

Iida Levänen

**KOTITALOUSOPETTAJIEN KÄSITYKSIÄ JA KOKEMUKSIA
OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSESTA**

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Savonlinna

Kotitalousopettajakoulutus

Kotitaloustieteen pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2019

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta Filosofinen tiedekunta		Osasto Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Savonlinna	
Tekijä <u>Iida</u> Anna Josefiina Levänen			
Työn nimi Kotitalousopettajien käsityksiä ja kokemuksia opetussuunnitelmauudistuksesta			
Pääaine Kotitaloustiede	Työn laji	Päivämäärä 17.2.2019	Sivumäärä 110 sivua + 2 liitettä
	Pro gradu -tutkielma	☒	
	Sivuainetutkielma	☐	
	Kandidaatin tutkielma	☐	
	Aineopintojen tutkielma	☐	
Tiivistelmä			
<p>Kotitalous on laaja-alainen, moniulotteinen ja monitieteinen oppiaine, joka keskittyy kotiin ja sen toimintoihin. Kotitalousopetuksen perustana ovat valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikallisesti laaditut opetussuunnitelmat, ja sen tarkoituksena on kehittää arjenhallinnan taitoja. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on antaa raamit opetuksen järjestämiselle määrittelemällä opetuksen pedagogiset periaatteet sekä ne tiedot ja taidot, joita oppilaiden tulisi opetuksessa saavuttaa. Opetussuunnitelmauudistuksen tavoitteena on rakentaa koulun kasvatustyölle, oppilaiden mielekkäälle oppimiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle paremmat edellytykset.</p> <p>Tutkielmassa selvitettiin, millaisia käsityksiä ja kokemuksia kotitalousopettajilla on kotitalouden uudesta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä millaisia kokemuksia kotitalousopettajilla on uuden opetussuunnitelman vaikutuksista peruskoulun kotitalouden opetukseen. Tutkielma toteutettiin kvalitatiivisena tapaustutkimuksena fenomenologisella ja fenomenografisella tutkimusotteella, ja aineisto kerättiin sähköisesti.</p> <p>Opettajat kokivat uuden opetussuunnitelman antavan opettajille vapauksia toteuttaa kotitalousopetuksen luonnetta, mutta se koettiin myös monitulkintaiseksi ja työlääksi. Kotitalousopetuksen ajateltiin olleen uuden opetussuunnitelman mukaista jo pitkään. Opettajien kokemuksissa oli näkyvissä samat teemat sekä ennallaan pysyneiden että opetussuunnitelman tuomien muutosten osalta. Opettajilla oli monia eri tapoja tulkita ja toteuttaa opetussuunnitelmaa ja opetuksessa tapahtuneet muutokset olivat hyvin erilaisia. Asiat, jotka toisten opettajien opetuksessa olivat säilyneet ennallaan, olivat toisten opettajien työntöössä vastaavasti muuttuneet. Suuri osa muutoksista oli opetukseen liittyvien asioiden lisääntymistä, täysin uutena asiana tulivat ainoastaan laaja-alaisen osaamisen tavoitteet.</p>			
Avainsanat			
Kotitalous oppiaineena, kotitalousopetus, opetussuunnitelma, opetussuunnitelmanmuutos, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Faculty Philosophical Faculty		School School of Applied Educational Science and Teacher Education, Savonlinna	
Author <u>Iida</u> Anna Josefiina Levänen			
Title Home economics teachers' aspects and experience on the new curriculum			
Main subject Home Economics	Level	Date 17.2.2019	Number of pages 110 pages + 2 appendices
	Master's thesis	☒	
	Minor's thesis	☐	
	Bachelor's thesis	☐	
	Intermediate studies' thesis	☐	
Abstract			
<p>Home economics is a widely recognized, multidimensional and multidisciplinary subject which focuses on home and its functions. Teaching home economics is based on the national core curriculum for basic education and locally developed curricula and aims to develop everyday management skills. The basic principles of the national core curriculum for basic education are to provide framework for providing teaching and to clarify legislation. It defines both the knowledge and the skills that students should achieve in teaching, and the pedagogical framework for teaching. The aim of curriculum reform is to create better conditions for school education, meaningful learning for pupils, and a sustainable future.</p> <p>The purpose of this study was to find out what kind of conceptions and experiences a home economics teacher has of the new national core curriculum for basic education of home economics and what experiences home economics teachers have about the effect of the new curriculum on home economics in basic education. The study was conducted as a qualitative case study with phenomenological and phenomenographic research, and the material was collected electronically.</p> <p>The curriculum was considered to give the teachers the freedom to implement the nature of home economics teaching and, at the same time, it was perceived as ambiguous and laborious. Home economics teaching was thought to be in line with the new curriculum for a long time. Regarding both the unchanged parts and the changes in the new core curriculum, the same themes occurred in the data. Teachers have many different ways of interpreting and implementing the curriculum, and the changes in teaching were very different. The things left unchanged were in some cases changed in the work of other teachers. Most changes were related to increasing teaching-related matters, and the only completely new topic was the targeted learning outcome of transversal competence.</p>			
Keywords			
Home economics, home economics teaching, curriculum, curriculum change, national core curriculum for basic education 2014			

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO.....	6
2 KOTITALOUSOPETUS.....	8
2.1 Kotitalous	8
2.2 Kotitalous oppiaineena ja kotitalousopetus.....	10
2.3 Kotitalousopetuksen luonne	12
3 PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET	16
3.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.....	16
3.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamistyö	19
3.3 Vuoden 2014 opetussuunnitelmaudistus	21
3.4 Opetussuunnitelmaudistus peruskoulun kotitalousopetuksessa vuosina 1970–2014 24	
3.4.1 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 1970	27
3.4.2 Lisäys kotitalouden opetussuunnitelmaan vuonna 1976	33
3.4.3 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 1985	41
3.4.4 Tarkennus kotitalouden opetussuunnitelmaan vuonna 1987	44
3.4.5 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 1994	51
3.4.6 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 2004	53
3.4.7 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 2014	55
3.5 Aiemmat tutkimukset opetussuunnitelmaudistuksesta	58
4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	69
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	70
5.1 Tutkimusote	70
5.2 Tutkimuskohde ja aineistonkeruu.....	73
5.3 Aineiston analyysi.....	77
6 TULOKSET.....	80
6.1 Kohderyhmän taustatiedot	80

6.2 Tulokset	80
6.2.1 Kotitalousopetuksessa ennallaan pysyneet asiat	81
6.2.2 Opetussuunnitelmauudistuksen tuomat muutokset kotitalousopetukseen.....	86
6.2.3 Kotitalousopettajien käsitykset ja kokemukset uudesta opetussuunnitelmasta	91
6.3 Yhteenveto ja johtopäätökset.....	96
7 POHDINTA.....	100
7.1 Luotettavuus	102
7.2 Jatkotutkimusaiheet.....	103

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Koulumaailmassa kuulee usein opetussuunnitelman olevan niin sanotusti opettajan raamattu. Opetussuunnitelma ohjaa opettajan työtä ja antaa opettajalle valmiuksia oman opetuksensa toteuttamiseen. Olen kokenut, että opettajankoulutuksessa opetussuunnitelmassa puhutaan melko vähän, kun otetaan huomioon, miten tärkeästä asiakirjasta opettajan työn kannalta on kyse. En ole kokenut saavani tarpeellisia valmiuksia opetussuunnitelman tulkitsemiseen ja sen käyttämiseen apuvälineenä päivittäisessä työssäni. Opettajankoulutuksesta olisi tärkeää saada mahdollisimman paljon valmiuksia työelämään, ja opetussuunnitelman käyttö opetuksessa on yksi keskeisimmistä ja tärkeimmistä opettajan ohjenuorista.

Tässä tutkielmassa halusin paneutua itselleni tärkeään asiaan, josta minulle olisi mahdollisimman paljon hyötyä tulevassa työelämässäni. Opetussuunnitelma on aina kiehtonut minua, ja opetussuunnitelman uudistamistyö on ollut mielenkiintoista seurattavaa. Opetussuunnitelman hyödyntäminen on työelämän välttämättömyys, ja siksi tässä tutkielmassa paneudutaankin opetussuunnitelmaan ja sen uudistamiseen. Lisäksi halusin tutkielmaani näkökulman, joka antaa neuvoja opetussuunnitelman hyödyntämisestä työelämässä. Oma mielenkiintoni innostaa aiheen tutkimiseen, ja se on yksi syy, miksi tämän tutkielman tekeminen on perusteltua.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamistyö on ollut viime vuosina paljon pinnalla, sillä uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet hyväksyttiin Opetushallituksen toimesta 22.12.2014 (OPS2016 2016). Vaikka uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet onkin julkaistu jo vuonna 2014, on siihen tehty paikallista opetussuunnitelmatyötä vuoden 2016 kevääseen asti, joten uusi opetussuunnitelma on kouluille vielä aivan tuore dokumentti. Uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on otettu alakouluissa käyttöön 1.8.2016 alkaen, ja yläkouluissa porrastetusti syksystä 2017 alkaen. (Opetushallitus 2017.) Tästä syystä on ymmärrettävää, että opetussuunnitelmauudistus on ollut paljon puheenaiheena, ja juuri ajankohtaisuuden vuoksi se on erinomainen tutkimuskohde.

Opetussuunnitelman perusteiden uusimisella pyritään luomaan paremmat mahdollisuudet kasvatukselle, opetustyölle ja tulevaisuudelle (OPS2016 2013), ja opetuksen parantamisen näkökulma onkin mielenkiintoinen tutkimuksen aihe. Kotitalousopetuksen näkökulman ottaminen mukaan on luonnollista, sillä teen tutkielmaani kotitaloustieteelliselle osastolle. Opetussuunnitelma on päivittynyt vuosien varrella useasti, ja onkin mielenkiintoista seurata niiden kehitystä sekä vallitsevien trendien ja arvojen näkymistä opetussuunnitelmissa.

Tutkielmassani tutkin kotitalousopettajien käsityksiä ja kokemuksia uusista perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä selvitän opetussuunnitelmauudistuksen vaikutuksia peruskoulun kotitalousopetukseen. Mielenkiinnonkohteena ovat kotitalousopettajien mielipiteet uudesta opetussuunnitelmasta, opetussuunnitelman näkyminen opetuksessa ja opetussuunnitelman tuomat muutokset kotitalousopetukseen. Lisäksi tutkielman tarkoituksena on selvittää, mikä uuden opetussuunnitelman toteuttamisessa on ollut helppoa ja mikä taas on koettu haastavana. Tutkielman keskiössä ovat siis kotitalousopettajien käsitykset ja kokemukset, ja tästä syystä tutkielmani tutkimusote on kvalitatiivinen tutkimus.

Teoreettisena viitekehyksenä tässä tutkielmassa on kaksi eri käsitettä: kotitalous ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Lähestyn aihetta ensin kotitalouden näkökulmasta. Selvitan mitä käsitteellä ”kotitalous” tarkoitetaan, millainen oppiaine kotitalous on, mitä on kotitalousopetus sekä miten kotitalousopetus eroaa muista peruskoulun oppiaineista. Seuraavassa luvussa määrittelen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja perehdyn opetussuunnitelman perusteiden uudistamistyöhön ja edelleen tarkemmin vuoden 2014 opetussuunnitelmauudistukseen. Esittelen kotitalouden opetussuunnitelman muutoksia vuodesta 1971 tähän päivään sekä käyn läpi aiempia tutkimuksia opetussuunnitelmauudistuksesta.

2 KOTITALOUSOPETUS

Tässä luvussa avaan kotitalouden käsitettä, määritelmiä ja sisältöjä eri näkökulmien kautta. Tämän jälkeen perehdyn kotitalous-oppiaineen luonteeseen ja sisältöihin, sekä käyn lyhyesti läpi kotitalousopetuksen historiaa. Viimeisessä alaluvussa keskityn kotitalousopetuksen luonteeseen ja sen vaatimiin opetusjärjestelyihin ja -ratkaisuihin niin sisällöllisesti kuin opetustilojen vaatimien ratkaisujenkin kannalta.

2.1 Kotitalous

Käsite kotitalous muodostuu monessa kielessä sanoista koti ja talous. Rauman (2004, 201) mukaan koti mielletään yleensä fyysiseksi asunnoksi, ja usein koti ja asunto mielletään lähes samaksi asiaksi, vaikka ne eivät ole toistensa synonyymeja. Asunto tarkoittaa yksinkertaisimmillaan vain suojaa, kun taas koti on tunnesuhteisiin liittyvä paikka yhteisössä. Koti on tilaan liittyvä käsite, vaikka koti voi tietyn asunnon tai paikan lisäksi muodostua esimerkiksi veneeseen. (Korvela 2003, 15.) Talouden käsite, ekonomia, puolestaan on johdettu kreikan kielen sanasta "oikos", joka tarkoittaa taloa ympäristöineen (Vaines 1994, Rauman mukaan 2004, 201). Kotitalous on kokonaisuus, joka muodostuu ihmisen arjen sisällöistä: ruokakulttuurista, asumisesta, kuluttaja-, perhe- ja ympäristökysymyksistä. Kotitalouden kenttään kuuluvat luonnollisena osana ruokatalouden, asunnon ja tekstiilienhoidon toimintatavat sekä ihmisen perustarpeet ravinnosta, suojasta ja huolenpidosta. Kotitalous pyrkii edistämään näitä tekijöitä yhteiskunnan eri toimintaympäristöissä. (Turkki 2001, 507–508.)

Kotitaloutta voidaan kuvata monin eri tavoin riippuen siitä, mitä käsitteellä "kotitalous" ymmärretään ja mihin käyttötarkoitukseen se on sidottu. Kotitaloudelle tyypillisiä piirteitä ovat koti- ja perhekeskeisyys, laaja-alaisuus, moniulotteisuus, inhimillisuus, käytännönläheisyys, ongelmakeskeisyys ja vuorovaikutteisuus. Kotitalous on yhteiskunnallinen yksikkö, johon sisältyvät tietyt ihmiset, heidän toimintansa sekä vuorovaikutuksensa toisten kotitalouksien ja luonnontalouden kanssa. (Turkki 1990, 4–5.) Kotitalous muodostuu yhdestä tai useammasta henkilöstä,

ja sen tarkoituksena on jäsenten inhimillisten tarpeiden tyydyttäminen kotitalouden jäsenten voimavarojen ja ympäristön tarjoaminen mahdollisuuksien mukaan. (Hallman 1990, 24.)

Oman kotitalouden hallinta vaatii monipuolisia taitoja (Kuusisaari 2014, 9). Kotitalouden ytimenä on koko historian ajan säilynyt koti ja perhe. Kotitalous koostuu ihmisistä ja heidän toiminnastaan kodin ympäristöissä. Tämä tuo kotitalouteen laaja-alaisen ulottuvuuden. Laaja-alaisuuden vuoksi on tärkeää tuoda kotitalouden tarkasteluun eri tieteenaloilta peräisin olevia näkemyksiä. Kotitalouden taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja kasvatukselliset tehtävät puolestaan näyttävät kotitalouden moniulotteisuuden yhteiskunnallisten tehtävien joukossa. (Turkki 1990, 4–5.)

Moniulotteisuutta voidaan kuvata myös neljällä eri tasolla, joita ovat elämän laadun taso, yhteiskunnallinen taso, toiminnallinen taso ja työsuoritus taso. Ylimmällä, elämän laadun tasolla on ihmisen kasvu ja kehitys sekä ruoan ja ruokatalouden hoidon funktiot. Yhteiskunnallinen taso sisältää sidonnaisuuden yhteiskunnan taloudellisiin, teknisiin ja sosiaalisiin järjestelmiin. Lisäksi tähän tasoon kuuluvat ruoan tuotanto ja elintarvikehuolto. Toiminnallisella tasolla ovat kodin ruokatalouden hoito ja työ- ja toimintakokonaisuudet. Alimmalla tasolla, työsuoritus tasolla, on tekninen suorittaminen, ruoanvalmistus. (Turkki 1990, 5–6.)

Kotitalouden laajuus ja monimuotoisuus aiheuttavat ongelmia sen hallitsemiselle. Siksi onkin tärkeää pyrkiä luomaan käsite, joka pystyisi kuvaamaan alaa. Turkki (1990, 7) on erottanut neljä toisiinsa vahvasti liittyvää tekijää kuvaamaan kotitalouden keskeisiä sisältöjä ja tarkastelutapoja. Nämä neljä tekijää ovat inhimilliset tekijät (human factors), ihmisen suhde lähiympäristöön (human & near environment), ihmisen toiminta kodin piirissä (human functions at home) sekä kodin ja perheen vuorovaikutus yhteiskuntaan (family & society). (Turkki 1990, 7.)

Turkin (1999, 7) mukaan kotitalousalan tavoitteena on alusta asti ollut halu edistää kotitalouksien ja perheiden jokapäiväisen elämän hyvinvointia yhteiskunnan ja ympäristön muutosten valossa. Kotitalousalalla toimimisen tehtäväksi voidaan kokea kotien fyysisen ja taloudellisen hyvinvoinnin parantaminen ja täten perheiden hyvinvoinnin parantaminen on kotitalousalalla toimimisen keskiössä. Toisaalta taas voidaan kokea, että yksilöiden persoonallisuuden ja de-

mokraattisemman yhteiskunnan kehittymiselle optimaalisten olosuhteiden luominen on kotitalousalan perustehtävä. Kolmantena ajattelumallina voidaan nähdä, että kotitalousalan perustavoitteena on korostaa kotitalousalan ammattien tärkeyttä yhteiskunnassa ja täten taata perheiden ja yksilöiden hyvinvointi. (Turkki 1999, 7–8.)

2.2 Kotitalous oppiaineena ja kotitalousopetus

Peruskoulun kotitalous on monipuolinen ja opettajan kannalta vaativa oppiaine. Kotitalous edellyttää valtavasti luovan ajattelun taitoja, jotta erityyppiset oppisisällöt saadaan sulatettua luonnolliseksi kokonaisuudeksi. (Turkki 1990, 35.) Kotitalous onkin opetussisällöiltään monipuolinen oppiaine, joka ympäristöllisiä, kulttuurisia ja sosiaalisia tekijöitä yhdistämällä luo edellytykset kestäväälle kehitykselle (Wennonen & Palojoki 2015, 21). Kotitalous on hyvin moniulotteinen ja laaja-alainen arjen hallintaa harjoittava tärkeä oppiaine, joka perustuu monien eri tieteenalojen tietoon. Kotitalouden oppiaine luetaan taito- ja taideaineeksi, ja sillä on myös yhteiskunnallinen ulottuvuus. (Palojoki 2009, 20; Tarsa 2014, 47; Edu.fi 2016a.) Laaja-alaisuuden lisäksi kotitaloudelle on tyypillistä perhekeskeisyys, moniulotteisuus, käytännönläheisyys, ongelmakeskeisyys ja vuorovaikutus ympäristön kanssa (Turkki 1990, 4).

Kotitalous on yhteiskunnallinen oppiaine, jonka avulla vaikutetaan sekä yksilöiden että yhteiskunnan hyvinvointiin (Kuusisaari 2014, 9). Tässä oppiaineessa toiminnallisuus ja käytännön työskentely ovat avainasemassa (Turkki 1991, 5). Kotitalous on kokonaisuus, johon sisältyvät ruoka ja ruokakulttuurit, asuminen, kuluttaja- ja ympäristöasiat sekä perhekysymykset. Kotitalouden ydin on kasvatuksessa (Turkki 2001, 507) ja se on peruskoulun suosituimpia oppiaineita (Tarsa 2014, 46). Turkin (2001, 512) mukaan kotitaloudella on hyvät edellytykset kehittyä koulun uudistumisen mukana, sillä se toteuttaa hyvin koulun perustehtävää tukea yksilöiden kasvua ja kehittymistä.

Kotitalousopetus on lähtöisin 1800-luvun Yhdysvalloista, jolloin muuttoliike ja perhe-elämän muutokset erkaannuttivat perheet ja suvut kauaksi toisistaan. Ihmiset asuivat pienissä kaupunkikodeissa, kodin ja perheen hoitamisen taidot alkoivat rappeutua ja ihmiset tarvitsivat kotia

ja perhettä auttavia keinoja selviämään tästä muutoksesta. Kotitalousopetus kehitettiin vastaamaan tähän tarpeeseen, eivätkä nyky-yhteiskunnan olosuhteet juurikaan poikkea kuvatusta, joten opetuksen tarve ei ole vuosien varrella vähentynyt. (Löytty-Rissanen & Näveri 1998, 61.)

Suomessa kotitaloutta opetettiin ensimmäisenä kaksivuotisessa, ruotsinkielisessä sisäoppilaitoksessa, Praktiska Hushållsskolan i Helsingfors, vuosina 1878–1891. Opetus toimi kannatusmaksujen ja anniskeluyhtiön tuella, ja koulun yhteydessä oli täysihoitola ja ruokala. Koulussa otettiin vastaan tilaustöinä pesua ja ompelua. Koulun toiminta lakkasi, kun anniskeluyhtiö siirtyi tukemaan kansakoulun jatkuokan kotitalousopetusta. Vuodesta 1893 alkaen kotitaloutta opetettiin kansakoulun jatkuokilla vain muutamassa kaupungissa Helsingin lisäksi (Sysiharju 1995, 13, 29).

Vuonna 1925 kotitalousopetus kuului Suomessa Kauppa- ja teollisuushallitukselle, Kouluhallitukselle ja Maataloushallitukselle, mutta Maataloushallitus katsottiin kotitalousopetuksen päähallitukseksi, sillä sen tehtävänä oli valvoa suurinta osaa kotitalousoppilaitoksista. Kansakoulujen, kansakoulujen jatkuokkien, kansanopistojen ja oppikoulujen talousopetus oli puolestaan Kouluhallituksen valvonnan alaisena. Lisäksi Kouluhallituksen piiriin kuuluivat myös Helsingin kasvatustaloudellinen talouskoulu sekä Elias Lönnrotin emännyskoulu. Kauppa- ja teollisuushallitus valvoi tyttöjen ammattikoulujen talousopetusta. (Kanervio 1925, 3.)

Maataloushallituksen Opetusosastossa toimivat kotitalousopetukseen liittyviä asioita varten kotitaloustarkastaja ja kotitalouden apulaistarkastaja. Kotitaloustarkastajan työnä oli suorittaa koulutarkastukset ja esitellä hallituksessa kotitalousopetusta koskevat asiat. Kotitalouden apulaistarkastaja puolestaan valvoi kotitalousneuvontaa ja -harjoittelua. Kotitalousoppilaitoksiksi luettiin kuuluvaksi opettajavalmistuskoulut, kotitalousopistot, emäntäkoulut, tyttöjen ammattikoulut, kaupunkitalouskoulut sekä kotitalouskoulut. Lisäksi kotitaloutta opetettiin muiden aineiden ohella kansakouluissa, kansakoulujen jatkuokilla, tyttökouluissa, yhteiskouluissa, kansanopistoissa ja kansakoulunopettajaseminaareissa. (Kanervio 1925, 4, 14.)

Nykyisin kotitalousopetus on peruskoulun 7.–9. luokkalaisille suunnattua opetusta, jonka tarkoituksena on kehittää arjenhallinnan taitoja. Kotitalousopetuksen perustana ovat valtakunnal-

liset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä paikallisesti laaditut opetussuunnitelmat (Anttalainen & Manninen 2014, 7). Kotitalousopetukseen kuuluu käytännön taitojen, yhteistyötaitojen ja tiedonhankinnan taitojen kehittäminen, ja tavoitteena on opettaa oppilas soveltamaan näitä taitoja arkielämässä. Kotitalousopetuksen keskeisenä tehtävänä on opettaa oppilaasta vastuullinen toimija, joka osaa ottaa vastuun omasta terveydestään, ihmissuhteistaan ja taloudestaan. Myös lähiympäristön viihtyisyyden ja turvallisuuden oppiminen on yksi kotitalousopetuksen keskeisistä tavoitteista. (Opetushallitus 2004, 250.)

2.3 Kotitalousopetuksen luonne

Kotitalousopetuksessa painotetaan käytännön työskentelyä tärkeänä osana oppitunnin pedagogista sisältöä (Elorinne, Arai & Autio 2017, 151). Vuoden 2004 opetussuunnitelman mukaan kotitalousopetuksen tulee perustua käytännön toimintaan ja ryhmässä työskentelyyn. Oppilaiden omat lähtökohdat tulee ottaa huomioon ja opetuksen tulee tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua. (Opetushallitus 2004, 250.) Palojoen (2009, 11) mukaan vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet korostavat myös kodin ja koulun yhteistyötä. Kotitalouden opetuksessa on monia piirteitä, kuten elämänläheisyys, monitieteisyys, moniulotteisuus, laaja-alaisuus ja käytännönläheisyys. Kotitalousopetuksessa on paljon mahdollisuuksia kehittää oppilaiden ajattelumalleja ja luovuutta, ja se on ennen kaikkea lähellä oppilaiden arkielämää. Tämä voidaan nähdä sekä oppiaineen rikkautena että haasteena oppiaineen kehittämiseksi. (Turkki 1990, 33.)

Kotitalousopetukseen sisältyy osia lähes kaikista opetussuunnitelmassa mainituista aihekokonaisuuksista (Aho 1994, 82). Turkin (1990, 33) mukaan kotitalous nojautuu paljon enemmän moniin erityyppisiin tieteenaloihin verrattuna peruskoulun muihin oppiaineisiin. Kotitalousopetukselle on ominaista, että se nivoutuu yhteen monien peruskoulun oppiaineiden kanssa, ja sen sisällöt ovat osittain samoja verrattuna näihin oppiaineisiin (Turkki 1990, 36). Tämän erityispiirteen avulla voidaan vastata tarpeeseen kehittää oppilaiden ajattelutapoja vastaamaan tulevan yhteiskunnan haasteita. Kotitalousopetus soveltaa käytäntöön muissa oppiaineissa opittuja sisältöjä sekä kodin arjen ilmiöitä (Anttalainen & Manninen 2014, 8). Yhteistyö terveys-

tiedon, biologian, kemian, fysiikan sekä käsitöiden kanssa olisi kotitalousopetukselle luontevaa, mutta näiden oppiaineiden luokat on usein sijoitettu erilleen toisistaan, jolloin yhteistyön toteuttaminen oppiaineiden välillä on hankalaa (Belt 2013, 71; Malin 2011, 22).

Kotitalousopetus antaa oppilaille valmiuksia yhdessä elämiseen ja vuorovaikutukseen muiden kanssa. Opetuksen tarkoituksena on kasvattaa oppilaita kestäväen kehityksen mukaiseen asumiseen, ruokaosaamiseen ja kuluttajuuteen. (Opetushallitus 2014, 437.) Kotitalousopetuksen käytännönläheinen ja yhteistyöhön perustuva luonne paljastaa usein oppilaiden välisiä ristiriitoja ja vuorovaikutuksen ongelmia, joiden käsittely on yhtä tärkeää kotitalouden muiden sisältöjen käsittelemisen kanssa (Haverinen 2009, 16). Kotitaloustunneilla harjoitellaan ja arvioidaan työelämässäkin tärkeitä taitoja, kuten organisointia, suunnittelua, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Lisäksi oppilaiden tulisi oppia ajanhallintaa, työn suunnittelua ja työnjakoa. Opettajan vastuulla on ohjata työskentelyä, mutta samalla antaa oppilaille todellinen mahdollisuus harjoitella edellä mainittuja taitoja itse eikä opettajajohtoisesti. (Kuusisaari 2014, 13.) Kotitaloudessa on lisäksi paljon sellaisia sisältöjä, joiden teoriapohja oppilaiden on tunnettava ennen käytännön työskentelyä, jotta työskentelyn turvallisuus voidaan taata. Tämä varmistaa oppilaille myös onnistumisen kokemusten saamisen. (Haverinen 2009, 8–9.) Kotitalousopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon kotitalousopetuksen toiminnallinen luonne ja työturvallisuuden näkökannat (Anttalainen & Manninen 2014, 7).

Kotitalousopetukselle asetetaan sisällöllisesti monia vaatimuksia. Kotitaloudessa on laaja kirjo erilaisia oppisisältöjä, joista opettajan on pystyttävä valitsemaan opetukseensa tärkeimmät sisällöt (Turkki 1990, 34). Opetuksen tulee suuntautua kokonaisuuden hahmottamiseen, ajankäytön hallintaan ja vastuun kantamiseen, sillä kotitalouksissa on näiden asioiden hallinnassa puutteita. Näiden asioiden lisäksi opetuksessa olisi hyvä opiskella tasa-arvoa, ihmissuhteita ja perheen sisäisten suhteiden dynamiikkaa; millaista on hyvä vuorovaikutus, mikä on tasa-arvoista työnjakoa, mikä on kohtuullista perheenjäsenten keskuudessa. Tieto- ja viestintäteknologia on yhä suurempi osa suomalaisten arkea, joten tieto- ja viestintäteknologiset laitteet ja niiden opetuskäyttö olisi hyvä saada luonnolliseksi osaksi kotitalousopetusta. Oppilaiden tulisi ymmärtää omien valintojensa merkitykset ympäristölle kestäväen kehityksen ja ekologisuuden kannalta, joten kotitalousopetuksessa tulisi pureutua myös näihin sisältöihin. Lisäksi kotitalousopetuksessa tulisi keskittyä aiempaa enemmän siivoukseen, liian käsitteisiin, siivousmenetelmiin ja pesukemikaaleihin sekä kemikaalien luonnolle aiheuttamiin vaikutuksiin. (Kuusisaari 2014, 12–13.)

Kotitalousopetukseen kuuluu olennaisena osana ruoanlaitto. Opetuksen järjestämisen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kotitalousopetukseen tarvitaan viikoittain uusia raaka-aineita ja opetuksessa syntyy talousjätettä paljon enemmän kuin muiden oppiaineiden opetuksessa. Tämän vuoksi kotitalousopetuksen tilat olisi hyvä sijoittaa maan tasalle, jotta raaka-aineiden toimitus ja jätteiden poistaminen olisi mahdollisimman helppoa. Koulun keittiöllä on myös samantyyppiset tarpeet kuin kotitalousopetuksellakin, joten tilat olisi järkevää sijoittaa lähelle toisiaan. (Anttalainen & Manninen 2014, 35.)

Kotitalousopetuksen opetustilat ovat pääasiassa opetuskeittiöitä, ja työpöydät ruokapöytiä. Tämä on yksi syy siihen, että kotitalousopetus keskittyy melko pitkälle ruoanlaittoon, ja näin ollen kotitalousopetuksen muut osa-alueet jäävät varjoon. Liika ruoanvalmistus voi myös luoda oppitunnille kiireen, joka puolestaan on omiaan vähentämään oppimista ja ymmärtämistä. Tästä syystä uusia kotitalouden opetustiloja suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon, että kotitalous tai koti eivät ole nykypäivänä pelkästään keittiöitä. Uusista opetustiloista tulisi löytyä kunnollista työpöytätilaa tietotehtäviä varten, vuorovaikutusta tukevia tiloja yhteisöllistä tekemistä varten, tarpeeksi kodinhoidolle ja sen nykYTEknologialle varattua tilaa, tieto- ja viestintätekniikan valmiuksia sekä esimerkiksi sohvaryhmiä opetuskeskustelua varten. Tilojen rakenne vaikuttaa luonnollisesti kotitalousopetukseen mutta myös siihen, millaisena kotitalousopetus nähdään. (Kuusisaari 2014, 14.)

Kotitalouden oppimisympäristön tulee taata oppilaille turvallinen ympäristö oppimiselle ja työskentelylle. Nykyaikaiseen kotitalousopetukseen käytettävät opetustilat tulisi suunnitella avoimiksi tiloiksi, joissa yhdessä työskenteleminen on mahdollista. Tilojen olisi hyvä olla sijoitettuna lähelle käsityön ja luonnontieteiden luokkia, sillä näiden oppiaineiden kanssa kotitalousopetuksen on luonnollista tehdä yhteistyötä osa-alueiden osittaisen päällekkäisyyden vuoksi. Käytännön työskentelytaitojen opetteluun varten opetustilat varustetaan kodinkoneilla, joita oppilaat käyttävät arkielämässään. Kodinkoneiden lisäksi opetustiloissa olisi hyvä olla paikka tieto- ja viestintätekniologisille laitteille tiedonhankinnan ja -käsittelyn taitojen harjaannuttamista varten. (Anttalainen & Manninen 2014, 10, 35; Malin 2011, 22–24.)

Kotitalousopetus tarjoaa alustan teorian ja käytännön yhdistämiselle (Elorinne, Arai & Autio 2017, 163). Tämä kotitalousopetuksen käytännönläheinen luonne voidaan lukea yhdeksi

kotitalousopetuksen haasteeksi oppituntien rakennetta suunniteltaessa, kun teoria ja käytäntö pyritään yhdistämään niin, ettei näiden kahden toisiinsa läheisesti liittyvän osa-alueen väliin jää kuilua (Haverinen 2009, 9; Wennonen & Palojoki 2015, 23). Opetuksessa nämä ovat kuitenkin usein erotettuina toisistaan, ja joissain tapauksissa ne eivät edes liity toisiinsa. Tarsan (2014, 42–45) mukaan kotitalousopetuksessa teoria mielletään ikäväksi, kun taas käytäntöä ajatellaan mukavana asiana. Hän antaa tekstissään esimerkin siitä, miten teoria ja käytäntö ovat välillä toisistaan irrallisia: teoriaopetuksessa käydään läpi lasipintojen puhdistusta mutta käytännön työskentelyssä ei harjoitellakaan opiskeltua taitoa, vaan valmistetaan esimerkiksi kinkkukiusausta. Hänen mukaansa opetus tulisikin suunnitella niin, että tunnilla on yksi tavoite, jota kohti opetus ohjaa. Opetuksen sisältöjen tulisi siis ohjata kohti tavoitetta. Edellä mainitulla tunnilla tämä tavoite olisi voinut olla esimerkiksi se, että oppilas oppii valitsemaan oikeat väliaineet ja puhdistusaineet lasipintojen puhdistamiseen.

Kotitalousopetuksella on sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen tehtävä nykypäivän muuttuvassa yhteiskunnassa, kun maailmanlaajuiset tapahtumat vaikuttavat kotitalouksiin ja perheisiin (Elorinne, Arai & Autio 2017, 164). Kotitalousopetus antaa oppilaille valmiudet selviytyä arjesta, ja oppilaiden tulee opetuksen jälkeen pystyä ratkaisemaan käytännön ongelmia kotona sekä käyttämään yhteiskunnan eri sektoreita asianmukaisesti kotitalouden hoidossa (Turkki 1990, 34). Kotitalousopetuksen tulee olla yhteiskunnallisesti ajankohtaista ja sen tulee tukea nuoren tulevaa elämää sekä suuntautua tulevaisuuteen (Kuusisaari 2014, 11). Kotitalousopetuksen tulisi pystyä vastaamaan jatkuvasti muuttuvan yhteiskunnan haasteisiin, sillä kodinkoneet ja kotitalouden varusteet kehittyvät koko ajan. Kotitalousopetuksessa tulisi pystyä tarjoamaan oppilaiden arkeen sovellettavia tietoja ja taitoja, joita he voivat hyödyntää arkielämässään. Opetustilojen ja kotien välillä saattaa olla suuriakin eroja kodinkoneiden ja varusteiden välillä. Tämä aiheuttaa osaltaan haasteita kotitalouden opettamiselle. (Malin 2011, 22.) Kotitalousopetuksessa mietitään mitkä taidot ovat hyödyllisiä nyt ja tulevaisuudessa sekä millaista osaamista nuori tulee tarvitsemaan (Niemi 2014, 80). Oppilaat oppivat yhä vähemmän kotitaloustaitoja kotona, ja täten kotitalousopetuksen merkitys oppilaiden tulevaisuuden taitoja ajatellen on suuri (Haverinen 2009, 3).

3 PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET

Tässä luvussa avaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävää ja opetussuunnitelman käsitettä. Opetussuunnitelman käsitteen määrittelyn jälkeen perehdyn opetussuunnitelman uudistamistyöhön ja uudistumisen tarkoitukseen sekä edelleen vuoden 2014 opetussuunnitelmauudistukseen. Lisäksi selvitän perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutosta kotitalousopetuksessa vuodesta 1970 vuoteen 2014, jonka tueksi esitän lyhyesti kotitalousopetusta ohjaavat opetussuunnitelmat kyseiseltä aikaväliltä. Viimeiseksi esitelen löytämiäni tutkimuksia liittyen opetussuunnitelman uudistumiseen.

3.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetussuunnitelman käsite ei ole helposti määriteltävissä. 1900-luvulla on julkaistu yli 1100 opetussuunnitelmaa koskevaa kirjaa, joissa jokaisessa opetussuunnitelma on määritelty eri tavalla. Opetussuunnitelman käsitteen määrittelemisen riippuu voimassaolevasta koulusysteemistä ja yleisistä koulutuksen tavoitteista. Opetussuunnitelman avulla pyritään selvittämään, mitkä tiedot, taidot ja arvot ovat kaikkein tärkeimpiä. (Nevalainen, Kimonen & Alsbury 2017, 203.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on pohja, jonka avulla laaditaan paikallinen opetustyötä kuvaava ja kehittävä, käytännön opetustyötä ohjaava opetussuunnitelma (Opetushallitus 2000, 15). Opetussuunnitelma on valtakunnallinen, opetuksen suunnittelua ohjaava julkisen vallan asiakirja, joka määrittelee perusopetuksen minimivaatimukset (Kartovaara 2007, 7; Malinen 1992, 28). Opetussuunnitelma on osa valtakunnallista koulutuspolitiikkaa, ja heijastaa paikallisten päättäjien koulutuspoliittista tahtoa. Opetussuunnitelmasta täytyy löytyä tiedot koulun tehtävästä, omaleimaisuudesta, toiminta-ajatuksesta ja opetusta koskevat rakennepäätökset. (Opetushallitus 2000, 15.)

Lahdes (1992, 82) määrittelee opetussuunnitelman käsitteen seuraavasti: ”Opetussuunnitelma on ennakolta laadittu kokonaissuunnitelma kaikista niistä toimenpiteistä, joilla pyritään toteuttamaan koululle asetettuja tavoitteita.” Hänen mukaansa tällainen opetussuunnitelma on kuitenkin maksimaalinen ja ideaalinen. Todellisuudessa voidaankin puhua kolmitasoisesta opetussuunnitelmasta, jonka tasot perustuvat etukäteen laadittuun suunnitelmaan, toteutuvaan opetussuunnitelmaan sekä oppilaiden elämään ja kokemaan opetussuunnitelmaan. Ihannelilanteessa nämä kaikki kolme tasoa sulautuisivat toisiinsa täydellisesti muodostaen eheän kokonaisuuden (Lahdes 1997, 68).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on antaa raamit opetuksen järjestämiselle ja täten täsmentää lainsäädäntöä. Se määrittelee sekä ne tiedot ja taidot, joita oppilaiden tulisi opetuksessa saavuttaa, että opetuksen pedagogiset periaatteet. (Kartovaara 2007, 7.) Opetussuunnitelman perusteiden tarkoitus on ohjata koulutyötä koulutuspoliittisena asiakirjana ja prosessina. (Holappa 2007, 23.) Opetussuunnitelmaan vaikuttavat sekä yhteiskunnalliset, oppilaslähtöiset että tiedonalalliset tekijät. Nämä kolme tekijää vaikuttavat jokainen opetussuunnitelmaan, mutta opetussuunnitelma voi painottua yhteen niistä, jolloin opetussuunnitelman painotusalueet poikkeavat toisistaan. (Lahdes 1992, 37–38.) Opetussuunnitelman perusteet tarjoavat kaikille peruskoulujen paikallisille opetussuunnitelmille yhtenäisen pohjan. Sen tarkoituksena on olla joustava tuki koulujen opetukselle ja toiminnalle. Suurin osa opetussuunnitelmasta koostuu oppiainesisältöjen ja -tavoitteiden kuvauksista. (Opetushallitus 2018.) Opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea esiopetuksen ja koulun kehittämistä kasvuyhteisöinä ja entistä parempina oppimisympäristöinä (OPS2016 2013).

Opetussuunnitelmia on laadittu aina antiikin ajoista alkaen. Opetuksen suunnittelun kirjallinen selvittäminen aloitettiin kuitenkin vasta 1800-luvulla Herbartin jakaessa opetusopin opetussuunnitelmaoppiin ja opetusmenetelmäoppiin. (Malinen 1992, 11.) Suomessa opetussuunnitelman käsite on noin satavuotias, ja se on otettu käyttöön 1900-luvun alussa. Käsite on Suomessakin alkujaan herbartilaisuuden mallin mukainen, ja käsitettä käytti ensimmäisenä Mikael Soininen opetusoppia käsittelevissä teoksissaan. Vaikka käsite on otettu käyttöön 1900-luvun alussa, ei sitä vielä silloin käytetty käytännön opetustyössä. Kansakouluissa noudatettiin seminaarin mallikoulujen suunnitelmia ja oppikouluissa oli käytössä vuoden 1872 koulujärjestyksen mukaisesti eri aineiden tuntijako ja oppimäärät. Käytännön työssä opetussuunnitelman käsite yleistyi vasta 1920-luvulla professori Soinisen johdolla. (Holappa 2007, 23; Malinen 1992, 11–12.)

Lahdeksen mukaan (1992, 82) opetussuunnitelman käsite on laajentunut jatkuvasti. 1900-luvun alussa opetussuunnitelmaa pidettiin oppisisältökokoelmana, jonka ulkopuolelle metodioppi jäi. 1920-luvulla menetelmät ja sisällöt nivoutuivat yhteen, ja 1950-luvulla opetussuunnitelmassa huomioitiin myös opetuksen kehystekijät. Koulutusjärjestelmän yhteiskunnallinen tausta liitettiin opetussuunnitelmaan 1970-luvulla. (Lahdes 1992, 82.) Sami von Wehrt on ollut jo vuonna 1995 sitä mieltä, että opetussuunnitelma ja siihen liittyvät lähikäsitteet tarvitsisivat parempia nimikkeitä. Hänen mukaansa opetussuunnitelman käsite on vanha, eikä se kuvaa nykyistä jatkuvaa opetuksen ja koulun työn suunnittelua. (Von Wehrt 1995, 7.)

Ensimmäiset nykymuotoiset peruskoulun opetussuunnitelman perusteet ovat peräisin vuodelta 1970. Joulukuun 22. päivänä vuonna 1966 valtioneuvosto asetti peruskoulun opetussuunnitelmakomitean, jonka tehtävänä oli luoda peruskoulun opetussuunnitelman perusteet ja laatia kaikenkokoisissa kouluissa toimiva yksityiskohtainen opetussuunnitelma. Opetussuunnitelman oli määrä valmistua helmikuuhun 1970 mennessä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1971, 3–4.) Peruskoulun opetussuunnitelma oli kuitenkin käytössä kaikissa peruskouluissa vasta 1980-luvun alussa, sillä siirtyminen peruskoulujärjestelmään tapahtui vaiheittain alkaen vuodesta 1972 (Malinen 1992, 15–16).

Vuoden 1971 peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä opetussuunnitelman perusteet määritetään seuraavasti:

”Komitea on lähtenyt peruskoulun opetussuunnitelman laatimisessa siitä näkökannasta, että opetussuunnitelman tulee sisältää selvitykset kaikista tärkeimmistä toimenpiteistä ja järjestelyistä, joiden avulla koulu pyrkii koulukasvatukselle asetettuihin päämääriin.”

Komitean mietinnössä todetaan, että näin laaja määritelmä sisältää kaikki ne oppimiskokemukset, joita oppilaat saavat joko koulun ohjauksessa tai oppituntien ulkopuolisissa, koulun järjestämissä tilanteissa. Opetussuunnitelmakomitea määrittää opetussuunnitelmaan kuuluviksi myös koulurakennukset välineineen, välituntitiloineen ja asuntoloineen, sillä ne vaikuttavat oppilaiden saamiin oppimiskokemuksiin. Myös koulun sosiaalisen yhteisön merkitystä korostetaan. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1971, 56–57.)

Vuoden 1985 peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että opetussuunnitelman perusteet on valtion kouluhallinnon ohjausväline varsinaisten opetussuunnitelmien laatimista varten. Se on tarkoitettu kunnan opetussuunnitelmatyötä ohjaavaksi hallinnolliseksi, ei niinkään didaktiseksi asiakirjaksi, joka sitoo toisiinsa koulutuspolitiikan ja pedagogiikan. Opetussuunnitelman perusteita ei ole tarkoitettu malliopetussuunnitelmaksi, mutta kunta saa siirtää siitä osia kunnalliseen opetussuunnitelmaan. (Kouluhallitus 1985, 8.)

Vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan edellistä opetussuunnitelmaa mukailleen opetussuunnitelman perusteiden olevan kansallinen kehys, jonka pohjalta laaditaan paikalliset opetussuunnitelmat. Opetussuunnitelman perusteissa määritellään opetuksen tavoitteita ja sisältöjä sekä opetuksen järjestämistä, ja se muodostaa täten perusopetusta ohjaavan kokonaisuuden. Alue-, kunta- tai koulukohtainen opetussuunnitelma laaditaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta sen mukaan, mitä opetuksen järjestäjä päättää. (Opetushallitus 2004, 10.)

Uusimmissa, vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain ja -asetuksen sekä valtioneuvoston opetuksen tavoitteet ja tuntijaon määrittävän asetuksen pohjalta laadittu valtakunnallinen määräys, jonka mukaisesti paikallinen opetussuunnitelma laaditaan. Opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on olla koulutyötä ja opetuksen järjestämistä tukeva ja ohjaava asiakirja, joka edistää yhtenäisen perusopetuksen yhdenvertaista toteutumista. Opetussuunnitelman perusteissa määrätään opetuksen tavoitteista ja sisällöistä sekä avataan näitä määräyksiä ymmärrettävämpään muotoon. Perusteet sisältävät myös viittauksia opetussuunnitelmassa määrättyjen asioiden lainsäädäntöön. (Opetushallitus 2014, 9.)

3.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamistyö

Koulun tavoitteita ei laadita lopullisiksi, vaan tavoitteiden tulee kehittyä yhteiskunnan ja kulttuuristen muutosten mukaan siihen suuntaan, mitä näistä muutoksista halutaan kasvatuksen avulla edistää. Opetussuunnitelman tulee muuttua myös silloin, kun saadaan uutta tutkimus-

tietoa oppilaiden kehityksestä. Opetussuunnitelman kehittämistä ja kehittämisen tarvetta seurataan oppilaiden tavoitteiden saavuttamisen avulla. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1971, 75.)

Opetussuunnitelman perusteita tulee tarvittaessa muuttaa kehittämistarpeiden ja koulutuspoliittisen tavoitteidenasettelun suuntaan. Kehittämistarpeeseen tulee reagoida myös kunnallisen opetussuunnitelman tasolla. (Kouluhallitus 1985, 8.) Opetussuunnitelman kehittämiseen vaikuttavat erilaiset sidosryhmät, kuten esimerkiksi opettajien työryhmät, vanhempien kokoukset, opetussuunnitelmatoimikunnat ja ammattijärjestöt. Opetussuunnitelman kehittämisprosessi voi tapahtua joko induktiivisesti tai deduktiivisesti. Usein kehittämisprosessi tapahtuu kuitenkin deduktiivis-induktiivisena prosessina. (Malinen 1992, 91–92.)

Opetussuunnitelman perusteet tulee tarkistaa määrävuosittain, sillä valtakunnallisesti merkittävät koulutuspoliittiset ratkaisut heijastuvat laajalle (Kouluhallitus 1985, 8). Vaikka ajatukset opetussuunnitelman toteutuksesta pysyisivät ennallaan, tulee opetussuunnitelman kehittyä koko ajan (Malinen 1992, 88). Yhteiskunnalliset, arvoperustaiset, opetussuunnitelmateoreettiset sekä oppimis- ja tiedonkäsitysten muutokset johtavat siihen, että opetussuunnitelmaa on uudistettava näiden muutosten suuntaan (Opetushallitus 2000, 8–9). Syrjäläisen (1994, 3) mukaan ei kuitenkaan ole realistista odottaa, että koulu muuttaisi käytäntöjään radikaalisti vuodessa tai kahdessa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet uusitaan kymmenen vuoden välein (Elorinne, Arai & Autio 2017, 150). Opetussuunnitelmauudistusta tarvitaan koulutuksen laadun parantamiseksi; koulutuksen tason nostamiseksi, koulutussisältöjen uudistamiseksi, opetuksen yksilöllistämiseksi sekä valinnaisuuden lisäämiseksi (Opetushallitus 2000, 10). 1990-luvulla perusopetuksen opetussuunnitelmauudistus toteutettiin pitkälti koulukohtaisesti. Vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistus puolestaan osallisti mukaan myös opetuksen järjestäjän eli kunnan. (Holappa 2007, 16.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman uudistamisen tavoitteena on yhtenäistää perusopetusta ja turvata kaikille oppilaille tasa-arvoinen koulujärjestelmä (Kartovaara 2007, 8). Opetussuun-

nitelman perusteiden uusimisella pyritäänkin luomaan paremmat mahdollisuudet kasvatukselle, opetustyölle ja tulevaisuudelle (OPS2016 2013). Vallitsevien työtapojen kyseenalaistaminen on opettajan ensisijainen työväline opetussuunnitelman uudistamistyössä (Sulonen 2004, 2). Opetussuunnitelmatyön avulla voidaan määritellä yhteisesti kasvun ja oppimisen sekä työtapojen kannalta keskeiset asiat. Opetussuunnitelmatyö rakentaa valtakunnallisesti ja paikallisesti tulevaisuuden sivistystä ja koulutuksen kehittymistä ottaen huomioon muuttuvan toimintaympäristön ja vaikeiden taloudellisten suhdanteiden tuomat haasteet. (Opetushallitus 2012.)

3.3 Vuoden 2014 opetussuunnitelmauudistus

Yleissivistävän koulutuksen uudistamistyö aloitettiin syksyllä 2012 esi-, perus- ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiden laadinnalla. 28.6.2012 valtioneuvosto antoi asetuksen perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. Asetus säätää esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä maahanmuuttajille tarkoitetun perusopetukseen valmistavan opetuksen valtakunnalliset tavoitteet ja eri oppiaineiden tuntijaon, joiden saavuttamista opetussuunnitelman perusteiden, opetussuunnitelmien, opetuksen ja kasvatuksen tulee noudattaa. Asetuksessa opetuksen valtakunnallisia tavoitteita ovat kasvu ihmisyhteön ja yhteiskunnan jäsenyyteen, tarpeellisten tietojen ja taitojen saavuttaminen sekä sivistyksen, tasa-arvoisuuden ja elinikäisen oppimisen edistäminen. Asetus määrittelee opetuksen erityiset tavoitteet niille, jotka eivät suorita oppivelvollisuuttaan. Näitä ryhmiä ovat esiopetus, lisäopetus, aikuisopetus sekä maahanmuuttajille järjestettävä perusopetus. Lisäksi asetuksessa säädetään kieltenopetusta, erityisopetusta ja erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamaa opetusta koskevia erityissäännöksiä. (Opetushallitus 2012; Valtioneuvoston asetus 422/2012.)

Valtioneuvoston asetuksen siirtymäsäännöksessä säädetään, että asetuksen mukaiset opetussuunnitelmat tulee ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2016. Tämän asetuksen pohjalta opetushallitus käynnisti esi-, perus- ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiden valmistelun. Perusopetukseen valmistavan opetuksen osuus jätettiin pois, sillä perusteet oli uudistettu vuonna 2009 eikä valtioneuvoston asetus tuonut niihin muutoksia. Vuonna 2010 uudistetut esi- ja perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen luvut jätettiin niin ikään lähes ennalleen.

Opetussuunnitelman perusteiden tuli olla valmiina vuoden 2014 loppuun mennessä. (Opetushallitus 2012; Valtioneuvoston asetus 422/2012.)

Valtioneuvoston siirtymäsäännös asetti opetussuunnitelmatyölle aikataulun, sillä uuden opetussuunnitelman mukainen opetus oli asetettu alkamaan viimeistään syyslukukaudella 2016. Tämä merkitsi sitä, että paikallisten opetussuunnitelmien tuli olla hyväksytyjä ja valmiita ennen elokuun 2016 alkua. Paikalliset opetussuunnitelmat tehtiin opetussuunnitelman perusteiden pohjalta, jotka määrittivät valtakunnalliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt koulutyötä ja oppiainesten opetusta ohjaamaan. Syksyllä 2012 aloitettiin opetussuunnitelman perusteiden yleisten linjausten ja oppiainetyön valmistelu. Opetussuunnitelmatyölle luotiin pohjaa aloittamalla kunnissa ja kouluissa luova suunnittelu ja keskustelu. Keväällä 2013 aloitettiin suunnittelemaan perusteiden oppiainesisältöjä ja yleisten linjausten valmistelua jatkettiin niistä saadun palautteen perusteella. Keväällä 2014 perustetyötä jatkettiin esiopetuksen kokonaisuudesta saatujen kommenttien pohjalta ja perus- ja lisäopetuksen kokonaisuudesta pyydettiin kommentteja. Syksyllä 2014 opetussuunnitelman perusteet viimeisteltiin lausuntojen pohjalta ja Opetushallitus antoi päätöksen uusista perusteista vuoden loppuun mennessä. (OPS2016 2014.)

Opetushallitus asetti 15.8.2012 opetussuunnitelman perustetyötä varten ohjausryhmän, joka koostui eri alojen asiantuntijoista. Puheenjohtajana ryhmässä toimi yleissivistävän koulutuksen toimintayksikön johtaja Jorma Kauppinen ja varapuheenjohtajana Bob Karlsson ruotsinkielisen koulutuksen toimintayksiköstä. Ohjausryhmässä olivat edustettuina opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Finlands Svenska Lärarförbund FSL, Suomen Kuntaliitto, Suomen Rehtorit SURE ry, Suomen harjoittelukoulujen rehtorit HARRE ry, Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijat OPSIA ry, Suomen Vanhempainliitto, Suomen Kustannusyhdistys ry, Elikeinoelämän Keskusliitto EK, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Romaniasiain neuvottelukunta, Saamelaiskäräjien Koulutus- ja oppimateriaalilautakunta sekä Etnisten suhteiden neuvottelukunta. Erillisiä kehittämisverkostoja ei työtä varten asetettu. (Opetushallitus 2012.)

Opetussuunnitelman perusteet laadittiin laajassa sidosyhteistyössä ja vuorovaikutuksessa opetushallituksen ja opetuksen järjestäjän välillä. Opetussuunnitelman valmistelutyöhön ja palautteenantoon haluttiin saada mukaan kaikki opetuksen järjestäjät ja heidän kautta koko opetusalan henkilöstö sekä huoltajat ja paikalliset yhteistyökumppanit. Myös oppilaille haluttiin

antaa mahdollisuus osallistua opetussuunnitelmaa koskevaan pohdintaan. Opetushallitus kannustikin opetuksen järjestäjiä ja niiden alaisia kouluja seuraamaan valtakunnallista opetussuunnitelmatyötä ja täten valmistautumaan paikallisen työn aloittamiseen. (Opetushallitus 2012.)

Opetussuunnitelmatyön ajan opetushallitus julkaisi www.oph.fi-verkkosivuillaan ajankohtaista tietoa laadintaprosessin etenemisestä sekä tukiaineistoa paikallisen opetussuunnitelmatyön toteuttamiseen. Opetussuunnitelman perusteiden luonnokset olivat niin ikään nähtävillä Opetushallituksen verkkosivuilla ja niihin pyydettiin opetuksen järjestäjiltä palautetta. Sivustolta löytyi tietoa myös valtakunnallisen opetussuunnitelmaprosessin etenemisestä sekä yhteisistä teemoista, joita avattiin kysymysten avulla. Sivustolle lisättiin myös syksyn 2012 aikana yliopistojen harjoittelukoulujen valmistavaa virikeaineistoa paikallista opetussuunnitelmatyötä tukemaan. (Opetushallitus 2012.)

Opetussuunnitelmauudistuksen tavoitteena on rakentaa koulun kasvatustyölle, oppilaiden mielekkäälle oppimiselle sekä kestäväälle tulevaisuudelle paremmat edellytykset. Uudessa opetussuunnitelmassa pyritään vahvistamaan kasvun ja oppimisen jatkumoa oppijan kehitysvaihe huomioon ottaen. Esi-, perus- ja lisäopetus rakennetaan edellisen opetussuunnitelman vahvuuksien pohjalta, joita kehitetään vastaamaan toimintaympäristöjen muutoksiin. Kasvatustyön ja toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavina arvoina ovat oppilaiden monipuolisen kasvun tukeminen, identiteetin vahvistaminen, sekä vuorovaikutteinen ja toisia kunnioittava, kestävä kehityksen mukainen toimintamalli. Tavoitteiden määrittelyihin otetaan mukaan tulevaisuudessa tarvittava sivistys sekä laaja-alainen osaaminen ja perusopetuksen sisältöjä karsitaan niin, että olennaiseen keskittymiselle jää aikaa. Oppiaineiden välistä yhteistyötä ja taitojen merkitystä vahvistetaan, oppimiskäsitystä syvennetään ja oppiminen tapahtuu monipuolisissa oppimisympäristöissä. Paikallista pedagogista kehittämistä tuetaan ja opetuksen järjestäjiä kannustetaan ottamaan opetussuunnitelmatyö mukaan paikalliseen ja kansalliseen strategiseen kehittämiseen. Opetussuunnitelman perusteista pyritään luomaan rakenteiden ja sähköistämisen avulla joustava työkalu opetuksen järjestäjille ja kouluille. (Opetushallitus 2012; OPS2016 2013.)

3.4 Opetussuunnitelmauudistus peruskoulun kotitalousopetuksessa vuosina 1970–2014

Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten takia kotitalousopetuksen tavoitteet ja käytänteet vaativat kotitalousopetukselta jatkuvaa uudistumista ja kehittymistä. Päävastuu tästä kehityksestä ja yhteiskunnan muutoksiin mukautumisesta on kotitalousopettajalla. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 369.) Opetuksen uudistamisen edellytyksenä on rohkeus pysyä yhteiskunnallisissa muutoksissa mukana ja ennakoida niitä (Tarsa 2014, 39). Opetuksen tulee antaa nuorille tarvittavia taitoja omassa kotitaloudessa elämiseen ja tähän tarvittavat ja oleelliset tekijät muuttuvat koko ajan. Kotitalousopetuksessa ei ole järkevää opettaa vanhentuneita sisältöjä, joten opetuksen tulee muuttua niin, että tarvittavat tiedot ja taidot ovat osa opetusta. Opetuksen tulisi olla vahvana pohjana oman kotitalouden hallinnassa sekä nyt että tulevaisuudessa. (Kuusisaari 2014, 9.) Kotitalousopetuksen opetussuunnitelmauudistusta tukemaan tarvitaan aineistoa, jonka tehtävänä on auttaa opetussuunnitelmatyötä laativia tahoja. Tällaisen aineiston tulee antaa valmiuksia ja neuvoja merkittäviä muutoksia vaativien kohtien laatimiseen. Aineiston tulee tukea myös opetuksellista uudistamista, edistää integraatiota muiden oppiaineiden kanssa, antaa esimerkkejä aiheiden sijoittamisesta opetukseen sekä tukea yhteistyötä koulun ja ympäröivän yhteiskunnan välillä. (Turkki 1994, 7.)

Ensimmäiset nykymuotoiset opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 1970 (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1971, 3). Tästä syystä olen valinnut tutkielmaani tarkastelun kohteeksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kotitalousopetuksen linjaukset alkaen vuodesta 1970 ja päättyen vuoteen 2014, jolloin uusimmat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu.

Kotitalousopetuksen tavoitteet ovat opetussuunnitelmauudistusten myötä muuttuneet melko voimakkaasti. Aluksi tavoitteita oli melko paljon, ja vähitellen niitä karsittiin niin, että vuonna 1994 julkaistussa opetussuunnitelmassa niitä oli vain muutama. Tämän jälkeen tavoitteiden määrä on alkanut hiljalleen lisääntymään, ja uusimmissa opetussuunnitelman perusteissa opetuksen tavoitteita on jälleen melko runsaasti. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 367; Kouluhallitus 1976, 3; Kouluhallitus 1985, 220–225; Opetushallitus 2000, 102; Opetushallitus 2004, 252; Opetushallitus 2014, 437.)

Vuodesta 1970 vuoteen 1994 tavoitteena oli asti oppilaiden persoonallisuuden kehittäminen, sosiaaliseen ympäristöön sopeutumiseen ohjaaminen sekä itseohjautuvien, kriittisiä valintoja tekevien kuluttajien kasvattaminen. Opetuksen tarkoituksena oli herättää oppilaissa myönteisiä asenteita kotitaloustöitä ja niiden tasapuolista jakamista kohtaan, opettaa oppilaita arvostamaan kotia sekä ymmärtämään kodin viihtyvyyden merkitystä kotitalouden jäsenten terveyteen ja hyvinvointiin. Tämän jälkeen kotitalousopetuksen tavoitteet ovat kokeneet vaihtelua jokaisen uuden opetussuunnitelman myötä. Vuoden 1994 opetussuunnitelmassa tavoitteita mainitaan runsaasti vähemmän, ja sen mukaan kotitalousopetuksen tavoitteena on oppilaiden arjen hallinta sekä terveydestä, taloudesta, ihmissuhteista sekä lähiympäristön viihtyvyydestä vastuuta ottava kotitaloustoimija. Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa kotitalousopetuksen tavoitteisiin tulee mukaan edellisen opetussuunnitelman tavoitteiden lisäksi tasa-arvon ja kestävä kehityksen näkökulma, ja opetuksen tarkoituksena on kasvattaa oppilaista harkitsevia ja vastuullisia kuluttajia sekä kehittää niin oppilaiden työturvallisuutta kotitaloustöitä suorittaessa kuin kansainvälistymisen ja monikulttuurisuuden osaamistakin. Vuoden 2014 opetussuunnitelmassa kotitalousopetuksen tavoitteena on edelleen oppilaan kestävä ja hyvinvointia lisäävän elämäntavan mukainen arjenhallinta sekä yhdenvertainen ja tasapuolinen kotitalousosaaminen. Tämän lisäksi uusien tavoitteiden mukaisesti oppilaat oppivat huolehtimaan kodin arjen perusedellytyksistä ja lähimmäisistään, ja he saavat pääomaa vuorovaikutusosaamiseen, yhdessä elämiseen, toiminnallisuuteen, yritteliäisyyteen, vastuullisuuteen ja taloudellisuuteen. Oppilaista kasvatetaan perheen, kodin ja yhteiskunnan aktiivisia jäseniä, ja opetuksen avulla kehitetään oppilaiden suunnittelu-, työskentely-, organisointi- ja voimavarojen hallinnan taitoja sekä pitkäjänteistä työskentelyä, yhdessä toimimista ja kriittistä tiedonhallintaa. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 367; Kouluhallitus 1976, 3; Kouluhallitus 1985, 220–225; Opetushallitus 2000, 102; Opetushallitus 2004, 252; Opetushallitus 2014, 437.)

Kotitalousopetuksen sisältöalueiden lukumäärä on opetussuunnitelmauudistusten myötä vähentynyt viidestä kolmeen. Vaikka itse sisältöalueiden lukumäärä on pienentynyt, ei alueissa itsessään ole tapahtunut suuria muutoksia. Halki opetussuunnitelmauudistusten kotitalousopetuksen sisältöjen keskiössä ovat olleet koti, ravitsemus, kuluttajuus, ympäristö sekä asuminen. Näiden alueiden lisäksi kotitalousopetuksessa on aiempien opetussuunnitelmien aikana opetettu terveystieteiden sekä perhekasvatuksen sisältöjä. Terveystieteiden osuus jäi sisältöalueista pois vuoden 1994 opetussuunnitelmassa ja perhekasvatus poistui uusimman opetussuunnitelman myötä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 367–369; Kouluhallitus 1976, 3–4; Kouluhallitus 1985, 220; Kouluhallitus 1987, 9; Opetushallitus 2000, 102–103; Opetushallitus 2004, 252–253; Opetushallitus 2014, 439.)

Ensimmäiset opetussuunnitelmat määrittivät tarkkaan kotitalousopetuksen oppisisällöt, ja vuoden 1970 ja 1985 kotitalouden opetussuunnitelmille julkaistiin erikseen vielä monikymmen-sivuiset oppaat, joiden tarkoituksena oli tarkentaa opetussuunnitelman perusteita ja niissä määriteltyjä oppisisältöjä. Opetussuunnitelmissa oli kuvattuna sisältöalueittain hyvinkin tarkasti kunkin sisältöalueen oppisisällöt, ja opetuksen toteuttamiseen oli kirjattu monenlaisia ehdotuksia. Muutoksen tähän tarkkaan oppisisältörajaukseen toi vuoden 1994 opetussuunnitelma, jossa opetussisältöjä ei oltu kirjattu suoraan opetussuunnitelmaan, vaan ne määriteltiin kotitalousopetuksen tavoitteiden pohjalta. Tämän jälkeen opetussuunnitelmiin on jätetty opettajille enemmän vastuuta toteuttaa opetuksessa itseään kotitalousopetuksen tavoitteiden linjassa, vaikka viimeisimmissä (2004 & 2014) opetussuunnitelman perusteissa sisältöalueiden yhteyteen onkin kirjattu ohjeita kotitalousopetuksen oppisisältöjen toteuttamiseen. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971; Kouluhallitus 1976; Kouluhallitus 1985; Kouluhallitus 1987; Opetushallitus 2000; Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2014.)

Kotitalousopetuksen työtapoja on ohjannut alusta asti käytännönläheisyys, vaikka ensimmäisen kerran käytännönläheinen työtapo mainittiinkin vuoden 1987 kotitalousopetusta tarkentavassa oppaassa. Ryhmässä työskentelemisen taidot ovat olleet kotitalousopetuksen keskiössä halki opetussuunnitelmauudistusten, ja oppilaan yksilöllisten työskentelymuotojen korostaminen on ollut niin ikään vuoden 1970 opetussuunnitelmasta asti osana kotitalousopetuksen työtavoille asetettuja tavoitteita. Lisäksi tässä opetussuunnitelmassa on mainittu opintokäynnit ja asiantuntijoiden käyttäminen, joita ei myöhemmissä opetussuunnitelmissa ole erikseen kirjattu ylös. Opetuskeskustelun käyttäminen on mainittu ainoastaan vuoden 1970 opetussuunnitelmassa ja tätä opetussuunnitelmaa tarkentavassa, vuonna 1976 julkaistussa oppaassa mainitaan opettajajohtoiset työtavat, mutta nämä jäävät opetussuunnitelmien ainoiksi maininnoiksi. Muihin oppiaineisiin integroivat työtavat tulevat mukaan vuoden 1985 opetussuunnitelmaa tarkentavassa oppaassa ja vuoden 1994 opetussuunnitelmassa mainitaan ensimmäisen kerran uuden teknologian käyttö opetuksessa sekä monikulttuurisuuden huomioiminen. Uusimmassa opetussuunnitelmassa mukaan tulevat digitaalisia oppimisympäristöjä hyödyntävät työtavat, joiden tarkoituksena ei kuitenkaan ole korvata fyysisiä oppimisympäristöjä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 373–374; Kouluhallitus 1976, 19–24; Kouluhallitus 1985; Kouluhallitus 1987, 2; Opetushallitus 2000, 102–103; Opetushallitus 2004, 252; Opetushallitus 2014, 439.)

Oppilasarviointi on ollut yksilöllistä, oppilasta osallistavaa sekä itsearviointiin perustuvaa vuoden 1970 opetussuunnitelmasta lähtien. Vuoteen 1987 asti arvosanoja on annettu oppilaiden koulumenestystä keskenään vertaillen, mutta tällöin tästä käytännöstä luovuttiin. Arvioinnin apuna on käytetty niin havainnoimista kuin kokeitakin, ja ensimmäisistä opetussuunnitelmista lähtien arvioinnin tavoitteena on ollut oppilaiden motivointi ja ennakointi sekä kotitalousopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen mittaaminen. Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa on ensimmäistä kertaa määritelty tarkat kriteerit päättöarvioinnille, ja tällaiset kriteerit löytyvät myös uusimmasta, vuoden 2014 opetussuunnitelmasta. Tämän uusimman opetussuunnitelman mukaan oppilasarvioinnin tarkoituksena on olla motivoivaa, ohjaavaa ja kannustavaa. Kotitalousopetuksessa on huolehdittava siitä, että oppilas ja huoltaja ovat tietoisia tavoitteista, arviointiperusteista ja päättöarvioinnin kriteereistä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 374; Kouluhallitus 1976, 34–37; Kouluhallitus 1985; Kouluhallitus 1987, 29–30, 32; Opetushallitus 2000; Opetushallitus 2004, 253; Opetushallitus 2014, 440–441.)

Seuraaviin alalukuihin olen eritellyt kotitalouden opetussuunnitelman sisällöt vuodesta 1970 vuoteen 2014 analyysini tueksi.

3.4.1 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 1970

Vuoden 1970 opetussuunnitelmassa kotitalousopetuksen tavoitteena on peruskoulun kokonaistavoitteiden suunnassa kehittää oppilaiden persoonallisuutta. Tätä tavoitetta tukeakseen, on opetuksen tarjottava oppilaille oman kehitystasonsa mukaista, tiedollista ja taidollista kotitalouden osa-alueiden hallintaa. Opetus ohjaa oppilaita sopeutumaan sosiaaliseen ympäristöön ja arvioimaan kriittisesti tekijöiden välisiä riippuvuuksia. Oppilaan taitoja tehdä kriittisiä valintoja ja itsenäisiä ratkaisuja kartutetaan, ja itseohjautuvuutta tuetaan. Opetuksen tehtävänä on niin ikään herättää oppilaissa myönteisiä asenteita kotitaloustöitä ja kodin tehtävien jakoa kohtaan, ja herättää oppilaita huomaamaan kodin viihtyvyyden vaikutuksia perheenjäsenten mielenterveyteen. Myös kodin arvostamiseen rohkaiseminen on yksi kotitalousopetuksen tehtävistä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 367.)

Kotitalouden opetus jaetaan viiteen eri sisältöalueeseen: ravitsemuskasvatukseen, kodinhoitoon, kodin talouteen ja kuluttajatiitoon, asumisen peruskysymyksiin sekä perhekasvatukseen ja lastenhoitoon. Jokaiselle sisältöalueelle on jäsennellyt opetussuunnitelmassa omat, yksityiskohtaiset tavoitteensa, joita opetuksessa tulisi noudattaa. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 367–369.)

Ravitsemuskasvatuksen tavoitteena on antaa oppilaalle ravitsemuksen perustaidot. Nämä taidot ohjaavat oppilasta tekemään terveellisiä ruokavalintoja suunnitellessaan ruokailua kotona tai kodin ulkopuolella. Epäterveellisten valintojen määrä vähenee, kun oppilas ymmärtää valintojensa merkityksen haitallisten vaikutusten ehkäisijänä. Opetussuunnitelmassa mainitaan, että oppilaiden tulee harjoitella ruokasuunnittelua teoriataitojen soveltamisen yhteydessä kotitaloustunneilla. Lisäksi oppilaille tulee tarjota perustiedot ravinnon ja energian tarpeesta eri ikävaiheissa ja elämäntilanteissa. Ravitsemuskasvatus tarjoaa oppilaille perustiedot ravitsemuksesta ja nälänhädästä kotimaan lisäksi myös ulkomailla. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 367–368.)

Ravitsemuskasvatuksen tavoitteisiin on lisäksi määritelty tarkasti, mitä kaikkea oppilaan tulisi osata ruoanvalmistukseen tarvittavista raaka-aineista. Oppilaiden tulee opetuksen jälkeen tuntea elintarviketeollisuuden raaka-aineet ja tuotteet, niiden alkuperä, rakenne, ravintoarvo, hinta, tärkeimmät kauppalaadut, laatutavaran tuntomerkit, käyttö ja varastointi. Oppilaan tulisi myös osata tarvittava määrä elintarvikesäädäntöä, jossa erityishuomiota kiinnitetään siihen, miten tunnistaa parempilaatuisia ja täten ravintoarvoltaan parempia elintarvikkeita. Oppilaiden tulee osata käyttää elintarvikkeita tarkoituksenmukaisella tavalla, ja lisäksi heille opetetaan tehokkuutta keittiötyöskentelyssä oikeanlaisten työvälineiden ja nopeiden ruoanvalmistusmenetelmien valinnan kautta. Oppilaiden tulee myös harjoitella itsenäistä suunnittelua sekä päästä kokeilemaan ja arvioimaan näin syntyviä tuloksia. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 368.)

Kodinhoidon tavoitteissa määritellään, että oppilaan tulisi ymmärtää koti ympäristöön kiinteästi kuuluvana yksikkönä ja toiminnallisena kokonaisuutena. Oppilas oppii nopeita ja tehokkaita keinoja kodin hoitamiseen sekä käyttämään oikeanlaisia työvälineitä ja teknisiä apuvälineitä vertailun ja kokeilun kautta. Oppilaille opetetaan kodinhoidon ergonomiaa aikaa ja voimia säästävien menetelmien sekä erilaisten kodinhoidon palveluiden käytön kautta. Opetuksessa

kiinnitetään huomiota myös kodinhoidon kemiallisten tuotteiden käyttöön ja mahdollisiin riskeihin terveydenhuollon, jätehuollon ja ympäristön suojelun näkökulmasta. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 368.)

Kodin talouden ja kuluttajatiedon tavoitteena on saada oppilas ymmärtämään kotitalouden merkitys kansantaloudelle. Osa-alueen tarkoituksena on opettaa oppilasta hoitamaan omaa taloutta ja luoda näin kuva yhteiskunnan taloudesta. Oppilas oppii oman talouden budjetoimisen merkitystä ja perusasiat rahan käytöstä, säästämisestä ja maksu- ja luottomuodoista. Tässä kohtaa opetussuunnitelmassa on maininta siitä, miten nuorten lisääntynyt rahankäyttö ja yhteiskunnallinen aktiivisuus asettavat haasteita kodin talousosaamisen opetukselle. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 368.)

Kuluttajatiedon puolella keskeisenä tavoitteena on saada oppilas ymmärtämään oma asemansa kuluttajana talouselämässä sekä siihen liittyvät vastuut, velvollisuudet ja oikeudet. Oppilaille opetetaan kohtuullista kuluttamista ja heitä opetetaan tunnistamaan omat, todelliset tarpeensa sekä toimimaan vastuullisena, kriittisenä ja aktiivisena kuluttajana niin, ettei kuluttamisesta muodostu ongelmaa. Erityiseksi korostamisen kohteeksi opetussuunnitelma mainitsee tiedostetun tärkeysjärjestyksen luomista. Vastuullisena kuluttaja toimimisen lisäksi on opetuksen tarkoituksena opettaa oppilaille kuluttajasuojalakia ja hyödykemarkkinoiden ilmiöitä (muun muassa mainonta, palvelut, valitusmahdollisuudet). Oppilaista pyritään kasvattamaan itsenäisesti ajattelevia, ratkaisuntekoon kykeneviä ja aktiivisia, kulutusyhteiskunnan kehitykseen osallistuvia yksilöitä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 368.)

Asumisen peruskysymysten kohdalla tavoitteet ovat lyhyet ja ytimekkäät. Oppilaita opetetaan ymmärtämään mitä asumiselle tarkoitetaan ja millaisia tarpeita asumiseen liittyy. Näiden lisäksi oppilaita perehdytetään ymmärtämään asunnon sijaintiin, hankintaan, tiloihin, toimintoihin ja sisustamiseen liittyviin näkökulmiin. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 368–369.)

Perhekasvatuksen tavoitteena on valmistaa oppilasta elämään perheyhteisössä ja tuntemaan vastuunsa kodin viihtyisyydestä, tehtävistä ja muista perheenjäsenistä. Lastenhoidon perusta-

voitteena on luoda pohjaa tulevalle vanhemmuudelle. Tärkeimpiä tavoitteita on ohjata oppilasta selviytymään yksinkertaisista ja ajankohtaisista lastenhoidon tehtävistä joko omassa kodissaan tai esimerkiksi lastenvahtina toimiessaan. Opetuksen tulee antaa oppilaalle perustietoa lasten kasvusta ja kehityksestä, lasten hoidosta ja lasten asemasta perheen ja yhteiskunnan jäsenenä. Opetuksessa tärkeää on lapsikeskeisyys ja -myönteisyys. Erityisesti opetuksessa tulee korostaa lapsen tarvetta tulla hyväksytyksi ja jokaisen lapsen ihmisarvoa. Opetuksen tarkoituksena on varmistaa lapsen terve kehitys ja perusturvallisuuden luominen. Lisäksi opetuksessa pyritään kasvattamaan oppilaiden itseluottamusta lastenhoidon kykyihin. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 369.)

Vuoden 1970 perusopetuksen opetussuunnitelmassa kotitalousopetuksen oppimäärä kuuluu pakollisena aineena ainoastaan seitsemännelle luokalle. Seitsemännen luokan oppimäärään kuuluvat perustiedot ravinnosta, terveydestä, elintarviketiedosta, ruoanvalmistuksesta, kodin toiminnasta, työfysiologiasta sekä kodin talous- ja kuluttajatiedosta. Opetussuunnitelmassa ei kuitenkaan ole erillistä merkintää siitä, kuinka monta vuosiviikkotuntia opetusta tulisi saada. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 369–370.)

Valinnaisena aineena kotitalousopetusta tulee opetussuunnitelman mukaan tarjota 2–3 vuosiviikkotunnin verran 7.–9. luokalla. Kurssit muodostetaan asteittain vaikeutuviksi. Lisäksi valinnaisaineina opetussuunnitelmaan voi kuulua erityiskursseja, jotka ovat enimmillään lukuvuoden mittaisia. Näillä erityiskursseilla on tarkoitus käsitellä sellaisia aihepiirejä, jotka eivät sisälly perusopetukseen. Kurssisisältöjen tulee olla monipuolisesti toteutettavia ja aiheet voidaan suunnitella myös oppiaineiden välistä integraatiota ajatellen. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 370, 372.)

Seitsemännen luokan valinnaiskurssit järjestetään niin, että niissä syvennetään ja laajennetaan jo yhteisesti opetettuja aiheita. Lisäksi oppilaille opetetaan kotitalouden työjärjestyksen suunnittelemista ja laatimista sekä työ- ja valmistusmenetelmien vertailua. Oppilaita ohjataan käyttämään lähdekirjallisuutta apuna itsenäisessä työskentelyssä, ja kuluttajavalistukseen sekä kodin talouteen liittyviä kysymyksiä käydään opetuksessa läpi. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 370.)

Kahdeksannella luokalla oppilaille tulee olla valittavissa kaksi rinnakkaiskurssia siten, että niille oppilaille, jotka ovat ottaneet kotitalousoppiaineen valinnaisaineeksi jo seitsemännellä luokalla, tarjotaan oppimäärältään haastavampaa kurssia. Oppilaille, joilla ei seitsemännellä luokalla ole vielä ollut kotitalouden valinnaista kurssia, tarjotaan sisällöltään helpompaa kurssia. Suurissa kouluissa, joissa oppilaita voi ilmoittautua ryhmään enemmän kuin 16, voidaan nämä rinnakkaiskurssit toteuttaa erillisinä kursseina. Muissa kouluissa opetuksen differentiointi tapahtuu opetusryhmän sisäisesti. Uutena sisältönä kahdeksannella luokalla opetetaan säilöntämenetelmiä. Opetukseen otetaan mukaan myös opetuskodin käyttö. Opetuksessa kiinnitetään huomiota itsenäiseen työskentelyyn, tehokkaaseen työsuoritukseen ja työtuloksen vertailuun ja arviointiin. Opetus pyritään pitämään ajankohtaisena ja siinä tutustutaan palvelumahdollisuuksiin ja kannattavuuslaskelmiin. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 370–371.)

Yhdeksännellä luokalla valinnaiskurssisisällöt laajenevat ja syvenevät, ja niihin tulee kaksi uutta aihepiiriä: asumisen peruskysymykset sekä lastenhoito ja perhekasvatus. Opiskeluun otetaan mukaan maakuntaruokien ja muiden maiden kansallisruokien tuntemusta, kodin juhlien järjestämistä ja niihin liittyviä käytösohjeita sekä pöydän kattamista. Oppilaita ohjataan ymmärtämään kotitalouden kansantaloudellinen asema, kodin rahataloutta, kodin perustamista sekä kriittistä suhtautumista joukkotiedotusvälineiden, teollisuuden ja kaupan jakamaan tietoon. Oppilaiden kanssa käydään läpi asunnon hankintaa ja sijaintia, rakennuslainsäädäntöä, piirustuksia, asunnon eri tiloja, sisustamista, meluntorjuntaa ja ilmanvaihdollisia asioita. Lastenhoidon puitteissa oppilaille opetetaan lapsen asemaa yhteiskunnassa, lapsen kasvuympäristön merkitystä, lapsen tarpeiden huomioonottamista ja yhteiskunnan tarjoamia virikkeitä ja tukitoimia lapselle. Lisäksi perehdytään lapsen odottamiseen, lapsen kasvuun, lapsen asemaan perheessä, lasten sairasteluun, kotitapaturmien estämiseen, ensiapuun sekä mahdollisiin poikkeavuuksiin lapsen kasvussa ja kehityksessä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 371.)

Opetuksen työtapojen tulee riippua opetustilanteeseen vaikuttavista eri tekijöistä, kuten oppilaista, opettajasta, opetettavasta aiheesta, tavoitteista, työskentelytiloista sekä oppimateriaalista. Varsinkin valinnaisopetuksessa opetussuunnitelma suosittelee opintokäyntejä sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämistä. Kotitalousopetuksen ensimmäisenä työtapana on usein yhteinen harjoitus. Yhteisen harjoituksen tulee kuitenkin antaa oppilaalle mahdollisuudet edetä myös omaan tahtiinsa. Opetuskeskustelu on hyvä kotitalousopetuksen muoto, sillä ryhmäkoko

antaa siihen hyvät lähtökohdat. Sosiaalisen aihepiirin opiskeluun suositellaan käytettäväksi ryhmätyötä. Perheopetukseen siirryttäessä oppilaat työskentelevätkin kolmesta neljään hengen ryhmissä, joissa he suorittavat samanaikaisesti erilaisia harjoituksia. Yksilöllistä työtapaa on käytettävä kotitalousopetuksessa johdonmukaisesti koko opiskelun ajan, sillä sen avulla oppilaat oppivat itsenäiseen, kaikkia kodin tehtäviä koskevaan suunnitteluun ja työskentelyyn. Opetussuunnitelman mukaan kotitaloudessa on lisäksi paljon sellaisia sisältöjä, joiden oppimisessa voidaan käyttää ohjattua ja ohjelmoitua opetusta eriytymisen mahdollisuutena. Tämä kuitenkin edellyttää asiantuntijoiden laatimaa opetusmateriaalia. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 373–374.)

Opetuksen apukeinoiksi opetussuunnitelmassa määritetään oppikirjat ja muu kirjallinen materiaali, kotitalousluokan kirjasto sekä audiovisuaaliset opetuksen apuvälineet ja esineistö. Oppikirjat ovat tärkeimpiä opetuksen apuvälineitä ja niiden on mahdollistettava itsenäinen työskentely. Oppikirjojen on oltava opetussuunnitelman ensimmäisen osan ohjeistuksen mukaisia. Oppikirjojen lisäksi hyvää materiaalia ovat oheislukemistot, tehtäväkirjat, opettajan kirjat, opetuspaketit sekä sanoma- ja aikakauslehdet. Sanoma- ja aikakauslehdet mainitaan erikseen myös kotitalouden aihepiirien kehityksen kuvaajina ja kriittisen tiedonhaun edistäjinä. Kotitalousluokan kirjastosta tulisi löytyä eri aihepiirejä, kuten ravinto- ja elintarvikeoppia, taloudellista kasvatusta, kuluttajatietoa ja perhekasvatusta käsitteleviä teoksia. Kotitalousopetusta auttaviksi audiovisuaalisiksi välineiksi opetussuunnitelmassa mainitaan televisio- ja radio-ohjelmat, riittävän iso luokan taulu, ilmoitus-, näyttely- ja tarrataulu sekä mahdollisuuksien mukaan magneettitaulu. Lisäksi kotitalouden opetustiloista tulisi löytyä kuultokuvanheitin ja siihen liittyvät välineet, jotta kotitalousopetusta tukevia kuultokuvasarjoja voidaan käyttää opetuksessa tehokkaasti hyödyksi. Opetussuunnitelmassa on myös maininta siitä, että kotitalousluokan tilat tulee suunnitella niin, että audiovisuaalisille apuvälineille on riittävästi vapaata seinätilaa ja niiden käyttäminen on mahdollistettu. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 374–375.)

Kotitalousopetuksessa opettaja arvioi opetussuunnitelman mukaisesti oppilaiden tiedollista tasoja sekä käytännön työsuorituksia. Oppilaantuntemus on edellytys oppilaiden yksilölliselle arvioinnille, sillä arviointi tapahtuu pääasiallisesti havainnoimalla oppilaan käyttäytymistä opetustilanteessa. Tiedollisen tason tulosten arviointi tapahtuu diagnostisilla kokeilla, joista selviää oppimisen puutteet ja virheet. Kokeen tuloksia ei kuitenkaan käytetä oppilasarviointissa, vaan

niitä käytetään hyödyksi suunnitellessa yksilöllisiä tehtäviä ja kertauksia. Todistukseen annettavaa arviointia varten oppilaat tekevät prognostisen kokeen, josta selviää mahdollisimman objektiivisesti oppilaan tiedot ja taidot. Tällaisen kokeen tulee sisältää oppimäärään kuuluvia aihealueita ja erilaisia tehtäviä monipuolisesti. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 374.)

Opetussuunnitelma muistuttaa, että opettajan tulee työssään ottaa huomioon koulun opetussellinen kokonaisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että oppilaiden tulee saada selkeä kuva siitä, miten opetettavat asiat kuuluvat laajempiin kokonaisuuksiin, ja näin ollen eri oppiaineita tulee yhdistellä keskenään. Integroiminen muihin oppiaineisiin voi tapahtua peräkkäisten kurssien, rinnastuksen, korreloitujen kurssien, periodiopiskelun, aihekokonaisuuksien tai läpäisyperiaatteen avulla. Opetussuunnitelmassa on annettu valmiiksi esimerkkejä, miten kotitalousopetusta voidaan rinnastaa muihin oppiaineisiin. Esimerkkinä mainitsen matematiikan, jota hyödynnetään kotitalousopetuksessa muun muassa ateriainhojen, ravintoainesisältöjen ja asumiskustannusten laskemisessa. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II 1971, 372.)

3.4.2 Lisäys kotitalouden opetussuunnitelmaan vuonna 1976

Vuonna 1976 julkaistussa viisikymmensivuisessa kotitalouden uudistetussa POPS-oppaassa kotitalouden opetuksen tavoitteena on vuoden 1970 opetussuunnitelman mukaan ”kehittää oppilaan koko persoonallisuutta peruskoulun kokonaistavoitteiden suunnassa” (Kouluhallitus 1976, 3). Oppaan tarkoitus on täydentää Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnön II-osaa, jossa määritellään kotitalouden opetussuunnitelmaa. Oppaaseen on vuoden 1970 opetussuunnitelmaa tarkemmin määritelty opetuksen tavoitteet, oppisisällöt, työtavat ja arviointi. Uusina asioina oppaasta löytyvät ohjeet opetuksen suunnittelulle ja opetuksen toteuttamiselle. Lisäksi oppaassa on oma lukunsa kotitalousopettajan työnkuvalle ja valmiita pohjia muun muassa opiskelun suunnittelulle ja arvioinnille. (Kouluhallitus 1976.)

Kotitalousopetuksen tavoitteena on vuoden 1970 opetussuunnitelman linjassa tukea oppilaiden kehitystason mukaisia kotitalouden osa-alueiden tiedollista ja taidollista osaamista, ohjata

oppilasta sopeutumaan sosiaaliseen ympäristöön, opettaa oppilaalle kriittistä arviointia eri tekijöiden välisistä suhteista sekä ohjata oppilasta itsenäiseen työskentelyyn ja valintojen tekemiseen. Lisäksi opetuksen tavoitteena on herättää oppilaissa myönteisiä mielikuvia kotitaloustöihin, mahdollistaa oppilaiden luova toiminta, ohjata oppilasta tasapuoliseen työnjakoon ja huomaamaan kodin viihtyisyyden merkitys perheenjäsenten mielenterveyteen liittyvänä tekijänä sekä herättää oppilaissa arvostusta kotia kohtaan niin kansantaloudellisesta kuin sosiaalisesta näkökulmasta. (Kouluhallitus 1976, 3.)

POPS-oppaassa on tavoitteiden lisäksi määritelty hyvin tarkoin opetuksen suunnittelua, työtapoja, toteutusta ja arviointia. Oppaan alussa kuitenkin huomautetaan, ettei oppaan tarkoituksena ole antaa yksityiskohtaisia toimintamalleja, vaan pyrkimyksenä on ollut antaa ideoita ja toimintamalleja opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Oppaan mukaan on tärkeää, että opettajan valinnanvapaus ja opetuksen kehittäminen persoonalliseen suuntaan säilyvät ja täten opettajat pääsevät toteuttamaan ja kehittämään opetussuunnitelmaan itsensä näköiseksi. (Kouluhallitus 1976.)

Kotitalousopetus jaetaan vuoden 1970 opetussuunnitelmasta poiketen enää neljään pääasialliseen sisältöalueeseen. Tämän jaottelun tarkoituksena on ollut eheyttää kotitalousopetuksen laaja-alaisia tavoitteita yhdistämällä samaan kokonaisuuteen kuuluvat sisällöt. Uusia pääalueita ovat ravinto ja terveys, ympäristö ja hygienia, ihmissuhteet sekä talous ja kulutus. Asumiseen liittyvät sisällöt on tästä jätetty lähes kokonaan pois. Jokaiseen pääalueeseen on jäsennetty pääasiallisesti seitsemännen luokan yhteistä opetusta koskevat tavoitteet, jotka liittyvät kolmeen persoonallisuuden osa-alueeseen. Näitä osa-alueita ovat tiedollinen eli kognitiivinen osa-alue, taidollinen eli psykomotorinen osa-alue ja asenteellinen eli affektiivinen osa-alue. Affektiivisen osa-alueen painottamista suositellaan oppilaan persoonallisuuden eheytymiseen ja mielenterveyteen vedoten. (Kouluhallitus 1976, 3–4.)

Ravinto ja terveys on vuoden 1970 ravitsemuskasvatusta kuvaavampi termi kotitalousopetuksen ensimmäiselle pääalueelle. Pääalueen sisällöt vastaavat kuitenkin hyvin paljon edellisen opetussuunnitelman sisältöjä. Opetuksen tavoitteena on opettaa oppilaalle tasapainoista ruokavaliota, ohjata oppilasta arvioimaan omaa ravinnontarvettaan ja soveltamaan ravitsemusopin informaatiota käytäntöön. Ravintokysymykset tulee nähdä maailmanlaajuisina (vrt. nälänhätä vuoden 1970 opetussuunnitelmassa). Oppilasta ohjataan itsenäiseen suunnitteluun

ja vertailemaan erilaisia ruoanvalmistusmenetelmiä esimerkiksi terveyden näkökulmasta. Oppilas oppii tuntemaan peruselintarvikkeet ja käsittelemään niitä asianmukaisesti. Oppilaalle opetetaan myös elintarvikelainsäädäntöä. (Kouluhallitus 1976, 3–4.)

Ympäristön ja hygienian opetuksen tavoitteena on opettaa oppilaalle henkilökohtaisen hygienian merkitystä eri elämän osa-alueilla ja hygieenistä toimintaa omassa arjessa, jotka ovat vuoden 1970 opetussuunnitelmaan verrattaessa uusia sisältöjä. Näiden uusien sisältöjen lisäksi oppilas oppii vaatehuollon perusmenetelmiä, kodin peruspuhtaanapitoa ja perusmenetelmien käyttöä. Oppilasta ohjataan suunnittelemaan ajankäyttöä ja tekemään vertailuja energian säästämiseksi esimerkiksi oman työn ja palveluiden käytön väliltä. Oppilas ymmärtää työympäristön turvallisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden sekä oman vastuunsa ympäristön suojelemiseksi. (Kouluhallitus 1976, 4.)

Ihmissuhteiden opetus opettaa oppilaalle kodin viihtyisyyden merkitystä perheenjäsenten psyykkiseen hyvinvointiin. Oppilas oppii tuntemaan vastuunsa perheenjäsenenä ja toimimaan erilaisten ryhmien jäsenenä. Tavoitteena on myös ohjata oppilasta suhtautumaan myönteisesti kodinhoidollisiin tehtäviin ja vastuisiin sekä tasapuoliseen työnjakoon. (Kouluhallitus 1976, 4.)

Talouden ja kulutuksen alueella oppilaan ymmärrys kotitalouksien kansantaloudellisesta merkityksestä kasvaa. Oppilas oppii ymmärtämään vastuunsa yhteiskunnan kuluttajana sekä tiedostamaan kulutukseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. Oppilas oppii kriittistä päätöksentekoa sekä tutustuu kuluttajan tietolähteisiin ja vaikutusmahdollisuuksiin. (Kouluhallitus 1976, 4.)

POPS-opas on määritellyt opetussisällöt tarkasti vuosiluokittain, ja lisäksi seitsemännen luokan yhteiselle kotitaloudelle on tehty valmiiksi 36 opetuskerran vuosisuunnitelma (Kouluhallitus 1976, 11–14). Kotitalousopetusta on yhteisesti opetettuna aineena seitsemännellä luokalla kolmen viikkotunnin verran, ja valinnaisaineena kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla pääsääntöisesti kaksi viikkotuntia (emt. 16). Seuraavaan taulukkoon (taulukko 1) on kerätty vuosiluokittain kotitalousopetuksessa käsiteltävät sisällöt.

Taulukko 1. Kotitalousopetuksen sisällöt vuosiluokittain (Kouluhallitus 1976, 9–10, 13–14)

Sisältö- alue	7. luokka, yhteinen	8. luokka, valinnainen	9. luokka, valinnainen
Ravinto ja terveys	Ravinnon tehtävät Ravintoaineet Terveelliset ruokatottumukset Suomalainen kansanravinto Maailman ravitsemusongelmat Peruselintarvikkeiden valinta ja käsittely Ruoanvalmistuksen ja leipomisen perusmenetelmät Elintarviketeollisuuden valmisteet Elintarvikkeiden turvallisuus (lisäaineet, vieraat aineet) Elintarvikelainsäädäntö (tavara- ja tuoteselosteet, päiväysmerkinnät jne.) Ateriasuunnittelu Laihduttajan ja diabeetikon ruokavalio	Ravinnontarve eri ikäkausina Ravintoainelaskelmat Ruokavaliot Elintarvikkeiden turvallisuus Peruskurssilla käsittelemättä jääneet elintarvikeryhmät Säilöntä Ruoanvalmistusmenetelmien vertailua Ateriasuunnittelu Teolliset ruokavalmisteet	Kansanravitseminen ja terveys Juomat Kodin juhlat Maakuntaruokat Kansainväliset ruoat ja ruokailuun liittyvät tavat
Ympäristö ja hygie- nia	Henkilökohtainen hygienia Työympäristön puhtaanapito Työmenetelmät (huomioon ottaen myös vammaiset) Pesu- ja puhdistusaineet Vaatteiden huolto Asunnonhoito Kodin töiden rationalisointi Koneet, palvelut Kotitapaturmien ennaltaehkäisy Ympäristön saastuminen, roskaantuminen, jäteongelma	Siivoustöiden organisointi Palvelut (siivous, pesula, vuokraus) Kodin koneistaminen Oman asun erityishuolto (esim. nahka)	Asumismuodot, asuntotyytit Hankinta, rahoitus, tietolähteet Asunnon tilat ja tilantarve Rakennuspiirustukset Sisustaminen, valaistus, värit Kodin perustaminen (kustannukset) Korjaukset, kunnostus Kotiympäristön inhimillisuus (lapset, vanhukset, vammaiset, palvelut, autoistuminen) Ympäristön saastuminen Roskaantuminen, jäteongelma
Ihmissuh- teet	Yhteisvastuu kodin tehtävien hoidossa Viihtyisä ruokailutilanne Hyvät pöytätavat		Lastenhoito ja perhekasvatus Lapsen asema yhteiskunnassa
Talous ja kulutus	Koti tuottajana ja kuluttajana Elintaso – elämisen taso – tarpeiden erittely Kuluttajan valintatilanne Kuluttajan oikeudet ja velvollisuudet, vastuu suomalaisena kuluttajana Kuluttajan tietolähteet		

Sisältöalueiden jaottelun perusteella opettajan tulee oppaan mukaan suunnitella vuosikurssi-teemat, käsittelytavat, sovellusharjoitukset sekä arvioinnin tavat. Opas kehottaa järjestämään teemat oppilaita kiinnostavassa muodossa, ja siinä onkin jaoteltu sisällöt esimerkkinä seuraavanlaisiin teemoihin: ravinnon tarve eri ikäkausina, ruokavaliot, elintarvikkeiden turvallisuus, ruoanvalmistus, aterioiden suunnittelu, maakunnalliset ruoat, työn fysiologia, asuminen sekä lastenhoito ja perhekasvatus. Valmiiksi jaotellut teemat on lisäksi eritelty vielä tarkemmin sisällöiltään muutamalla kohdalla. Viimeksi mainitut asuminen sekä lastenhoito ja perhekasvatus kuuluvat oppaan mukaan lähinnä yhdeksännen luokan opinto-ohjelmaan. (Kouluhallitus 1976, 14–15.)

Suunnittelun avulla varmistetaan, että kotitalousopetukselle annetut tavoitteet voidaan saavuttaa mahdollisimman hyvin käytettävissä olevan ajan puitteissa. Suunnittelussa tulee selvittää koulun kasvatustavoitteet, käytettävät opetusmenetelmät, oppimiskokonaisuuksien järjestäminen sekä tavoitteiden saavuttamisen arviointi. Oppaan mukaan suunnittelu on välttämätöntä paikalliselle opetussuunnitelman toteuttamiselle. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon paikalliset olot, ajankohtaiset tapahtumat ja omat oppilaat. Suunnittelua tulee toteuttaa lähikoulujen kotitalousopettajien, opettajan ja oppilaan sekä kodin ja koulun välisenä yhteistyönä. (Kouluhallitus 1976, 15–18.)

Opettajien välisen yhteistyön tarkoituksena on paikallisten erojen minimoiminen sekä yhteisen materiaalin tuottaminen. Opettajien tulee sopia yhteisen materiaalin tuottamisesta niin, että jokaisella on oma tehtävänsä, jonka avulla opettajat saavat itselleen oppimateriaaleja opetuksensa. Useamman eri opettajan välisessä yhteistyössä suunnittelun tulos on oppaan mukaan enemmän kuin suunnittelijoiden tulosten summa. Suunnitelman tulee olla joustava, jotta jokainen opettaja voi soveltaa sitä oppilaidensa kanssa sujuvasti. Lukuvuoden lopussa tämä yhteinen suunnitelma arvioidaan ja siitä merkitään ylös korjausta vaativat kohdat. (Kouluhallitus 1976, 16.)

Opettajan ja oppilaan välisessä suunnittelussa on pääasiallisesti kyse siitä, että opettaja käy oppilaiden kanssa läpi opettajien yhteistyössä tehtyä suunnitelmapohjaa sekä ajankäyttösuunnitelmaa. Oppilaat saavat esittää toiveita opetettavista sisällöistä, ja he voivat kertoa kotitaloustöihin liittyvistä kokemuksistaan. Oppilaita voidaan myös osallistaa ainakin osittain opetuks-

sen toteuttamiseen, kuten sovellusharjoitusten suunnitteluun. Lisäksi oppilailla voi olla valinnaiskurssien aikana mahdollisuus valita tärkeimpiä ja kiinnostavimpia oppisisältöjä opettajien valmiiksi suunnittelemista vaihtoehtoisista kokonaisuuksista. Tällöin jaksojen yksityiskohtainen suunnittelu toteutetaan opettajan ja oppilaan yhteistyönä. Oppilaan luonnollinen osallistaminen suunnittelutyöhön on tärkeää. (Kouluhallitus 1976, 17.)

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on kotitalousopetuksessa luonnollista, sillä kotitalousopetuksen sisällöt liittyvät hyvin vahvasti kotien toimintaan. Koteja on hyvä tiedottaa siitä, mitä kotitalousopetus pitää sisällään, sillä kotien odotuksen voivat poiketa paljonkin opetussuunnitelman edellyttämistä sisällöistä. Opettajan on hyvä tietää, millaisia taitoja oppilailla jo valmiiksi on, ja tähän tarvitaan yhteistyötä kodin kanssa. Kotien ja koulun välistä yhteistyötä voidaan toteuttaa joko suullisesti tai kirjallisesti. (Kouluhallitus 1976, 18.)

Työtavat on vuoden 1976 oppaassa jaettu kolmeen eri luokkaan: opettajajohtoiset työtavat, oppilaskeskeiset työtavat sekä yhteistoiminnallinen työtapa. Työtavan valinnan avulla opettaja pystyy luomaan oppilaalle parhaat mahdolliset oppimisedellytykset, motivoimaan oppilasta työskentelyyn ja ongelmanratkaisuun sekä ohjaamaan oppilasta hankkimaan tietoja ja taitoja. Oppaan sivulla 20 on esitetty taulukko siitä, milloin erilaisia työtapoja kannattaa käyttää. Lisäksi opas esittää, miten vaihtelevien työtapojen avulla voidaan rakentaa oppimiskokonaisuuksia sekä miten erilaiset oppisisällöt, tilat ja välineet ohjaavat työtavan valintaa. (Kouluhallitus 1976, 19–24.)

POPS-oppaan viides kappale käsittelee kotitalouden opetuksen didaktisia periaatteita. Oppaassa annetaan kotitalousopettajille suoria ja yksityiskohtaisia vinkkejä oppilaiden motivoimista, toiminnallisuuden ja teorian sitomisesta yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, toiminnallisuuden opetuksellisista lähtökohdista, itsenäisen työskentelyn ja yhteistyön kehittämisestä sekä opetuksen eheyttämisestä. Eheyttäminen on jaoteltu vielä aineensisäiseksi ja oppiaineiden väliseksi eheyttämiseksi. Näiden lisäksi opas ohjaa opettajaa opetuksen eriyttämisen periaatteisiin, erityisluokkien opetukseen sekä opetustilojen ja -välineiden tarkoituksenmukaisuuteen. (Kouluhallitus 1976, 25–33.)

Poiketen vuoden 1970 opetussuunnitelmasta, POPS-opas määrittelee arvioinnin tapojen lisäksi syitä sille, miksi oppilasta arvioidaan. Arviointi on osa opetussuunnitelman toteuttamista ja on välttämätöntä opetussuunnitelman kehittämisen, opetusjärjestelyjen suunnittelemisen sekä oppilaan kannalta. Oppilas, hänen vanhempansa, toiset opettajat ja opinto-ohjaaja tarvitsevat tietoa oppilaan menestymisestä. Oppilaan saama arvio omasta osaamisestaan ja edistymisestään on tärkeää oppilaan motivaation kannalta. Arvioinnin avulla voidaan myös ennakoita oppilaan menestystä alan mahdollisissa jatko-opinnoissa. Arviointi kohdistuu kokonaisu tavoitteiden saavuttamiseen, opetusjärjestelyihin sekä opettajan ja oppilaiden työskentelyyn. Arvioinnin edellytyksenä on tavoitteiden tunteminen. (Kouluhallitus 1976, 34.)

Kotitalouden arvioinnissa huomio kohdistuu tavoitteiden saavuttamiseen tietojen, taitojen ja asenteiden osalta. Huomiota kiinnitetään tiedon soveltamiseen ja ymmärtämiseen sekä ongelmanratkaisukykyyn. Arvioinnin kannalta tärkeää tietoa saadaan sekä luonnollisen että järjestetyn palautteen avulla. Luonnollisella palautteella tarkoitetaan opettajan jatkuvaa havainnointia oppimistilanteessa, kun taas järjestetyllä palautteella tarkoitetaan esimerkiksi koetilannetta. Luonnollista palautetta pidetään edullisempänä arvioinnin muotona, sillä tarkkailu tapahtuu normaalioloissa ja sen avulla voidaan mitata sellaisia asioita, joita koetilanteessa ei pystytä järjestämään, kuten esimerkiksi avuliaisuutta. Havainnoinnin helpottamiseksi opettajalla on hyvä olla käytössään taulukko, johon on koottu arvioinnin kohteet. Näin opettaja pystyy arvioimaan kaikkia oppilaita samojen kriteerien avulla. Opettajan onkin oppaan mukaan kannattavaa kehittää itselleen mahdollisimman vaivaton arvioinnin merkitsemistapa, jotta arviointi olisi jatkuvaa ja opettajan olisi helpompaa huomata opetuksessa tarvittavat järjestelyt, kuten eriyttäminen. (Kouluhallitus 1976, 34–37.)

Kotitalousopetuksen arvioinnin keskeisenä tarkoituksena on todeta, motivoida, ohjata ja enustaa. Jotta nämä tehtävät toteutuisivat, tarvitaan kotitalousopetuksessa erilaisia arvioinnin tapoja. Diagnostinen arviointi arvioi oppilaan lähtötasoa, joka voidaan todeta joko kirjallisesti tai opettajan tekemän havainnoinnin pohjalta. Formatiivisen arvioinnin tarkoituksena on tarkkailla oppilaan opiskelua ja täten opettajan on mahdollista seurata oppilaan edistymistä ja myös oman työnsä tarkoituksenmukaisuutta. Formatiivista arviointia toteutetaan sekä oppilaan havainnoimisen että kirjallisten kokeiden avulla. Summatiivinen arviointi antaa kokonaiskuvan oppilaan osaamisesta ja on täten perustana oppilaan numeeriselle arvioinnille. Summatiivisen arvioinnin avulla oppilas saa palautetta opiskelun onnistumisesta sekä tavoitteiden saavutta-

misesta. Näiden lisäksi oppilas on hyvä ottaa arviointiin mukaan. Oppilaan ja opettajan yhteinen arviointi tapahtuu opetuskeskustelun muodossa. Oppilaan itsearviointia varten on hyvä suunnitella lomake, johon oppilas pääsee itse tarkkailemaan omaa työskentelyään. (Kouluhallitus 1976, 35–37.)

Oppilasarvostelusta annetun ohjeen mukaan aineenopettajan antaman arvosanan kaikissa aineissa tulisi yleensä olla 7–8. Arvostelun tukena käytetään esimerkiksi kunnan opettajien yhdessä laatimia kokeita tai muita yhteisesti sovittuja arvosteluperusteita. Arvosteluasteikko niin kokeissa kuin todistusarvosanoissakin on 4–10. Valinnaisaineissa saman vuosiluokan ryhmät arvostellaan yhtenä kokonaisuutena, mikäli he ovat saaneet yhteneväisen määrän opetusta. Mikäli opetusta on ollut toisista ryhmistä poikkeavan määrä, jaetaan oppilaat saadun opetuksen perusteella erillisiin arvosteluryhmiin ja näitä ryhmiä arvostellaan erikseen. (Kouluhallitus 1976, 40–41.)

Lukausitodistuksen arvostelujaksona käytetään yhtä lukukautta. Edellisen lukukauden arvosana vaikuttaa arvosteluun, sillä yleensä arvosanaa ei tulisi nostaa tai laskea kahta numeroa enempää. Päästötodistuksen arvosanaa annettaessa tulee ottaa huomioon oppilaan aikaisempi suoritustaso, jottei päättövaiheen mahdollinen tilapäinen suoritustason aleneminen vaikuta liian voimakkaasti päästötodistuksen arvosanaan. Kotitalouden arvosanaa annettaessa tulee ottaa huomioon tiedot, taidot ja asenteet. (Kouluhallitus 1976, 41.)

Oppaassa määritellään kotitalousopettajan olevan enemmän työnohjaaja kuin tiedonjakaja. Opettajan tehtäviin kuuluu suunnittelu ja organisointi, oppilaiden motivointi ja informointi, oppimisen edellytyksien luonti sekä työn ja sen tulosten arviointi. Lisäksi mainitaan, että opettajan tehtävä on kantaa vastuu luokassa tapahtuvasta opetuksesta. Opettajan tulee varmistaa, että oppilas saa arkielämässään käytettäviä tietoja ja taitoja, sekä oppii käyttämään energiaansa ja aikaansa tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi opettajan tulisi pystyä varmistamaan, että oppilas oppii kehittämään ihmissuhteitaan, itsensä toteuttamista, myönteistä suhtautumista ja työn iloa sekä ymmärtää koulutilanteen olevan osa elämää, ei niinkään irrallinen tilanne, joka jäljittelee normaalia elämää. (Kouluhallitus 1976, 41.)

3.4.3 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 1985

Vuoden 1985 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kotitalouden opetuksen tavoitteena on ”edistää oppilaan kehitystä vastuuntuntoiseksi ja yhteistyökykyiseksi ihmiseksi sekä perheen ja yhteiskunnan jäseneksi”. Opetuksen tarkoituksena on herättää ja vahvistaa oppilaisissa myönteisiä asenteita kodin askareita ja niiden tasapuolista jakamista kohtaan, sekä lisätä tietoja ja taitoja kotitalouden toiminnasta. Oppilasta ohjataan huomaamaan asuinympäristön turvallisuuteen ja viihtyisyyteen liittyviä asioita, ja kunnioittamaan kulttuuriperintöä. Kaikille yhteistä opetusta on vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan seitsemännen luokan lisäksi myös yhdeksännellä luokalla. Vaikka yhdeksännelle luokalle onkin lisätty kaikille yhteistä opetusta, ei se kuitenkaan ole vienyt tilaa kahdeksannen ja yhdeksännen luokan valinnaisopetukselta. Opetussuunnitelmassa määritellään, että seitsemännen luokan kotitalousopetus tulisi järjestää kolmen tunnin jaksoissa. Myös yhdeksännen luokan yhteisen opetuksen järjestämistä suositellaan jaksottamaan, mutta muulla tavoin ei opetussuunnitelmassa mainita kotitalousopetuksen viikkotuntimääriä. (Kouluhallitus 1985, 220–225.)

Opetus jaetaan edelleen neljään sisältöalueeseen, jotka ovat ravinto ja terveys, asuinympäristö ja hygienia, kodin talous ja kuluttajatieto sekä perhe ja ihmissuhteet. Sisältöalueet ovat siis pitkälti samoja, kuin vuoden 1976 POPS-oppaassakin, vaikka alueiden nimeäminen onkin hieman kokenut muutosta. Sisältöalueiden valintoja on perusteltu johdonmukaisella ja nousujohteisella, oppilaan kehitysvaiheet huomioivalla valinnalla. Lisäksi perusteluina on käytetty oppilaan harrastuneisuuden ja kiinnostuksen herättämistä sekä valmiuksien antamista jatkoopinnoille. (Kouluhallitus 1985, 220.)

Ravinto ja terveys-opetuksen tavoitteena on lisätä oppilaan ymmärrystä monipuolisesta ruokavaliosta sekä puutteellisen ravitsemuksen vaikutuksista. Oppilas oppii soveltamaan kansanravitsemuksen kehittämiseksi annettuja ohjeita käytäntöön ja suhtautumaan kriittisesti erilaisiin tiedotusvälineiden tarjoamiin tietoihin ravitsemuksesta. Oppilas perehtyy sekä oman että vieraiden maiden ruokakulttuuriin, ja erityisesti oman kotiseutunsa ruokaperinteeseen. Lisäksi oppilaan suunnittelutyön ja käytännön työn taidot kehittyvät. (Kouluhallitus 1985, 220–221.)

Asuinympäristön ja hygienian opetuksen tavoitteena on saada oppilas ymmärtämään hygienian merkitys työskentelyn ja viihtyisyyden kannalta. Oppilaan kodinhoitoon ja vaatehuoltoon

liittyvien tehtävien ymmärrys kasvaa ja oppilas oppii huomaamaan kotitalouksien vaikutuksen ympäristönsuojeluun. Lisäksi oppilas oppii kiinnittämään huomiota asuinympäristöön liittyviin terveellisuuden, turvallisuuden ja viihtyisyyden tekijöihin. (Kouluhallitus 1985, 221–222.)

Sisältöalueen ”Kodin talous ja kuluttajatieto” tavoitteena on ohjata oppilasta toimimaan taloudellisesti tarvehankinnoissa ja kiinnittämään huomiota elintarvikkeiden ja teknokemiallisten valmisteiden turvallisuuteen. Oppilas oppii käyttämään kuluttajan vaikutusmahdollisuuksia sekä suunnittelemaan ja tekemään päätöksiä itsenäisesti ja kriittisesti. Oppilasta ohjataan ajan, energian ja voimavarojen tarkoituksenmukaisen käytön arvioimiseen sekä kotitalouksien kansantaloudellisen merkityksen ymmärtämiseen. (Kouluhallitus 1985, 222.)

Perhe ja ihmissuhteet-jaksossa oppilasta ohjataan kiinnittämään huomiota omaan käyttäytymiseen sekä myönteisten ihmissuhteiden ja tasa-arvon merkitykseen niin perheessä kuin työelämässäkin. Oppilas oppii tuntemaan omaa vastuutaan kodin tehtävien suorittamisesta ja suojelemaan kodin ja kotiseudun perinteitä. Oppilas oppii arvostamaan perhettä yhteiskunnan perusyksikkönä sekä ymmärtämään kodin ilmapiirin ja molempien vanhempien yhteisen kasvatusvastuun merkityksen lapsen kehitykselle. (Kouluhallitus 1985, 223.)

Opetussuunnitelmassa on oma lukunsa neljälle eri aihekokonaisuudelle, joita kotitalousopetuksessa on tarkoitus ottaa sisältöalueiden puitteissa huomioon. Nämä neljä aihekokonaisuutta ovat kuluttajakasvatus, perhekasvatus, terveystieteiden kasvatus sekä joukkotiedotuskasvatus. Kuluttajakasvatuksen kysymyksiä on tarkoitus ottaa huomioon kaikilla neljällä sisältöalueella, vaikka kodin talous ja kuluttajatieto-alueella siihen perehdytäänkin tarkimmin. Kulutustottumusten seurauksia opetetaan arvioimaan yksityisen kuluttajan, yhteiskunnan sekä koko elinympäristön kannalta. Perhekasvatus laajasti ymmärrettynä kuvaa koko kotitaloutta. Lisäksi yhdeksännellä luokalla on tavoitteena lisätä perhe-elämän tietoutta perhekasvatuksen avulla. Kuluttajakasvatuksen mukaisesti myös terveystieteiden kasvatus liittyy kaikkiin neljään sisältöalueeseen. Terveystieteiden kasvatuksen tavoitteena on saada oppilas ottamaan vastuu omasta terveydestään esimerkiksi ruoanvalinnan ja ergonomian kautta. Viimeisenä aihekokonaisuutena on joukkotiedotuskasvatus. Myös tämä on kytköksissä kaikkiin neljään sisältöalueeseen, ja joukkotiedotuskasvatuksen tavoitteena on opettaa oppilasta kriittiseen, vertailevaan ja valikoivaan joukkotiedotuksen käyttöön. Lisäksi opetuksessa hyödynnetään ajankohtaisia joukkotiedotuksen aiheita. (Kouluhallitus 1985, 224.)

Taulukko 2. Kotitalousopetuksen opetussisällöt. (Kouluhallitus 1985, 221–224.)

Sisältöalue	Seitsemäs luokka	Yhdeksäs luokka	Valinnainen opetus
Ravinto ja terveys	Ravitsemustieto, ravinnon valintaan vaikuttavat tekijät Kouluikäisen ravinnon-tarve Monipuolinen ruokavalio ja siihen liittyvät suositukset Suomalaisten ruokatottumukset ja niissä tapahtuneet muutokset Peruselintarvikkeet Teolliset elintarvikevalmistet Yleisimmät erityisruokavaliot Maailman ravitsemusongelma	Nuoret ja alkoholi Terveelliset elintavat: ravinto ja liikunta Juhlat ja perhetapahtumat	Ravinnontarve eri ikäkausina Valtakunnalliset ravitsemussuositukset terveyskasvatuksen kehittämiseksi Säilöntä Elintarvikkeiden turvallisuus (lisäaineet ja vieraat aineet) Erilaiset ruokavaliot (kasvisruokavaliota, erityisruokavaliota) Kotivara ruokahuollossa Luonnonvaraisten tuotteiden keräily ja käyttö Maakuntaruokia ja niihin liittyviä perinteitä, kulttuuritaustan vaikutus ruoan valintaan Kansallinen ruokaperinne Ruokakulttuuri eri maissa
Asuinympäristö ja hygienia	Elintarvike- ja keittiöhygienia Kodin puhtaanapito Ergonomia ja työturvallisuus Oman asun ja tekstiilien hoito	Nuoren perheen asuminen: asumispalvelut	Kodin työ- ja säilytystilat Kodinhoito ja palvelut Vaatehuolto ja palvelut Nuoren asunto (toimivuus, viihtyisyys) Kodin perustaminen (perushankinnat) Kodin sisustaminen
Kodin talous ja kuluttajatieto	Kuluttajan oikeudet ja velvollisuudet (kuluttaja valintatilanteessa, valitusmenettely) Energian käyttö kotitaloudessa	Perhe-elämässä onnistumisen edellytyksiä (nuoren perheen talous, lapsi ja kulutustottumukset)	Taloudellisuus tarvehankinnoissa Oman työn vaikutus kodin talouteen Elintaso ja elämisen laatu (rahankäytön suunnittelu, omatoimisuuteen perustuva ruokahuolto)
Perhe ja ihmissuhteet	Yhdessä eläminen, vuorovaikutustilanteet kotona, hyvät tavat Käyttäytyminen erilaisissa tilanteissa (myös kodin ulkopuolella) Tasapuolinen työnjako	Aikuistuva nuori (ihmissuhteet omassa kodissa) Erilaiset perheet (aikuisien ja lasten asema erilaisissa perheissä, yhteistointa ja tasa-arvo) Lapsi perheessä (lastenhoito ja kasvatustavoitteiset lastenhuoltolait, lasten kotitapahtumat ja niiden ehkäisy) Nuori ja lapset (käyttäytyminen ja esimerkin vaikutus, lastenkaitsijana toimiminen) Koti ja perheyhteisö (kodin perinteet, eri kulttuurit)	Roolijako ja tasa-arvo perheessä Perheen ihmissuhteet (perhejuhlat, lastenhoito, virikkeinen kasvuympäristö) Vuotuiset juhlat ja merkkipäivät sekä niihin liittyvä tapakulttuuri

Vuoden 1976 POPS-oppaan tavoin, on vuoden 1985 opetussuunnitelmaan eritelty melko tarkasti eri sisältöalueiden opetussisällöt. Edellisessä taulukossa (taulukko 2) erittelen nämä sisällöt kaikille yhteisen opetuksen ja valinnaisopetuksen näkökulmista.

Opetussuunnitelman tarkoituksena on antaa opetusta koskevat yleiset ohjeet ja päättää valtakunnallisista oppimääristä (Kouluhallitus 1985, 7). Tästä syystä oppimäärän kuntakohtainen soveltaminen on ajankohtaista. Kuntakohtainen soveltaminen jää opetussuunnitelman mukaan kuitenkin käytännön sovellusten tasolle, sillä yhteisenä oppiaineena opetettavan kotitalouden oppimäärään tulee sisältyä valtakunnallisessa oppimäärässä määritelty keskeinen oppiaines kaikilta neljältä sisältöalueelta. Valinnaisen kotitalouden opetuksessa kuntakohtaiselle soveltamiselle annetaan enemmän tilaa, sillä sisältöjä voi painottaa eri tavoin riippuen paikallisista tarpeista ja oloista. Eri tuntimääriä varten voidaan oppimäärät tarvittaessa määritellä erikseen. (Emt. 224.)

Vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan kotitalousopetuksessa on otettava huomioon valtakunnalliset ravitsemus- ja terveystieteiden kehittämiseksi annetut suositukset, kotitalouden kannalta merkittävät ajankohtaiset kuluttajalainsäädännön asiat sekä opetustilanteisiin ja työharjoituksiin liittyvät turvallisuusnäkökulmat. Teoriatiedon soveltamiseen ja käytännön taitojen harjaannuttamiseen on varattava tarpeeksi aikaa, ja tämän onnistumiseksi on opetus järjestettävä järkevän mittaisissa jaksoissa. Tasa-arvokasvatuksen näkökulmasta on tärkeää, että opetus järjestetään sekä tytöille että pojille yhtäaikaan yläasteen kaikilla vuosiluokilla. Itsenäisen suunnittelun ja työskentelyn mahdollisuus on tarjottava kaikille oppilaille esimerkiksi opetuskodeissa. Opetuksen tavoitteiden saavuttamisen tukemiseksi koti ja koulu tekevät yhteistyötä keskenään. (Kouluhallitus 1985, 224–225.)

3.4.4 Tarkennus kotitalouden opetussuunnitelmaan vuonna 1987

Vuoden 1976 tapaan, vuonna 1987 julkaistiin monikymmensivuinen peruskoulun opetuksen opas kotitalousopetukselle, jonka tarkoituksena oli tarkentaa valtakunnallista kotitalouden oppimäärää riittävän yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi. Oppaassa kuvataan sen sisältävän

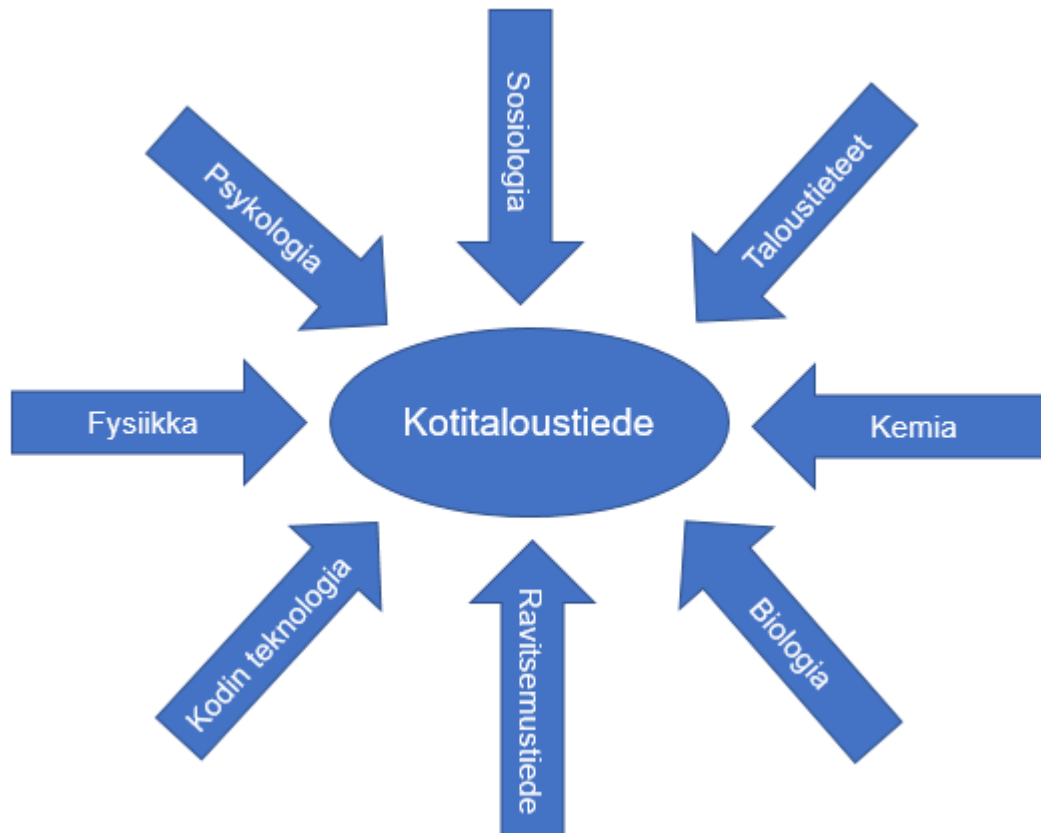
vihteitä opetussuunnitelman toteuttamiseksi koulussa ja koulun ulkopuolisessa toiminnassa. Opas sisältää tarkennuksia opetussuunnitelman lähtökohdista ja kotitalousopetuksen oppimäärästä, sekä omat lukunsa opetuksen toteuttamisesta ja kotitalouden roolista osana koulun muuta toimintaa. Lisäksi oppaaseen on kirjattu lapsen oikeuksien julistus ja laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Opas oli voimassa kunnallisen opetussuunnitelman rinnalla kuitenkin korvaten siihen asti julkaistut kotitalousopetuksen oppaat. (Kouluhallitus 1987, 1.)

Kotitalousopetus on oppaan mukaan käytännönläheistä ja sen tavoitteiden keskiössä ovat sellaiset valmiudet, joita yksilö tarvitsee jokapäiväisessä elämässään. Opetuksen tarkoituksena on valmistaa oppilasta tulevaan aikuiselämään ja palvella ennen kaikkea kotia ja perhettä. Perhe sijoittuu yksilön ja yhteiskunnan välille, joten kodin toiminnot ja perhe-elämä ovat alttiita yhteiskunnallisille muutoksille. Tämä vaatii kotitalousopetukselta joustavuutta ja kykyä vastata yhteiskunnan muuttuviin oloihin. Vuoden 1985 opetussuunnitelman kotitalouden tuntillisäyksestä johtuen ihmissuhteiden osuus painottuu kotitalousopetuksessa aiempaa enemmän, kun yhdeksännelle luokalle lisättiin kaikille yhteistä opetusta yhden vuosiviikkotunnin verran. Tämä vuosiviikkotunti on tarkoitus suunnata perhe- ja kuluttajakasvatukseen. (Kouluhallitus 1987, 2.)

Kotitalousopetuksella on oppaan mukaan muutospaineita perhe-elämän ja oppimiskäsitysten muutosten takia. Naisten lisääntynyt työssäkäynti, perheen muuttuminen tuottavasta kuluttavaksi yksiköksi ja ydinperheen horjumisen avioerojen ja uusperheiden myötä asettaa opetukselle haasteita. Uusia ja arkojakin asioita tulisi opetuksessa käsitellä, joten kotitalousopettajalta vaaditaan muutoshenkisyyttä ja hienotunteisuutta. Oppimiskäsityksen muuttuminen opetus-teknologiseen oppimiskäsitykseen asettaa opettajalle haasteita opetuksen järjestämiseen, sillä käsiteltävät asiat saattavat helposti jäädä pirstaleisiksi kokonaisuuksiksi. Tämän ajattelun rinnalle on noussut myös asiakokonaisuuksia ja syy-seuraussuhteiden hahmottamista korostava oppimiskäsitys, joka sitoo teoriaa ja käytäntöä toisiinsa. Opetuksessa korostetaan oppilaskeskeisyyttä, integrointia ja ongelmalähtöistä tarkastelua. (Kouluhallitus 1987, 3–4.)

Tieteenalana kotitalous nähdään moniulotteisena, toisiaan lähellä olevien tieteenalojen ”sulatusuunina”. Kotitaloustieteen ja siihen liittyvien tieteenalojen tehtävänä on selittää kotiin ja perheeseen liittyviä ilmiöitä, ja kotitalousopetuksen yleisenä päämääränä on tiivistetysti yksilön ja perheen elämänlaadun parantaminen kaikilla osa-alueilla. Kun kaikki kotitaloustieteeseen liittyvät tieteenalat integroidaan toisiinsa, yksilön ja perheen elämänlaadun parantaminen on

mahdollista. Kotitaloustieteeseen linkittyviä tieteenalvoja on kahdeksan, ja ne on esitetty seuraavassa kuviossa peruskoulun opetuksen opasta mukailten. (Kouluhallitus 1987, 4–5.)

Kuvio 1. Kotitaloustieteeseen linkittyvät tieteenalvat (Kouluhallitus 1987).

Vuoden 1985 opetussuunnitelmaa tarkentaen on oppaaseen jaoteltu yläasteen tuntijako. Tuntijaosta nähdään, että kotitalousopetusta on kaikille yhteisenä oppiaineena seitsemännellä luokalla kolmen vuosiviikkotuntin ja yhdeksännellä luokalla yhden vuosiviikkotuntin verran. Valinnaisena aineen kotitaloutta on kahdesta neljään vuosiviikkotuntia kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla. Yhdeksännen luokan vuosiviikkotunti on varattu perhe- ja kuluttajakasvatuksen sisällöille. Tällä tunnilla on tarkoitus käsitellä kodinhoitoon, kodin talouteen, lastenhoitoon ja -kasvatukseen liittyviä aihekokonaisuuksia. Lisäksi opetuksessa käsitellään aikuiseksi kasvamisesta eettisestä näkökulmasta, ottaen huomioon siihen liittyviä vastuita ja ihmissuhteita. Opetuksen tulee myös kytkeytyä muiden aineiden vastaaviin opetussisältöihin, ja erityisesti eettisen kasvatuksen tulee olla uskontoon tai elämänkatsomustietoon kytkettynä. (Kouluhallitus 1987, 6–7.)

Oppaassa on muistutus siitä, että vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan kunnilla ja kouluilla on vastuu opetuksen kehittämisestä ja suunnittelemisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että kuntien on laadittava valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan perustuvat oma, kuntakohtainen opetussuunnitelma, joka vastaa kuntien tarpeita. Tämä opetussuunnitelma on jatkuvan kehittämisen kohteena, jonka vuoksi sen on hyvä olla riittävän väljä ja joustava. Opetussuunnitelma ei saa asettaa liian tarkkoja rajoja opetuksen toteuttamiselle, mutta sen on samalla annettava siihen riittävän selkeät perusteet. Kunnan opetussuunnitelman tulee lisäksi mahdollistaa koulukohtainen kehittäminen, jossa käytetään hyväksi opettajien välistä sekä opettajien ja oppilaiden välistä yhteistyötä. (Kouluhallitus 1987, 7.)

Kotitalousopetuksen perustana kuntakohtaisessa opetussuunnitelmassa pidetään oppilaan lähiympäristöä ja kokemusmaailmaa, joka näkyy oppisisältöjen ja menetelmien valinnassa. Oppilaan kiinnostuksen herättäminen kotitalousharrastusta kohtaan ja sen säilyttäminen ovat tärkeitä muistaa kuntakohtaista opetussuunnitelmaa tehtäessä. On myös hyvä kiinnittää huomiota siihen, millaisia paikallisia jatko-opintomahdollisuuksia kunnassa on. Tämän lisäksi on kuitenkin muistettava, että kotitalouden sisältöalueiden keskeisimmät oppisisällöt on sisällytettävä myös kuntakohtaiseen opetussuunnitelmaan kaikille yhteiseen opetukseen. Valinnaisen kotitalouden sisältöjä valittaessa on paikallisten tarpeiden ja olojen mukainen painotus mahdollista. Erilaajuisille valinnaiskursseille suunnitellaan tarvittaessa oppimäärät erikseen. (Kouluhallitus 1987, 7–8.)

Oppaassa esitetyt kotitalousopetuksen tavoitteet eivät poikkea vuoden 1985 opetussuunnitelmasta. Myös oppaassa esitetyt sisältöalueet on jaettu vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan edelleen neljään sisältöalueeseen: Ravinto ja terveys, asuinympäristö ja hygienia, kodin talous ja kuluttajieto sekä perhe ja ihmissuhteet. Sisältöalueiden tavoitteet eivät poikkea vuoden 1985 opetussuunnitelmasta muutamaa sanamuotoa huomioimatta. Eri sisältöalueiden oppisisällöt ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta samoja kuin vuoden 1985 opetussuunnitelmassa, mutta opas on tarkentanut näitä oppisisältöjä vielä reunahuomautuksilla. Lisäksi opas on jaotellut valinnaiset opetuksen oppisisällöt erikseen kahdeksannelle ja yhdeksännelle luokalle. (Kouluhallitus 1987, 9–19.)

Oppaan esittämiä oppisisältöjen muutoksia on ainoastaan sisältöalueilla ravinto ja terveys sekä kodin talous ja kuluttajatieto. Näitä sisältöjä tarkennettaessa on pyritty pitämään huolta siitä, että sisällöt ovat johdonmukaisia, nousujohteisia ja oppilaiden kehitysvaiheeseen sopivia. Ravinto ja terveys-alueeseen on käsiteltäviä oppisisältöjä lisätty valinnaiseen kotitalouden opetukseen. Näitä oppisisältöjä ovat kahdeksannella luokalla ”kulttuuritaustan vaikutus ruoanvalintaan” ja yhdeksännellä luokalla ”aterioiden suunnittelu”. Lisäksi sisältöalueen valinnaisesta opetuksesta on poistettu kokonaan oppisisältö ”kotivara ruokahuollossa”. Talous ja kuluttajatiedon sisältöihin on lisätty yhdeksännen luokan valinnaiseen kotitalousopetukseen oppisisältö ”koti tuottajana”. (Kouluhallitus 1987, 8, 11–12, 16.)

Ravinto ja terveys sekä perhe ja ihmissuhteet-sisältöalueiden käsittelyyn on lisätty myös huomautuksia siitä, mitä näitä sisältöalueita käsitellessä tulisi vuoden 1985 opetussuunnitelman linjausten lisäksi ottaa huomioon. Ravinnon ja terveyden osalta ruokatottumuksia käsitellessä opetuksessa tulee kiinnittää huomiota niiden vaikutuksesta yleisimpiin kansantauteihin, oppilaiden kanssa tule opetella ruoka-aineiden ravintosisältöjä ravintoainetiheyden avulla, ja ruoanvalmistusmenetelmiä opettaessa tulee käsitellä erilaisten menetelmien hyötyjä ja haittoja. Perhe ja ihmissuhteet-sisältöalueen opetusvihjeisiin on kirjattu perhe- ja kuluttajakasvatuksen sisältöjä ja tavoitteita. Tällä tarkoitetaan aikuistuvan nuoren kehitystä tukevaa opetusta, joka oppilaan kehitysvaiheeseen sopivalla tavalla luo pohjaa perhe-elämässä onnistumiselle ja myönteisen asenteen omaksumiselle perheeseen ja ympäröivään yhteiskuntaan. Näiden tavoitteiden lisäksi oppaassa kuvataan muutaman sivun verran yksityiskohtaisesti perhe- ja kuluttajakasvatuksen toteutusta kotitalousopetuksessa. Oppaassa kuvataan muun muassa ongelmakeskeistä opetustapaa sekä annetaan esimerkkejä oppiaineiden välisestä integraatiosta perhekasvatuksen opetuksessa. (Kouluhallitus 1987, 10, 22–25.)

Kotitalousopetukseen liittyviä aihekokonaisuuksia esitellään oppaassa vuoden 1985 opetussuunnitelman neljän sijasta kuusi. Perhe-, kuluttaja-, terveys- ja joukkotiedotuskasvatuksen rinnalle ovat nousseet ympäristökasvatus sekä kansainvälisyyskasvatus. Perhe- ja kuluttajakasvatus mielletään itsenäisiksi sisältöalueiksi, joita käsitellään erityisesti yhdeksännen luokan kaikille yhteisillä kotitaloustunneilla. Oppaan mukaan näiden kahden sisältöalueen osalta tulisi opettajien tehdä yhteistyötä, jotta eri aineiden opetussisällöt tukisivat toisiaan. Vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan joukkotiedotuskasvatuksen tavoitteena on opettaa oppilasta kriittiseen, vertailevaan ja valikoivaan joukkotiedotuksen käyttöön. Lisäksi opetuksessa hyödyn-

netään ajankohtaisia joukkotiedotuksen aiheita. Terveyskasvatuksen tarkoituksena on kasvat-
taa oppilaan käsitystä terveellisistä työ- ja elintavoista sekä vastuunkannosta oman hyvinvoin-
nin eteen. Uusien sisältöjen, ympäristö- ja kansainvälisyyskasvatuksen, tavoitteena on kasvat-
taa oppilaan tietoutta oman toiminnan vaikutuksista ympäristölle sekä kansainvälisistä ravitse-
mus- ja hygieniaongelmista. Näiden sisältöjen opettamisessa voidaan hyödyntää erilaisia tee-
maviikkoja ja -päiviä, joita kansalaisjärjestöt järjestävät. (Kouluhallitus 1987, 26.)

Opetuksen toteuttamiseen opas antaa ohjeita oppilaiden motivointiin, teorian ja käytännön yh-
distämiseen, luokan ulkopuoliseen opetukseen ja yhteistoiminnan ja tasa-arvon kehittämiseen.
Lisäksi oppaassa kerrotaan, miten työskentelyä tulee opettaa, millaista oppimateriaalia on
hyvä käyttää, miten ja milloin eriyttämistä voidaan toteuttaa sekä miten elämyksellinen ope-
tustapa sopii kotitalousopetukseen. (Kouluhallitus 1987, 26–29.)

Vuoden 1985 opetussuunnitelmassa ei kerrota oppilaan arvioinnista juuri mitään, ja tässä op-
paassa tähän puutteeseen on vastattu. Oppaassa kerrotaan miksi arviointia toteutetaan, mitä
arvioidaan ja miten. Oppilaalle tulee kertoa arvioinnin perusteista sekä ottaa oppilas mukaan
arviointiprosessiin. Koulun ja opettajan näkökulmasta arviointi antaa palautetta opetussuunni-
telman toteuttamisesta ja oppimateriaalien soveltuvuudesta. Oppilaalle arviointi antaa vuoros-
taan palautetta opinnoissa edistymisestä ja keinoja oman työn arviointiin, ja täten oppilasta
kannustetaan opiskeluun ja itsensä kehittämiseen. (Kouluhallitus 1987, 29–30.)

Oppilasarvioinnin perustana ovat valtakunnalliset ja kuntakohtaiset kotitalousopetuksen tavoit-
teet. Niiden saavuttamista arvioidaan tietojen, taitojen ja asenteiden kautta. Asenteita voidaan
arvioida opetuskeskustelujen tai oppilaiden välisten vuorovaikutustilanteiden kautta. Näitä ha-
vaintoja kirjaamalla saadaan tietoa niin oppilaiden arvostelua kuin opetuksen suunnitteluakin
varten. Opetustilanteita havainnoimalla saadaan oppilaista sellaista tietoa, joka ei näy ko-
keissa. Kokeissa arvioinnin kohteena ovat tietojen ymmärtäminen, soveltaminen sekä ongel-
manratkaisukyky. Tietojen ja taitojen hallintaa voidaan arvioida myös käytännön työkokeiden
avulla. Näissä opettajalla kannattaa oppaan mukaan olla luettelo arvioitavista seikoista arvi-
ointia helpottamaan. Myös oppilaiden harrastuneisuus ja ihmissuhdetaidot ovat arvioinnin koh-
teena. Ihmissuhdetaitoja arvioitaessa kiinnitetään huomiota kykyyn ottaa toisen huomioon ja
eläytyä toisen asemaan. Arvioinnissa käytetään myös jatkuvan näytön havainnointia, jossa on
mahdollista ottaa huomioon oppilaiden yksilöllisyys. (Kouluhallitus 1987, 29–30.)

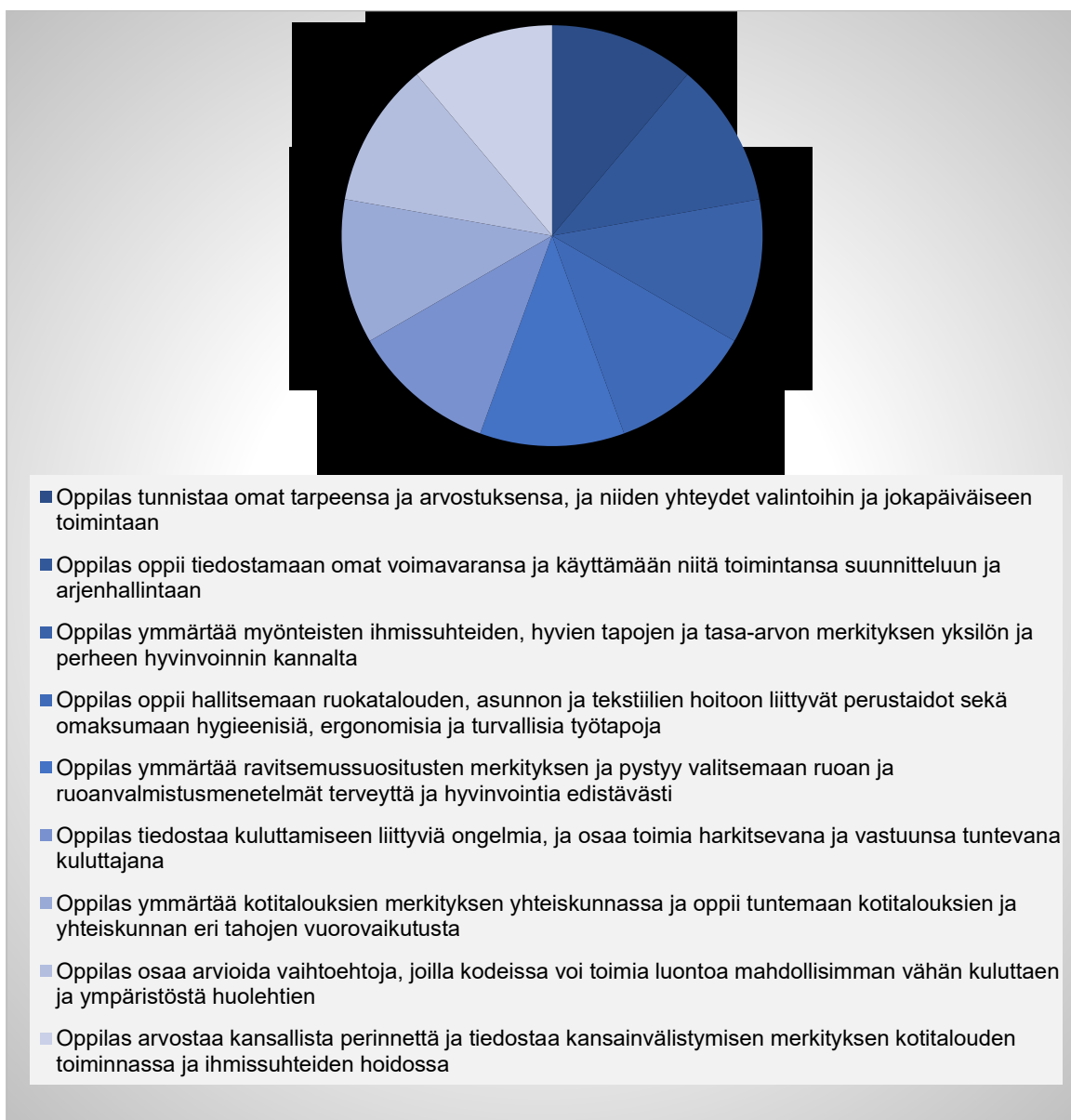
Arvosanojen antamisessa luovutaan kokonaan oppilaiden keskinäiseen vertailuun perustavasta suhteellisesta arvioinnista ja tilalle otetaan tavoitepohjainen arviointi. Arvioinnissa otetaan huomioon oppilaan yksilölliset edellytykset tavoitteiden saavuttamiseksi, ja tätä kautta oppilasta halutaan kannustaa käyttämään omia oppimisedellytyksiään mahdollisimman tehokkaasti. Tämän arvostelun avulla heikollekin oppilaalle voidaan antaa arvosanaksi välttävää parempi arvosana. Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että arvioinnin on annettava oppilaalle realistinen kuva omasta osaamisestaan. Todistusarvosanoja annettaessa otetaan huomioon tieto-, taito- ja kasvatustavoitteet. Mikäli oppilas saa kotitaloudesta arvosanan neljä, edellyttää se ehtojen suorittamista kirjallisen ja käytännön kokeen avulla. Päättöarvosanaa annettaessa ei tarvitse noudattaa tiukasti seitsemännen ja yhdeksännen luokan kaikille yhteisen kotitalouden arvosanojen keskiarvoa, vaan kehitysvaiheista johtuvat vaihtelut tulkitaan oppilaalle myönteisesti. (Kouluhallitus 1987, 32.)

Oppaassa vedotaan vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan tasa-arvokasvatuksen näkökulmaan, jonka mukaan kotitalousopetuksen tunnit on järjestettävä yläasteen kaikilla luokilla samanaikaisesti tytöille ja pojille. Opetuksessa on oltava riittävästi aikaa sekä teorian että käytännön työskentelyn toteuttamiselle, jonka vuoksi kaikille yhteiset kotitaloustunnit järjestetään seitsemännellä luokalla kolmen tunnin ja yhdeksännellä luokalla kahden tunnin jaksoissa. Työturvallisuuden näkökohdat on otettava huomioon, ja jokaisella oppilaalla on oltava oma työpiste ja omat työvälineet. Kotitalousluokat on mitoitettu ensisijaisesti 16 oppilaan käyttöön. (Kouluhallitus 1987, 35.)

Oppaassa kehoitetaan liittämään kotitalousopetusta myös koulun muuhun toimintaan, kuten kerhotoimintaan ja nuorisotyöhön, joiden järjestämisestä oppaassa on tarkat ohjeet. Lisäksi kotitalousopetusta tulisi antaa myös koulun ulkopuolisissa oppimisympäristöissä turvallisuus- ja vastuukysymykset huomioiden. Tällaisia oppimisympäristöjä tarjoavat oppaan mukaan esimerkiksi opintokäynnit ja -retket, sekä leirikoulu. Lopuksi oppaassa myös huomautetaan perhekasvatuksen ja ihmissuhdetaitojen merkityksestä koulun työyhteisön kehittämisessä oppilaiden antamien esimerkkien pohjalta. (Kouluhallitus 1987, 35–38.)

3.4.5 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 1994

Vuoden 1994 opetussuunnitelman mukaan kotitalousopetuksen tarkoituksena on kehittää oppilaassa sellaisia valmiuksia, että oppilas selviytyy arjenhallinnasta. Kotitalousopetuksessa keskitytään sellaisiin oppisisältöihin, jotka käsittelevät oppilasta itseään, kotia ja perhettä sekä näiden tekijöiden yhteyksiä yhteiskuntaan ja ympäristöön. Kotitalousopetuksessa pyritään saamaan oppilas ottamaan vastuuta omasta terveydestään, taloudestaan ja ihmissuhteistaan sekä lähiympäristön viihtyisyydestä. (Opetushallitus 2000, 102.)

Kuvio 2. Kotitalousopetuksen tavoitteet (Opetushallitus 2000, 102–103).

Aiemmista opetussuunnitelmista poiketen vuoden 1994 opetussuunnitelma ei anna tarkkoja sisältöaluerajauksia eikä täten myöskään tarkkoja opetussisältöjä, vaan opetussisällöt määrittyvät kotitalousopetukselle asetettujen tavoitteiden pohjalta. Keskeisiä kotitalousopetuksen sisältöalueita ovat ravitseminen ja ruokakulttuuri, harkitseva kuluttaja sekä koti ja ympäristö, joihin kaikkiin sisältyy lisäksi yhdessä elämisen sisällöt. Kotitalousopetuksen keskeisenä tavoitteena on kehittää oppilaan elämänhallinnan taitoja seuraavan kuvion tavoitteiden mukaisesti. (Opetushallitus 2000, 102–103.)

Vaikka opetussisältöjä ei olekaan vuoden 1994 opetussuunnitelmassa rajattu kovin tarkasti, on niiden toteuttamiseen silti kirjattu muutamia neuvoja. Elintarvikkeiden, ruokalajien ja ruokakulttuurin tuntemusta harjoitellaan ruoan ja ruoanvalmistamiseen liittyvien elämysten kautta. Oppilaiden kiinnostusta elinympäristön viihtyisyyteen ja siihen vaikuttamisen keinoihin herätellään asunnon, oman asun ja kodin tekstiilien hoitamisen käytännön valmiuksien harjoittelemisella. Oppilaista kasvatetaan yhteistyökykyisiä, toisista välittäviä ja huolehtivia sekä erilaisuuden hyväksyviä ihmisiä työharjoitusten kautta, joissa vuorovaikutusta tapahtuu niin oppilaan ja opettajan kuin oppilaan ja muiden oppilaiden kanssa. Töiden suunnittelun, järjestämisen sekä vastuunottamisen taitoja harjoitellaan puolestaan itsenäisten, ikäkaudelle sopivien työtehtävien kautta. Tervettä itsetuntoa kasvatetaan oppilaissa onnistumisen kokemuksilla. Monet työtavat tukevat myös oppilaiden kasvua omatoimisuuteen ja yrittäjyyteen, ja kotitalousopetuksessa on luontevaa kehittää oppilaiden tiedonhankintataitoja yhteiskunnan eri tahojen välisellä yhteistyöllä. (Opetushallitus 2000, 103.)

Kotitalousopetus keskittyy pääasiassa käytännönläheiseen työhön, johon yhdistetään teoriatietoa, suunnittelua, päätöksentekoa ja arviointia. Opiskeluympäristö luo edellytyksiä eri kulttuureista tulevien oppilaiden lähentymiselle sekä kulttuurintuntemukselle, sillä opetusympäristöä on luonnollista laajentaa esimerkiksi koulun ulkopuolelle. Tiedon etsiminen, arvioiminen ja soveltaminen luovat pohjaa muuttuvissa olosuhteissa toimimiseen, ja ongelmien analysointiin, ratkaisumallien etsimiseen sekä kriittiseen ajatteluun ohjataan arjen hallintaan liittyvien valintojen pohdinnan kautta. Kotitaloustaitojen oppimista edistävät opetussuunnitelman mukaan oppilaan omat kokemukset ja harjaantuminen työnteossa. Opiskelussa tutustutaan uuden teknologian merkitykseen jokapäiväisten toimintojen sekä tiedonhankinnan ja -käsitteilyn kannalta. (Opetushallitus 2000, 102–103.)

Kotitalousopetuksen olennaisia sisältöjä ovat kuluttajakasvatus, perhekasvatus, terveiden elämäntapojen edistäminen, luonnonvarojen säästäminen ja ympäristön viihtyisyys. Näitä sisältöjä on opetussuunnitelman mukaan luontevaa integroida muihin oppiaineisiin, ja yleiset aihekokonaisuudet nostavat esiin kotitalousopetuksessa harjoiteltavia elämönhallinnan taitoja. Kotitalousopetus perustuu laajaan tiedepohjaan, ja tästä syystä kotitalousopetus tarjoaa hyviä esimerkkejä monien oppiaineiden keskeisten ilmiöiden havainnollistamiseen ja konkretisoimiseen. Muiden oppiaineiden, kouluterveydenhuollon, kouluruokailun ja kotien kanssa tehtävä yhteistyö on kotitalousopetukselle luontaista ja tukee kotitalousopetuksen tavoitteiden saavuttamista. (Opetushallitus 2000, 103.)

3.4.6 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 2004

Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa kotitalousopetuksen tavoitteena on kehittää arjen hallinnan taitoja, yhteistyövalmiuksia ja tiedonhankintaa sekä niiden soveltamista arkielämään. Oppilasta kannustetaan ottamaan vastuuta terveydestään, ihmissuhteistaan, taloudestaan ja lähiympäristöstään. Opetuksen tulee perustua käytännön toimintaan, ryhmässä toimimiseen, oppilaan omien lähtökohtien huomioonottamiseen sekä oppilaan kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen. Opetuksen eheyttäminen, muiden aineiden kanssa tehtävä yhteistyö ja eri alojen tietoja yhdistävä, soveltava opetus on vuoden 1994 opetussuunnitelman mukaisesti olennainen osa kotitalousopetusta. (Opetushallitus 2004, 252.)

Opetuksen tavoitteena on saada oppilas oppimaan hyvien tapojen ja tasa-arvon merkitystä yksilön ja perheen hyvinvoinnin kannalta, kotitalouden arjen hallintaa ja sen vaikutuksia omiin valintoihin ja toimintaan sekä harkitsevaa ja vastuullista kuluttamista tiedostaen kulutukseen liittyviä ongelmia. Oppilas oppii ruokatalouden, asunnon ja tekstiilienhoidon perustehtäviä sekä tarkoituksenmukaisten, turvallisten ja kestävän kehityksen mukaisten välineiden, aineiden ja työtapojen käyttöä. Kotitalousopetuksen tavoitteena on opettaa lisäksi kotitalouksien toimintaan liittyvää kansallista kulttuuria sekä kansainvälistymisen ja monikulttuurisuuden vaikutuksia. (Opetushallitus 2004, 252.)

Opetus jaetaan neljään sisältöalueeseen, joiden opetussisällöt on rajattu edellistekin opetus-suunnitelmaa väljemmin. Opetussisällöt kulkevat kotitalousopetuksen tavoitteiden rinnalla ol- len lähes samanlaisia keskenään. Perhe ja yhdessä eläminen opettaa oppilaille hyviä tapoja, tapakulttuuria, kodin juhlia, sosiaalista vastuuta, välittämisen ilmapiiriä, tasa-arvoa ja perheen ajankäyttöä. Ravitsemus ja ruokakulttuuri keskittyy ravitsemussuosituksiin, terveelliseen ruo- kaan, ruoan laatuun ja turvallisuuteen, perusruoanvalmistusmenetelmien opettamiseen, ateri- oiden suunnitteluun, suomalaisen ruokakulttuurin ruokailutilanteisiin sekä ruokakulttuureiden muuttumiseen. Kuluttaja ja muu yhteiskunta-sisältöalueen tarkoituksena on opettaa oppilaille oman rahankäytön suunnittelua, kuluttajan vastuuta ja vaikutusmahdollisuuksia, tuotteiden ja palveluiden hankintaa ja käyttöä sekä kulutuksen ympäristövaikutuksia. Koti ja yhteiskunta- sisältöalueella käsitellään asunnon ja tekstiilien hoitoa, kotitalouden jätehuoltoa sekä kotita- louskoneiden ja kodin laitteiden käsittelyä. (Opetushallitus 2004, 252–253.)

Taulukko 3. Päätösarvioinnin kriteerit arvosanalle 8. (Opetushallitus 2004, 253.)

Arvosteltava osa-alue	Tavoitteet
Yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot	Oppilas osaa noudattaa hyviä tapoja ja ottaa muut huomioon käyttäytymisellään sekä toimia itsenäisesti ja ryhmässä Oppilas tuntee kotitaloustyön suunnittelun, tasapuolisen työnjaon ja ajankäytön perusteita ja osaa soveltaa niitä oppimistilanteessa
Käytännön työtaidot	Oppilas tuntee ruoka-aineiden ominaisuuksia, tavallisimpia ruo- anvalmistuksen menetelmiä ja osaa käyttää näitä hyväkseen ruo- anvalmistuksessa Oppilas osaa valmistaa ohjatusti suomalaisia perusruokia ja lei- vonnaisia ja koostaa ateriansa ravitsemussuositukset huomioon ottaen Oppilas osaa käyttää tarkoituksenmukaisia työtapoja ja tavalli- simpia kodinkoneita ja -välineitä turvallisesti Oppilas osaa tulkita tekstiilien hoito-ohjeita ja hoitaa tavallisimpia tekstiilejä Oppilas osaa tehdä kodin siivouksen perustehtäviä Oppilas osaa toimia ympäristöä säästäen, valita tarkoituksenmu- kaisia pesu- ja puhdistusaineita sekä huolehtia kodin jätteiden pe- ruslajittelusta
Tiedonhankinta- ja käsittelytaidot	Oppilas osaa etsiä ja hyödyntää kotitalouden tietoja eri lähteistä, tulkita yleisimpiä tuote- ja pakkausmerkintöjä ja symboleja sekä pohtia erilaisen tiedon luotettavuutta Oppilas osaa pääpiirteittäin kertoa mistä kotitalouksien menot koostuvat ja tehdä oman rahankäyttösuunnitelmansa Oppilas tuntee tärkeimmät kuluttajan vastuu ja vaikutusmahdoli- suudet

Edellisistä opetussuunnitelmista poiketen vuoden 2004 opetussuunnitelmassa on määritelty päättöarvioinnin kriteerit arvosanalle 8. Päättöarvioinnissa otetaan huomioon kolme eri osa- aluetta: yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot, käytännön työtaidot sekä tiedonhankinta- ja käsitte- lytaidot. Jokaiselle alueelle on määritelty tavoitteet opetuksen sisältöalueiden ja tavoitteiden pohjalta, joihin oppilaan tulee ylittää (taulukko 3). (Opetushallitus 2004, 253.)

3.4.7 Kotitalouden opetussuunnitelma vuonna 2014

Uusimman opetussuunnitelman mukaan kotitalousopetuksen tehtävänä on kehittää oppilaissa sellaisia tietoja, taitoja, asenteita ja toimintavalmiuksia, jotka kestävän ja hyvinvointia edistä- vän elämän mukaisesti tukevat oppilaiden arjen hallintaa sekä kotitalousosaamista. Oppilaista kasvatetaan kodin arjen perusedellytyksistä ja lähimmäisistä huolta pitäviä kuluttajia sekä per- heen, kodin ja yhteiskunnan aktiivisia jäseniä, ja kotitalousopetuksen avulla oppilaat saavat pääomaa vuorovaikutusosaamiseen, yhdessä elämiseen, toiminnallisuuteen, yritteliäisyyteen, vastuullisuuteen ja taloudellisuuteen. Kotitalousopetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota oppilaiden yhdenvertaisuuteen ja tasapuoliseen osallistumiseen, ja opetuksen avulla kehitetään oppilaiden suunnittelu-, organisointi-, työskentely- ja voimavarojen hallinnan taitoja sekä vahvistetaan oppilaiden pitkäjänteistä työskentelyä, yhdessä toimimista ja kriittistä tiedonhal- lintaa. (Opetushallitus 2014, 437.)

Vuoden 2014 opetussuunnitelmassa opetukselle on määritelty seitsemän laaja-alaisen osaa- misen tavoitetta, joita merkitään lyhenteillä L1–L7, ja kotitalousopetus kattaa niistä kaikki. Ko- titalous yhdistää monien eri alojen tietoa, ja tekemällä yhteistyötä muiden oppiaineiden kanssa oppimiskokonaisuuksista saadaan monipuolisempia ja oppilaiden oppimista voidaan syven- tää, kun heidät saadaan näkemään kodin arkeen liittyvien käsitteiden, asioiden ja ilmiöiden syy-seuraussuhteita sekä keskinäisiä yhteyksiä. Tätä oppimista edesauttaa kotitalousopetuk- sen suunnittelu jatkumoksi, jossa tietoja ja taitoja syvennetään vähitellen koti ja lähipiiri mu- kaan ottaen. Samalla kasvatetaan oppilaiden itsenäisyyttä, vastuuta, ongelmanratkaisutaitoja, soveltamista ja luovuutta. (Opetushallitus 2014, 20–24, 438.)

Opetussisällöt jaetaan kolmeen sisältöalueeseen, ja sisällöt valitaan ottaen huomioon monipuolinen osaaminen ja kestävä tulevaisuuden näkökulma sekä paikallinen, alueellinen ja globaali ajankohtaisuus. Laaja-alaisen osaamisen tavoin, sisältöalueita merkitään lyhenteillä S1–S3. Ruokaosaamisen ja ruokakulttuurin (S1) sisällöt tukevat oppilaiden ruoanvalmistus- ja leivontataitojen, ruokaan ja syömiseen liittyvien valintojen ja tottumusten, ruoka- ja elintarviketietouden sekä tapa- ja juhlakulttuurin tietojen ja taitojen kehittymistä. Asumisen ja yhdessä elämisen (S2) sisällöt puolestaan tukevat oppilaiden yhdessä elämisen, asumistaitojen, ympäristö- ja kustannustietouden, kodin puhtaanapidon, tekstiilien ja materiaalien huollon, hyvien tapojen, vastuunottamisen ja tasapuolisen voimavarojen käytön perheen jäsenenä sekä asumiseen ja kotitalouteen liittyvien palveluiden arvioimisen tietotaidon kehittymistä. Kodin kuluttaja- ja talousosaamisen (S3) sisällöissä keskitytään kuluttajan vastuisiin ja oikeuksiin, media- ja teknologiatietouteen, median vaikutuksiin kulutusvalinnoissa, vastuulliseen päätöksentekoon, ajankohtaisen tiedon hankintaan sekä kotitalouden rahankäyttöön. (Opetushallitus 2014, 439.)

Kotitalousopetuksen tavoitteet on määritelty kolmen eri aihealueen alle ja tavoitteita on yhteensä kolmetoista. Myös tavoitteita merkitään opetussuunnitelmassa lyhenteillä T1–T13. Jokaisen tavoitteen kohdalle on merkitty mitkä sisältöalueet ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteet niiden yhteyteen kuuluvat. Kaikkia tavoitteiden osa-alueita ei siis painoteta kaikkien opetuksen sisältöjen tai laaja-alaisen osaamisen osalta, vaan opetussuunnitelmassa on valikoitu nämä valmiiksi. Opetuksen tavoitteet on jaettu käytännön toimintataitoihin (T1–T5), yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoihin (T6–T9) sekä tiedonhallintataitoihin (T10–T13). Tavoitteet on määritelty vuosiluokille 7–9, mutta opetuksen voi opetuksen järjestäjän määräyksestä aloittaa myös aiemmin soveltaen tavoitteita ja opetussisältöjä ikätason mukaan. (Opetushallitus 2014, 438.)

Käytännön toimintataidoissa oppilas oppii työn ja toiminnan suunnittelua, organisointia ja arviointia, kotitalouden hallinnassa tarvittavia kädentaitoja, luovuutta, estetiikan huomioimista sekä hyvinvointia ja kestävästä kulutuksesta edistäviä materiaali-, työväline-, laite- ja tieto- ja viestintäteknologisia valintoja. Oppilas oppii lisäksi suunnittelemaan ajankäyttöään, organisointitaitoja, omien voimavarojen säätelyä sekä hygieenistä, turvallista ja ergonomista työskentelyä. Yhteistyö- ja vuorovaikutustaidoissa oppilasta ohjataan kuunteluun, rakentavaan keskusteluun ja argumentointiin, yksilö- ja ryhmätyöskentelyyn, työtehtävien ja ajankäytön itsenäiseen jakamiseen sekä hyvien tapojen mukaiseen toimintaan ja oman käytöksen merkityksen pohtimiseen. Oppilas oppii tunnistamaan kotitalouksien perinteitä, arjen rakentumista ja kulttuurisesti

monimuotoisia ympäristöjä. Tiedonhallintataitojen tavoitteena on kannustaa oppilasta hankkimaan ja arvioimaan kotitalouteen liittyvää tietoa ja käyttämään valintojen tekemiseen luotettavaa tietoa. Oppilas oppii ongelmanratkaisua, luovuutta, kotitalouden ja lähiympäristön toimintaohjeiden tulkintaa sekä kestävän elämäntavan mukaista toimintaa osana arjen valintoja. (Opetushallitus 2014, 438.)

Uudessa opetussuunnitelmassa on määritelty erikseen tavoitteet myös kotitalousopetuksen oppimisympäristöille ja työtavoille sekä annettu vinkkejä ohjaukseen, eriyttämiseen ja oppimisen tukeen. Oppimisympäristön tulee mahdollistaa kotitalousopetuksen tavoitteiden toteutuminen ja opetuksessa hyödynnetään sekä fyysisiä että digitaalisia oppimisympäristöjä ja -yhteistyöverkostoja. Keskeistä on tiedon ja taidon yhteensulautuminen ja soveltaminen käytäntöön. Oppilaiden motivointi, oppimistehtävien mielekkyys ja joustavat opetusjärjestelyt ovat kotitalousopetuksen lähtökohtia. Sosiaalisten tilanteiden harjoittelu ja yksinkertaisten ohjeiden ja kuvien käyttäminen ovat hyviä keinoja kotitalousopetuksen eriyttämiseen. Ohjauksen avulla kasvatetaan oppilaiden omaa mielenkiintoa kotitaloustaitojen syventämiseen ja laajentamiseen omassa arjessa. Kotitalousopetusta arvioidaan monimuotoisesti ja se on muodoltaan ohjaavaa ja kannustavaa. Oppilaat saavat toiminnastaan suhteessa tavoitteisiin sekä käsitteiden ja sisältöjen omaksumisesta säännöllisesti palautetta, ja oppilaan oman ajattelun kehittymistä tuetaan. Oppilas ja hänen huoltajansa ovat oikeutettuja olemaan tietoisia opetuksen tavoitteista, arviointiperusteista sekä päättöarvioinnin kriteereistä. (Opetushallitus 2014, 439–440.)

Edellisen opetussuunnitelman tavoin vuoden 2014 opetussuunnitelmassa on määritelty päättöarvioinnin kriteerit hyvälle osaamiselle, toisin sanoen arvosanalle kahdeksan, oppimäärän päättyessä. Päättöarviointi annetaan sinä lukuvuonna, kun kaikille yhteinen oppimäärä päättyy, ja päättöarvioinnin kriteerit ovat valtakunnalliset. Päättöarviointi toteutetaan suhteessa kotitalousopetuksen tavoitteisiin ja jokaisen tavoitteen kohdalle on merkitty arvioinnin kohteet sekä kriteerit arvosanan kahdeksan osaamiselle. Käytännön toimintataidoissa arvioidaan tavoitteiden asettamista, työn toteutusta, oppimaan oppimisen taitoja, kädentaitoja, estetiikkaa, kuluttajataitoja, terveyden edistämistä, teknologian käyttöä, ajanhallintaa, järjestyksen ylläpitämistä, turvallisuutta ja kestäväää toimintaa voimavarojen kannalta. Yhteistyö- ja vuorovaikutustaidoissa arvioinnin kohteena ovat kuuntelu, keskustelu, argumentointi, arjen rakentumisen ja kotitalouksien erilaisuuden hahmottaminen, voimavarojen käyttäminen sekä sopimusten tekeminen. Oman käytöksen merkitystä ja vuorovaikutustilanteissa hyvien tapojen mukaan toimimista ei käytetä arvosanan muodostamisen perusteena, vaan oppilasta ohjataan pohtimaan

näitä asioita osana itsearviointia. Tiedonhallintataidoista arvioidaan tietojen hankintaa ja käyttöä, toimintaohjeiden tulkitsemista ja käyttöä, käsitteiden omaksumista, tietojen ja taitojen soveltamista, luovaa ilmaisua, palveluiden tunnistamista sekä mittaamisen, laskemisen ja kiertämisen soveltamista omaan toimintaan ja päätöksentekoon. (Opetushallitus 2014, 440–441.)

3.5 Aiemmat tutkimukset opetussuunnitelmauudistuksesta

Opetussuunnitelman uudistumista on tutkittu pääasiassa pro gradu- tutkielmien kautta, eikä opetussuunnitelmaa tutkivia muita tutkimuksia löydy kovinkaan montaa. Seuraavaan taulukkoon (taulukko 4) olen koonnut löytämiäni pro gradu- tutkimuksia, ja taulukon jälkeen erittelen aikajärjestyksessä muut löytämäni tutkimukset aiheeseen liittyen esitellen niistä tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät tulokset.

Taulukko 4. Opetussuunnitelmauudistusta tutkineet pro gradu- työt.

Tekijä(t), julkaisuvuosi ja laitos	Työn nimi
Laura Kivinen 1987 Jyväskylän yliopisto	Harjaantumiskoulun uudistuva kuvaamataidon opetussuunnitelma ja sen perusteet
Tuula Lamminmäki 1993 Jyväskylän yliopisto	Liikunnan opetusolosuhteet sekä opetussuunnitelmauudistuksen vaikutukset niihin ja opettajan toimintaan kauppaoppilaitoksissa keskiasteen uudistuksessa
Ilona Kaimio & Kati Koivunen 1994 Turun yliopisto	Peruskoulun opetussuunnitelmauudistus ja käytännön kokemuksia siitä
Mari Piironen 1994 Joensuun yliopisto	Opetussuunnitelmauudistus ja valta
Johanna Tiitta 1995 Jyväskylän yliopisto	Opetussuunnitelmauudistus musiikinopettajan näkökulmasta
Juha Hänninen & Katja Hänninen 1998 Jyväskylän yliopisto	Peruskoulun ja lukion uudistettujen opetussuunnitelmien yhteydet koululiikuntaan
Mari Harri 2002 Jyväskylän yliopisto	Liikunnan koulukohtaiset opetussuunnitelmat Jyväskylän kaupungin peruskouluissa ja lukioissa lukuvuonna 2000-2001
Anu Kemppainen 2003 Jyväskylän yliopisto	Liikunnanopettajien käsitykset ja kokemukset perusopetuksen 7.-9. luokkien terveystiedosta: terveystiedon tilanne kouluissa opetussuunnitelmauudistuksen alkuvaiheessa
Johanna Rantamäki 2003 Jyväskylän yliopisto	Katsaus kansakoulun/peruskoulun/perusopetuksen valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin ja kartoitus perusopetuksen yläluokan kemian valmiuksista opetussuunnitelmauudistuksen kynnyksellä
Arttu Samuli Lahtinen 2004 Joensuun yliopisto	Normaalikoulujen alkuopetuksen teknisen käsityön opetussuunnitelmauudistus vuodesta 1994 vuoteen 2002
Teemu Lassila 2005 Joensuun yliopisto	Opetussuunnitelmat uudistuvat jälleen - muuttuuko opetus? : tutkimus opetussuunnitelmauudistuksen vaikutuksesta peruskoulun opettajien käytännön työhön
Hanna Saarinen 2007 Jyväskylän yliopisto	Kemian oppiminen ja asenteet alakoulussa opetussuunnitelmauudistuksen jälkeen
Sanna M. Kallio 2012 Itä-Suomen yliopisto	Muutetaan sitä opetusta niin, että se kohtais oppilaat eikä niin, että oppilaat sopisi siihen" Erityisopettajien ja luokanopettajien näkemyksiä perusopetuksen opetussuunnitelman uudistuksesta ja inklusiosta
Tiia Savelius 2013 Jyväskylän yliopisto	Kuvataidekasvatuksen uudistaminen ja asema suomalaisessa peruskoulu-uudistuksessa kuvaamataidon opettajien näkökulmasta : haastattelututkimus
Tuija Levo 2014 Jyväskylän yliopisto	Leadership in Finnish comprehensive school core curricula since the 1970s
Sanna-Kaisa Lintu 2017 Jyväskylän yliopisto	Liikunnanopettajien käsityksiä perusopetuksen liikunnan opetussuunnitelman uudistuksesta ja käytännöllisyydestä
Tuija Luumi 2017 Jyväskylän yliopisto	Tapaustutkimus liikuntaa opettavien opettajien ennakkokäsityksistä ja kokemuksista opetussuunnitelmauudistuksen tuomiin opetuksen sekä arvioinnin muutoksiin

Eija Syrjäläinen on tutkinut koulukulttuurin muutosta vuonna 1994 ilmestyneessä tutkimuksessaan ”Koulukohtainen opetussuunnitelmatyö ja koulukulttuurin muutos”. Tutkimus on kvalitatiivinen etnografinen tutkimus, ja aineisto on kerätty osallistuvalla observoinnilla, haastatteluilla ja kirjallisina asiakirjoina kolmelta helsinkiläiskoululta vuosina 1992–1993. Tämän aineiston pohjalta tuotettiin kolme tapauskuvausta, joissa kuvataan koulukohtaista opetussuunnitelmaprosessia opettajien ja rehtoreiden näkökulmasta. Tutkimuksessa pohditaan aikaisemman kirjallisuuden valossa koulukulttuurin muuttumisen mahdollisuuksia koulukohtaisen opetussuunnitelmauudistuksen myötä. (Syrjäläinen 1994, 3–5.)

Syrjäläisen (1994) tutkimuksessa havaittiin opetussuunnitelmassa selviä osia, joiden avulla koulukulttuurin muutosta voidaan ennustaa. Opetussuunnitelmaprosessit johdattelevat opettajan roolin muuttumiseen, ja opettajissa on herännyt tarve tiedostaa itsensä ja toimintansa opettajana. Opettajat ovat alkaneet pohtia opetuksen ja kasvatuksen peruskäsitteitä, ja tämä puolestaan on johtanut oman työn uudistumisen tarpeeseen. Muutospaineita ei synny pelkästään omaan työhön liittyen, vaan kehittämistarve herää koko työyhteisössä. Työyhteisön kehittämiseen tarvitaan usein ulkopuolista tukea. (Syrjäläinen 1994, 109.)

Opetussuunnitelmaprosessissa johtajuuden merkitys korostuu, ja opetussuunnitelmaprosessin ollessa muutosprosessi, keskitytäänkin muutoksen johtamiseen. Koulun johtajan on pystyttävä ohjaamaan ja hallitsemaan muutosta, ja täten johtajiin kohdistuukin kovia vaatimuksia ja haasteita. Työyhteisön muutos saattaa onnistua ilman ulkopuolista apua hyvän johtajan avulla, mikäli muutostarpeet tiedostetaan ja niihin puututaan käytännön toimenpiteillä. (Syrjäläinen 1994, 109–110.)

Koulukohtainen opetussuunnitelmatyö ja koulukulttuurin mahdollinen muuttuminen ovat opettajille ja rehtoreille melko uusia ja vaativia asioita. Perus- ja täydennyskoulutuksille asettuu suuria odotuksia ja vaatimuksia, kun opettajat ja rehtorit ovat uuden tilanteen edessä. Koulutuksen tulisi vastata kentällä ilmenneisiin tarpeisiin, joiden tiedostaminen olisi helpompaa, mikäli opettajat, oppilaat, vanhemmat, tutkijat, kouluttajat sekä hallintoviranomaiset tekisivät todellista yhteistyötä. (Syrjäläinen 1994, 110.)

Vuonna 1995 julkaistussa tutkimuksessa ”Koulukohtaisen opetussuunnitelman toteutuminen: opettajan ansa vai mahdollisuus?” Syrjäläinen jatkaa edellistä tutkimustaan. Kun edellisessä tutkimuksessa aiheena oli opetussuunnitelmatyö, on tämän tutkimuksen aiheena opetussuunnitelman toteuttaminen. Tutkimusotteena on edellisen tutkimuksen tapaan kvalitatiivinen ja etnografinen ote. Tutkimusaineisto kerättiin kyselyillä, jotka lähetettiin kaikille helsinkiläisille kouluille, jotka olivat lukuvuoden aikana toimineet oman opetussuunnitelmansa varassa. Lisäksi tutkimusta varten haastateltiin kolmea rehtoria ja opettajaa. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata opettajien ja rehtoreiden käsityksiä ja kokemuksia koulukohtaisen opetussuunnitelman merkityksestä. (Syrjäläinen 1995, 1–3.)

Tutkimuksen tuloksista yläasteen näkökulmasta selviää, että koulukohtaisen opetussuunnitelman tekoon suhtaudutaan yläasteella ala-asteella negatiivisemmin. Vallitsevien käytäntöjen muuttamiseen ollaan haluttomampia kuin ala-asteella, ja opetussuunnitelmatyö on suppeampaa. Syrjäläinen (1995) selittää tätä ainejakosysteemillä, jossa yhteistyö muiden opettajien kanssa on hankalampaa, kun oman aineensa asiantuntija tekee työnsä yleensä itsekseen. Yläasteiden yhteydenpito muihin oppilaitoksiin, yhteiskuntaan ja työelämään on lähes olematonta. Tästä huolimatta yläasteen opettajat ovat heränneet yhteistyön merkitykseen ja tarpeeseen koulun kehittämisessä. Syrjäläinen näkee tässä kuitenkin paljon ongelmia, sillä opettajien muutosvastarinta ja opettajien vaihtuvuus hankaloittavat yhteistyön toteuttamista. Vaihtuvuus voidaan Syrjäläisen mukaan kääntää myös vahvuudeksi, mikäli kehittämis- ja suunnitteluryhmiä kootaan harkiten ja opettajilla on tarpeeksi suuri motivaatio koulun kehittämiseen sekä usko muutostarpeeseen. (Syrjäläinen 1995, 69–71.)

Muutoshaluttomuuteen vaikuttaa osaltaan opettajien kokema väsymys, kiire, turhautuminen ja stressi. Työyhteisössä on muospaineen alla säröjä, ja osa opettajista kokee tulleen syrjäytetyksi. Rakenteelliset, oppilasarviointiin puuttuvat muutokset rasittavat ja työllistävät opettajia. Syrjäläisen (1995) mukaan tietotekniset laitteet voisivat auttaa muun muassa todistusten laadinnassa, mutta tietotekniikka joko laahaa ajastaan jäljessä tai laitteita ei ole käytettävissä. Syrjäläinen on huolissaan siitä, miten luokattomuuteen siirtyminen ja valinnaisuuden lisääminen vaikuttaa oppilaisiin. Oppilaanohjaus ja -tuntemus korostuvat tällaisessa ilmapiirissä, ja Syrjäläinen pohtiikin miten muutoksen keskellä tuskailevat yläasteet pystyvät tarjoamaan kehittyneempää ohjausjärjestelmää ja syventämään oppilaantuntemustaan. Lisäksi hän on huo-

lissaan siitä, kuinka suurilta osin valinnaisuuksien selvittäminen jää kotien varaan. Myös oppilasarvioinnin hajanaisuus askarruttaa, sillä arviointikäytäntöjä on monia ja ne asettavat oppilaat eriarvoiseen asemaan. (Syrjäläinen 1995, 70.)

Koulujen tarve profiloitua ja erilaistua on niin ikään Syrjäläisen (1995) mukaan huolestuttava. Koulut markkinoivat omaa asiantuntijuuttaan enenevässä määrin, ja tämä johtaa siihen, että tietyt koulut kiinnostavat toisia ryhmiä enemmän kuin toisia, ja toisten koulujen maine on osavampi kuin toisten. Pahimmillaan tällainen koulujen välinen kilpailu voi johtaa jakautumiseen hyviin ja huonoihin kouluihin, joka puolestaan lisää yhteiskunnan eriarvoisuutta. Vanhemmat ovat aktivoituneet lastensa koulunkäynnin suhteen, sillä heillä on mahdollisuus valita koulu, jota heidän lapsensa käy. Kouluilta vaaditaan aktiivisuutta vanhempien suhteen, sillä vanhemmilla on yhä suurempi merkitys koulujen olemassaoloon. Vanhempien aktiivisuutta voidaan hyödyntää opetussuunnitelmatyössä, mutta toisaalta opettajat kokevat sen ahdistavaksi. (Syrjäläinen 1995, 70–71.)

Opetuksen jaksottaminen ja yläasteen pyrkimys luokattomuuteen ovat poikineet monia kehittämishankkeita. Erityisen kehittämisen kohteena on oppilasarviointi, ja koulukohtaisen opetussuunnitelman toteuttaminen on lisännyt kiinnostusta myös uusien opetusmenetelmien opiskeluun. Opetuksen sitominen ala-asteen ja lukion suuntaan askarruttaa monia yläasteita, ja tämä voidaan nähdä yläasteiden lähes olemattomana yhteydenpitona muuhun yhteiskuntaan, vaikka jonkin verran yhteistyötä koulujen välillä tehdäänkin. Opettajia kiinnostaa moderni opetusteknologia, ja Helsingissä onkin syntymässä muutamia itsenäisiä isoja kehittämishankkeita koskien modernia opetusteknologiaa. (Syrjäläinen 1995, 71.)

Tutkimuksessaan ”Eikö opettaja saisi jo opettaa? Koulun kehittämisen paradoksi ja opettajan työuupumus” Eija Syrjäläinen (2002) sivuaa opetussuunnitelmamuutosta. Tutkimuksen varsinaisena aiheena on opettajien ja rehtoreiden jaksaminen koulun arjessa, mutta tätä tavoitetta tarkastellaan tutkimuksessa koulu-uudistusten kautta. Tutkimusaineisto kerättiin Espoon kouluista kirjallisilla kyselylomakkeilla ja haastatteluilla. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysilla eikä sitä ole kytketty tutkijan kutsumassa tulkintaraportissa mihinkään teoriaan. (Syrjäläinen 2002, 13–15.)

Rehtorien suhtautuminen koulukohtaiseen opetussuunnitelmatyöhön oli sekä positiivista että negatiivista. Opetussuunnitelmatyö koetaan melko työlääksi ja voimia vieväksi, mutta samaan aikaan työ nähdään pedagogisesti ja ammatillisesti mielekkäänä ja antoisana. Opetussuunnitelmatyön suurimpana antina pidetään opettajien välisen yhteistyön lisääntyminen, johon opetussuunnitelmaprosessissa on johdateltu alusta alkaen. Monissa kunnissa ja kouluissa opetussuunnitelmatyötä tehtiin ryhmissä, joka edesauttoi yhteistyöskentelyn hengen syntymistä. Joissain kouluissa opetussuunnitelmatyön avuksi otettiin laajat huoltaja-, oppilas- ja henkilökuntakyselyt, joiden avulla koulun toiminta-ajatusta, visioita sekä opetuksen ja kehittämisen tavoitteita ryhdyttiin laatimaan. Opettajien välisen yhteistyön lisäksi opetussuunnitelmaprosessi loi yhteistyötä myös koulun ulkopuoliseen maailmaan. Kontaktit muiden koulujen kollegoihin lisääntyivät ja toivat virikkeitä oman koulun opetussuunnitelmatyöhön. (Syrjäläinen 2002, 18–19.)

Opetussuunnitelmauudistukseen liittyi paljon opetushallituksen ja kuntatason järjestämää koulutusta ja kontaktien luomista. Verkostoituminen koettiin tärkeänä, mutta siitä huolimatta koulut kokivat työstävänsä uudistuksia itsenäisesti ja eristyksissä muista kouluista. Rehtorit kokivat koulukohtaisen opetussuunnitelmatyön tärkeäksi, sillä sen myötä opettajayhteisön työskentely suuntautui ammatillisille urille. Työ johdatti pedagogiseen keskusteluun, jonka aikana opettajat alkoivat pohtia opettajan työn olemusta ja opettajien tehtäviä. Tätä kautta opetussuunnitelmatyö nähtiinkin opettajan ammatillisen kasvun välineenä, jonka avulla opettaja tutustui oppiainesisältöihin ja näki koulun toiminnan kokonaiskuvan. (Syrjäläinen 2002, 19.)

Osa opettajista koki opetussuunnitelmatyön mielekkäänä ja merkityksellisenä koulun kehittämisen välineenä. Opetussuunnitelmatyö perustui koulun toimintaa arvioivaan arvokeskusteluun, johon yleensä otettiin myös vanhemmat mukaan. Työ koettiin myös merkittävänä oman ammatillisen kasvun välineenä, joka voidaan nähdä jaksamisen voimavarana. Koulukohtaisessa opetussuunnitelmatyössä opettajan autonomian ja pedagogisten ratkaisujen vapauden koettiin kasvaneen. (Syrjäläinen 2002, 20–21.)

Katriina Sulonen (2004) on tutkinut väitöskirjassaan ”Opetussuunnitelman uudistamistyö opettajan ammatillisen kasvun välineenä - kohteena peruskoulun kotitalouden opetus” kotitalouden koulukohtaista opetussuunnitelman uudistamistyötä ja opettajien ammatillista kasvua. Tutki-

mus toteutettiin toimintatutkimuksena ja tutkimusaineisto koostui tutkimusryhmän tapaamisista, tutkimusryhmän opettajien kirjoitelmista, tuntisuunnitelmien raportoinnista sekä yhdessä suunnitellusta ja arvioidusta opetussuunnitelmasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli uudistaa kotitalouden opetussuunnitelmaa ja yhdistää yhdessä elämisen taidot kiinteästi kotitalouden arkeen. Tavoitteena tutkimuksella puolestaan oli selkeyttää vuorovaikutuksen merkitystä niin kotitalousopetuksessa kuin kotitalouksien arjessakin. (Sulonen 2004, 1, 9, 18.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelman tullessa voimaan, monet kotitalousopettajat olivat helpottuneita siitä, että koulujen oikeus päättää opetussuunnitelmien sisällöistä kasvaisi samalla kun ohjaus vähentyisi. Opettajille annettiin mahdollisuus vaikuttaa oppiainesisältöihin, ja uusi opetussuunnitelma antoi liikkumavaraa mielekkäälle opetussuunnitelmatyölle. Opettajien mielestä uuden vapauden tuomia vaatimuksia ei kuitenkaan tuotu tarpeeksi hyvin esille. Aihekokonaisuuksien yhdistäminen kotitalouden monitieteiseen taustaan ja toimivien integraatoratkaisujen löytäminen oli haasteellista. (Sulonen 2004, 176.)

Vuonna 2007 ilmestyneessä väitöskirjassaan Arja-Sisko Holappa tutkii peruskoulun opetussuunnitelmauudistusta Oulun ja Raahen kunnissa. Tutkimus on luonteeltaan sekä etnografinen että tapaustutkimus, ja tutkimusaineisto analysoitiin konstruktionistisen lähestymistavan periaatteella. Tutkimusaineisto koostui tutkijan havaintomuistiinpanoista, haastatteluista, henkilöstölehtien kirjoituksista, kirjallisesta palauteaineistosta, prosessiin liittyvistä sähköposteista, opetussuunnitelmatyön ohjausryhmien muistiinpanoista sekä prosessini aikatauluista, suunnitelmista, kuvioista ja ohjeista. Lisäksi tutkimuksessa käytettiin tutkimusta tukevaa aineistoa. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa opetussuunnitelmaprosessin käytännöistä ja opetussuunnitelman käsitteen erilaisista tulkinnoista. Lisäksi tutkimuksesta saatiin tietoa opetussuunnitelman määrittymisestä paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti koulutuksessa ja julkishallinnossa. (Holappa 2007, 91, 102, 112.)

Opetussuunnitelmatyö on pitkäkestoinen prosessi, jonka aikana osallistujat voivat tuoda esille toiveita ja tavoitteita muutostyön suhteen. Muutos tai uudistaminen ei kuitenkaan ole automaattista, vaan olemassa olevat käytännötkin voivat toimia opetussuunnitelmatyön lähtökohina. Opettajuutta, oppilasta ja koulua koskevassa puheessa nousee kuitenkin vahvasti esille aktiivisuus, yhteistyö, yksilöllinen oppilaskäsitys sekä oppilaan tukeminen. Tässä muutospuheessa opetussuunnitelma on ammatillista yhteistyötä, johon kuuluvat kaikki oppilaiden

kanssa työskentelevät ammattilaiset, ja johon hyväksytään mukaan paikallisesti tai kansallisesti määritetyt tavoitteet. Opetussuunnitelma voi täten olla useamman yksikön yhteistä neuvottelua tai kehittämistä yhteisen hankkeen kautta. (Holappa 2007, 249–250.)

Tällä hetkellä kuntien ja koulujen odotetaan ottavan aktiivisesti osaa opetussuunnitelmatyöhön, kun aiemmin opetussuunnitelma oli kansallinen ja kaikille sama. Muutokset opetussuunnitelmatyön odotuksissa vaativat uutta osaamista ja uusia työskentelytapoja. Odotukset toiminnan järjestämisestä ja opettajien toiminnasta muuttuvat vallalla olevien käsitysten mukana. Suomalainen koulu on saanut vaikutteita myös kansainvälisesti koko opetushistoriansa ajan, ja tällä hetkellä kansainväliset vaikutukset koskevat meitä kaikkia. Ylikansalliset yritykset, massamedia, informaatioteknologian leviäminen, pääoman liikkuminen yli valtiorajojen, ulkomaisien opiskelu- ja työmahdollisuuksien sekä siirtolaisuuden lisääntyminen ja yhteiset ympäristö-ongelmat ovat Suomeakin koskevia asioita, ja niiden on siksi oltava osa opetusta. (Holappa 2007, 291–292.)

Helena Rajakaltio (2011) on tutkinut väitöskirjassaan muutospaineiden keskellä olevaa koulujärjestelmää. Tutkimuksessa on neljä tutkimustehtävää, joista kaksi ensimmäistä ovat tutkimuskirjallisuuteen perustuvaa analyysia ja kaksi jälkimmäistä empiiristä tutkimusta. Tutkimuksen empiirinen osuus on toteutettu kahdessa vaiheessa. Empiirisen tutkimuksen ensimmäinen vaihe on toimintatutkimus ja toinen, seurantavaihe haastattelututkimus. Toimintatutkimuksen osuudessa tutkija tutkii koulun vastaamista muutospaineisiin sekä opettajien tulkintoja ja toteutusta yhtenäisen perusopetuksen uudistuksesta. Seurantavaiheessa tutkitaan muutoksen toteutumista kouluissa; miten koulu on selvinnyt muutospaineista ja mitä toimintatutkimuksen jälkeen on tapahtunut. Näihin tutkija hakee vastauksia opettajien ja rehtoreiden haastattelujen ja kyselyiden, oppilaiden haastattelujen, uudistusta käsittelevien dokumenttien sekä poliittisten päättäjien, virkamiesjohdon ja koulun henkilökunnan välisen vuoropuhelun tarkastelun avulla. (Rajakaltio 2011, 19, 105–106.)

Toimintatutkimuksessa selvisi, että kehittämisprosessi on kaksisuuntainen liike, jossa koulu ei ole vain muutoksen kohteena vaan aktiivisena toimijana toteuttaen ja tulkiten uudistusta omista lähtökohdistaan. Yhtenäisen perusopetuksen uudistus ei niinkään muokannut koulua, vaan koulu muokkasi sitä omiin tarpeisiinsa sopivaksi. Keskeistä muutoksessa on työskentelykult-

tuurin muuttaminen yhteistoiminnallisempaan suuntaan aiemmasta yksilötyöskentelyn kulttuurista sekä kaikkien työyhteisön jäsenten osallisuus muutosprosessissa, sillä sitoutuminen kehittämiseen tapahtuu osallisuuden kautta. (Rajakaltio 2011, 184–187.)

Seurantatutkimus osoittaa, että ennen erillään toimineista kouluista oli yhtenäiskouluprosessin aikana muodostunut yhtenäiskoulu vuorovaikutuksen ja keskustelun mahdollistavien sekä kouluja yhteen liittävien rakenteiden avulla. Opettajat suhtautuvat muutokseen kuitenkin eri tavoin ja tämä aiheuttaa jännitteitä opettajien välille. Yhtenäiskoulussa luokanopettajat ja aineenopettajat eivät työskentele erikseen, vaan tutkimuskoulussa opettajat tekevät systemaattisesti yhteistyötä ja viidennes opettajista työskentelee sekä ala- että yläkoulun puolella. Ajankäyttö koetaan kuitenkin ongelmalliseksi ja jopa yhteistyötä estäväksi, sillä yhteistä aikaa on vähän. (Rajakaltio 2011, 245–249.)

Toimintatutkimuksen jälkeen kouluissa on siirrytty aluejohtajamalliin, joka toisaalta lisää alueellista yhteistyötä ja yhtenäisyyttä, mutta toisaalta lisää rehtoreiden hallinnollisia työtehtäviä ja täten vähentää rehtoreiden mahdollisuuksia olla mukana koulun arjessa. Tämä on ratkaistu tiimityöskentelyllä ja koulun pedagoginen kehittäminen on yhteisöllinen, vuorovaikutukseen ja yhteiseen tiedonmuodostukseen perustuva prosessi. Tutkimuskoulussa yhtenäiskoulun mallia on muokattu toimivaksi kokonaisuudeksi, ja yhtenäisyyttä paremmin koulua kuvaakin monikulttuurisuus ja erilaisuus. Tämä koetaan myös haasteeksi, sillä opettajat ovat huolissaan moninaisuuden kohtaamisesta ja syrjäytymisvaarassa olevista oppilaista. Opetussuunnitelmaa kritisoitiinkin liiallisesta teoriapainotteisuudesta. (Rajakaltio 2011, 249–251.)

Vuonna 2017 julkaistussa tutkimuksessa opetussuunnitelmauudistusta on tutkittu Raimo Nevalaisen, Eija Kimosen ja Thomas L. Alsburyn toimesta. He tutkivat tutkimuksessaan ”Curriculum Change in the Finnish School System” koulutuksellista muutosta opetussuunnitelmamuutoksen näkökulmasta. Tutkimus on kvalitatiivinen grounded theory-tutkimus, ja aineistonkeruussa on käytetty haastatteluja, havainnointia sekä asiakirjoja. Tutkimus keskittyy opetussuunnitelmamuutoksen seurauksiin koulukulttuurin eri ulottuvuuksissa, ja siinä keskitytään siihen, miten peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden uudistukset näkyvät koulun pedagogiikassa ja opettajien työskentelyssä. Tuloksia verrataan aikaisempiin kvalitatiivisiin tutkimustuloksiin. (Nevalainen, Kimonen & Alsbury 2017, 195.)

Alakoulujen opettajat pitävät koulukohtaista opetussuunnitelmaa uusien mahdollisuuksien innoittajana. Ylemmillä kouluasteilla kokemukset eivät ole olleet yhtä positiivisia. Joka tapauksessa koulukohtainen opetussuunnitelma tarjoaa opettajille mahdollisuuden ammatilliseen kasvuun, tietoisuuden kehittämiseen sekä ammatilliseen identiteettiin. Koulukohtainen opetussuunnitelmatyö on pakottanut opettajayhteisöt tiimityöskentelyyn ja yhteistyöhön. Opettajat ovat myös kohdanneet vaikeuksia koulukohtaisessa opetussuunnitelmatyössä, kun se on johtanut burnoutiin tai joidenkin työyhteisön jäsenten ulkopuolelle jättämiseen. (Nevalainen, Kimonen & Alsbury 2017, 214–215.)

Koulukohtaista opetussuunnitelmaa noudattavissa koulu-yhteisöissä on oma koulukulttuuri, jota voi muokata ja kehittää. Tämä vaatii kollegiaalista yhteistyötä ja syvällistä pohdintaa ja toimintakulttuuria. Tavoitteena on rohkaista opettajia vaikuttamaan kehityksen suuntaan. Pakotettu yhteistyö ulkoisesti määrättyjen tavoitteiden saavuttamiseksi voi kuitenkin tukahduttaa opettajien halukkuuden yhteistyöhön ja koulukulttuurin kehittämiseen. Koulukulttuuri, jossa noudatetaan koulukohtaista opetussuunnitelmaa, antaa mahdollisuuden kontekstisidonnaisen oppimisympäristöjen käyttöön. Oppiminen sidotaan autenttisiin oppimisympäristöihin, jotka muistuttavat tosielämän ympäristöjä. Koulukulttuuri tukee paikallisten resurssien hyödyntämistä. Koulukohtainen opetussuunnitelma antaa opettajille mahdollisuuden kokeilla vaihtoehtoisia pedagogisia menetelmiä. Opetussuunnitelmamuutos suosii aktiivista oppimista, sisältäen yhteisöllisen oppimisen ja ongelma-keskeisen oppimisen, ilmiöpohjaista oppimista, tutkivaa oppimista ja pienryhmäopetusta. (Nevalainen, Kimonen & Alsbury 2017, 216.)

Opetussuunnitelma-ajattelu on Suomessa kääntynyt kansallisesti kontrolloidusta, oppiainekeskeisestä opetussuunnitelmasta koulukohtaiseen ja oppilaskeskeiseen opetussuunnitelmaan. Keskeisesti ohjattu peruskoulun opetussuunnitelmatyö 1970-luvulla nojasi oppimisen hallinnan ideologiaan. Tämä ideologia oli edelleen nähtävissä 1980-luvulla, kun niin kutsuttu pedagogis-hallinnollinen opetussuunnitelman malli otettiin käyttöön. Tämän mallin innovatiivinen ominaispiirre oli paikallisen suunnittelun painotus. Koulukohtaiseen opetussuunnitelmaan vaihtaminen 1990-luvulla oli merkittävä muutos suurimmalle osalle kouluja. Vuoden 2014 opetussuunnitelmauudistus näyttää tarjoavan paremmat perusedellytykset koulun koulutukselliselle työlle, mielekkäälle oppimiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Se korostaa oppimisen iloa, oppilaan aktiivista roolia, vuorovaikutustaitoja ja yhteisöllisyyttä. (Nevalainen, Kimonen & Alsbury 2017, 217–218.)

Yhteenvedona voidaan todeta, että opetussuunnitelmamuutos jakaa mielipiteitä sekä opettajien että kouluasteiden välillä. Opetussuunnitelmauudistus koetaan samaan aikaan työlääksi ja aikaa vieväksi prosessiksi sekä innoitukseksi toteuttaa itseään ja opetustaan. Opetussuunnitelmatyön suurimpana antina pidetään opettajien välisen yhteistyön lisääntymistä, kun työtä on tehty työryhmissä. Yläkoulujen suhtautuminen opetussuunnitelman muuttamiseen on alakouluja negatiivisempaa. Opetussuunnitelmatyö on johtanut opettajia pohtimaan oman työn uudistumisen tarvetta ja opetussuunnitelmaprosessi on lisännyt yhteistyötä myös ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kuntia ja kouluja on osallistettu opetussuunnitelman uudistamiseen sen muuttuessa kansallisesta kunnalliseksi ja koulut kokevat tekevänsä uudistusta itsenäisesti ja erillään muista, vaikka verkostoituminen koetaan tärkeänä. Opettajat ovat olleet helpottuneita opetussuunnitelmauudistuksen tuomista vapauksista, mutta samaan aikaan opetuksen vaatimuksiin olisi kaivattu tarkennusta.

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena on kuvata kotitalousopettajien käsityksiä ja kokemuksia uudesta kotitalouden opetuksen opetussuunnitelmasta. Kiinnostuksen kohteena olivat lisäksi uuden opetussuunnitelman vaikutukset kotitalousopetukseen: miten opetussuunnitelma näkyy opetuksessa, mikä on muuttunut, mikä pysynyt ennallaan, mikä opetussuunnitelman toteuttamisessa on ollut haastavaa ja mikä helppoa, sekä miten käytetyt menetelmät, tavoitteet ja oppimateriaalit ovat muuttuneet.

Tutkimuskysymyksiä on kaksi

1. Millaisia käsityksiä ja kokemuksia kotitalousopettajilla on uudesta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista kotitalouden osalta?
2. Miten kotitalousopettajat kokevat uuden opetussuunnitelman vaikuttaneen peruskoulun kotitalouden opetukseen?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusote

Laadullinen tutkimus

Tämä tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen tapaustutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus soveltuu tutkimusotteeksi erityisesti silloin, kun tarkoituksena on kuvata tapahtumien yksityiskohtaista rakennetta tai yksittäisten toimijoiden merkitysrakennetta tietyissä tapahtumissa, halutaan tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei ole mahdollista järjestää kokeeksi sekä halutaan saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista (Metsämuuronen 2009, 220.) Kvalitatiivisella tutkimuksella on karkeasti jaettuna viisi erilaista aineistonkeruun metodia: havainnointi, haastattelu, etnografinen kenttätutkimus, diskurssianalyysi ja kirjallinen analyysi (Travers 2001, 2). Teen tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, sillä tarkoitukseni on kuvata todellista elämää (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161).

Laadullista tutkimusta voidaan kutsua ymmärtäväksi ihmistieteelliseksi tutkimukseksi, sillä se pyrkii selittämisen sijaan ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 126; Tuomi & Sarajärvi 2018, 73). Laadullinen tutkimus on kuvailevaa ja sen kiinnostuksen kohteena ovat merkitykset, ihmisten kokemukset ja näkemykset todellisuudesta. Tästä syystä laadullinen tutkimus mahdollistaakin syvällisen näkemyksen saamisen tutkittavasta ilmiöstä (Kananen 2017, 33, 36).

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta tietyille ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Toisin sanoen laadullinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen ”Mistä tässä on kyse?” (Kananen 2017, 32). Tästä luonteesta johtuen laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää,

että tutkittavat henkilöt tietävät tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tai heillä on ilmiöstä omakohtaista kokemusta. Näin ollen tutkittavia henkilöitä valittaessa on oltava tietyt kriteerit eikä valinta voi olla sattumanvaraista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.)

Tapaustutkimus on luonnollinen lähestymistapa, kun tutkitaan opetusta, jossa on kyseessä käytännön ongelmien tapauskohtainen kuvaus, ja jota ei voida tehdä irrallaan kontekstista. Tapaustutkimuksen avulla tutkittavaa ilmiötä voidaan ymmärtää syvällisemmin. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 11.) Tapaustutkimuksessa tapausta katsotaan monesta eri näkökulmasta. Tapaustutkimus tarjoaa kattavan kuvan tutkittavasta tapauksesta ja antaa tapaukselle analyttisen katsauksen. (Thomas 2011, 23.)

Tapaustutkimus on keskeinen kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonhankinnan strategia, sillä lähes kaikki kvalitatiiviset strategiat käyttävät lähestymistapanaan tapaustutkimusta. Voikin sanoa, että lähes kaikki kvalitatiivinen tutkimus on tapaustutkimusta. Tapaustutkimuksessa tutkitaan monipuolisia, monin tavoin hankittuja tietoja hyväksi käyttäen tiettyä tapahtumaa tai ihmistä tietyssä ympäristössä. Tapaustutkimus perustuu tutkittavan omiin kokemuksiin. (Metsämuuronen 2006, 90–92.)

Tapaustutkimus keskittyy yksityiskohtaisesti tutkittavaan ilmiöön eikä yritä yleistää sitä. Tapaustutkimuksessa on enemmän kyse jostain tietystä tapahtumasta kuin yleisestä. Tapaustutkimuksessa tutkija on kiinnostunut koko ilmiöstä ilmiönä itsenään. Tapaus voi olla esimerkiksi ihminen, ryhmä, valtio, tapahtuma tai ajanjakso. Tapaustutkimuksessa ei pyritä löytämään yleistyksiä vaan juuri sille tapaukselle ominaisia piirteitä. (Thomas 2011, 3.)

Fenomenologia

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena tutkia kotitalousopettajien kokemuksia uudesta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä sen vaikutuksista peruskoulun kotitalousopetukseen. Tästä syystä valitsin tutkimukseen fenomenologisen tutkimusmenetelmän, sillä fenomenologinen tutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa tutkija kuvaa osallistujien elettyjä kokemuksia. Fenomenologisessa tutkimuksessa on useita osallistujia, jotka kaikki ovat kokeneet tutkittavan ilmiön. (Creswell 2014, 14.)

Fenomenologia voidaan ymmärtää tieteellisenä paradigmana, tutkimusotteena tai suppeasti tutkimusmetodinä (Metsämuuronen 2006, 153). Fenomenologinen tutkimus on kiinnostunut ilmiöstä ja ilmiön tulkitsemisesta. Fenomenologinen tutkimus vastaa kysymykseen ilmiön tarkoituksesta tai ilmiöön liittyvästä kokemuksesta. (Metsämuuronen 2009, 224, 251.) Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä jostain elämän ilmiöstä (Laine 2015, 50).

Fenomenologinen tutkimus on kokemuksen tutkimista, jossa otetaan huomioon myös merkitysrakenteet. Ihmisen kokemat ilmiöt merkitsevät yksilölle aina jotain, joten kokemus muodostuu merkityksistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40.) Fenomenologiassa ihmisen ajatellaan rakentuvan suhteessa maailmaan, jossa he elävät, ja jota he rakentavat. Fenomenologia tarkastelee, miten tutkittava asia ilmenee ihmiselle kokemuksena (Laine 2015, 30) ja tutkimuksen kohteena ovat täten ihmisten kokemukset (Metsämuuronen 2006, 152).

Fenomenologisessa tutkimuksessa pidetään tärkeänä, että tutkija ei pääse vaikuttamaan tutkittavien kokemuksiin. Tutkittavien on päästävä kertomaan kokemuksistaan vapaasti avoimessa ilmapiirissä. Haastattelukysymysten tulisi olla mahdollisimman avoimia ja strukturoimattomia, ja ne voidaan esittää joko suullisesti tai kirjallisesti. (Metsämuuronen 2006, 170.)

Fenomenografia

Tässä tutkimuksessa pyritään kotitalousopettajien kokemusten lisäksi tutkimaan heidän käsityksiään uudesta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista, ja tämän takia menetelmänä on myös fenomenografinen tutkimus. Fenomenografia tarkoittaa ilmiön kuvaamista tai ilmiöstä kirjoittamista. Fenomenografisen tutkimuksen kohteena ovat ihmisten käsitykset tutkittavasta ilmiöstä, ja sen avulla pyritään selvittämään maailman ilmenemistä ja rakentumista ihmisten tietoisuudessa. (Metsämuuronen 2008, 35; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 116.) Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkitaan miten ihmiset kokevat, ymmärtävät tai käsittelevät ympäröivän maailman ilmiöitä. Tutkimus kohdistuu ilmiön ymmärtämisen eri tapoihin, ei niinkään ilmiöön itseensä. (Larsson & Holmström 2007, 56.)

Fenomenografiassa keskitytään fenomenologisen tutkimuksen tapaan ihmisten elämissä maailmaan sellaisena, kuin he sen kokevat (Syrjälä ym. 1994, 116). Molemmille tutkimussuunnille

on yhteistä se, että molemmat tutkimussuunnat keskittyvät tutkimaan ihmisten kokemusten ymmärtämistä ja muuttamaan tätä kokemusta tietoiseksi, sekä yksilön että yhteisön merkitysrakenteeksi (Patton 2002, 104). Fenomenografia tarjoaa hyödyllisen keinon tallentaa rakennettun todellisuuden monimuotoisuutta (Kettunen & Tynjälä 2018).

Fenomenografinen tutkimus on laadullista tutkimusta, joka nojautuu humanistisen tutkimuksen traditioon. Jotta ihmisen toimintaa voidaan ymmärtää, tulee siitä muodostaa tietoa. (Syrjälä ym. 1994, 122.) Fenomenografisen tutkimuksen tarkoituksena on luoda teoria tutkittavasta ilmiöstä (Metsämuuronen 2008, 36). Fenomenografisessa tutkimuksessa teoriaa ei käytetä käsitysten luokitteluun ennakolta tai teoriasidonnaisten, valmiiden oletusten testaamiseen (Syrjälä ym. 1994, 123).

Fenomenografia näkee ihmisen rationaalisen toimijana, joka selittää mielessään olentojen ja tapahtumien yhteyksiä ja muodostaa täten kokemistaan ilmiöistä käsityksiä. Fenomenografia keskittyy käsitysten sisällöllisiin eroihin, ihmisten erilaisiin tapoihin käsittää ympäröivä maailma. Käsitys on dynaaminen ilmiö, joka voi muuttua. Käsitysten avulla ihminen jäsentää uutta asiaa koskevaa informaatiota. Fenomenografiassa ilmiö ja käsitys mielletään erillisiksi, mutta samanaikaisiksi, toisistaan erottamattomiksi asioiksi. Ilmiö on ihmisen ulkoisesta tai sisäisestä maailmasta saatu kokemus, josta hän muodostaa käsityksen. Käsitys puolestaan on kokemuksen ja ajattelun avulla muodostettu kuva jostakin ilmiöstä. (Syrjälä ym. 1994, 115–117.)

5.2 Tutkimuskohde ja aineistonkeruu

Tutkimuskohteena tässä tutkielmassa ovat kotitalousopettajat sekä heidän kokemuksensa ja käsityksensä vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistuksesta ja sen toteuttamisesta koulun arjessa. Aineisto kerättiin sähköpostikyselyllä, jota varten laadin tutkimuskutsun (liitteet 1 ja 2). Tutkimuskutsussa pyydettiin kotitalousopettajia kertomaan millä tavoin uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet näkyvät opetuksessa, mikä opetussuunnitelman toteuttamisessa on ollut haastavaa ja mikä taas on sujunut helposti. Lisäksi kirjoituksessa pyydettiin pohtimaan, mikä opetuksessa on säilynyt ennallaan ja mikä muuttu-

nut, sekä miten käytetyt menetelmät, tavoitteet ja oppimateriaalit ovat muuttuneet opetussuunnitelmauudistuksen myötä. Monet vastaukset keskittyivät lähinnä nykyisen ja edellisen opetussuunnitelman erojen ja samankaltaisuuksien pohtimiseen, mutta muutamissa vastauksissa sivuttiin myös muita pyydettyjä aiheita.

Sähköinen aineistonkeruu ja sosiaalinen media

Aineisto kerättiin sosiaalista mediaa hyväksi käyttäen, jossa tutkimuskutsu lähetettiin Kotitalousopettaja-lehteen sekä kotitalousopettajien suljettuun Facebook-ryhmään. Lisäksi tutkimuskutsu oli avoimesti nähtävillä omalla Facebook-sivullani. Sosiaalinen media on kasvavassa määrin osa ihmisen arkipäivää. Sosiaalinen media on tila, joka yhdistää nykYTEknologian, käyttäjien välisen vuorovaikutuksen sekä käyttäjien tuomat sisällöt. Sosiaalinen media voidaan luokitella tutkimuksen välineeksi silloin, kun tutkimusaineistoa kerätään sen avulla. Tutkimuskyselyitä tehdään nykyään enenevässä määrin erilaisten sosiaalisten alustojen kautta sekä sähköisesti suoraan koehenkilöille lähetettynä. Viime vuosikymmenten aikana verkkokyselyiden vastausprosentit ovat kasvaneet. (Valli & Perkkilä 2018, 117, 124–126.)

Suurin etu verkkokyselyissä on nopeus sekä kyselyn lähettämisessä että sen palauttamisessa. Lisäksi sähköisen kyselyn etuna on taloudellisuus, sillä siitä ei aiheudu aineistonkeruuvaiheessa juurikaan kuluja. Näin ollen sähköisen kyselyn voi teettää koehenkilön olinpaikasta riippumatta melko vaivattomasti. Lisäksi sähköinen vastaus on suoraan käännettävissä tiedostoksi, jolloin se on tutkijan käytössä sellaisena, kuin vastaaja on itse vastannut. Tämä jättää aineiston syöttämisen vaiheen pois tutkimusprosessista. Tämän vaiheen tiputtaminen tutkimusprosessin ulkopuolella jättää myös aineiston käsittelystä mahdollisesti johtuvat lyöntivirheet kokonaan pois, jolloin aineiston luotettavuus kasvaa. (Valli 2018, 101; Valli & Perkkilä 2018, 118.)

Aineiston keruussa käytettiin hyväksi myös niin sanottua lumipallo-otantaa, jossa tutkimuksen avainhenkilö johdattaa tutkijan toisten tiedonantajien luokse. Lumipallo-otannassa aineiston keruu tapahtuu siirtymällä tiedonantajasta toiseen sitä mukaa, kun tutkija saa edellisiltä tiedonantajiltaan uusia kontakteja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99.) Kutsua lähetettiin sähköpostin kautta tuttaville, jotka välittivät sitä edelleen omille tuttavilleen. Lisäksi otin yhteyttä Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) ylitarkastajaan, joka puolestaan käytti omia suhteitaan saadakseen tutkimukselleni aineistoa.

Aineiston keräämisessä oli omat ongelmansa, sillä ensimmäisellä yrityksellä tutkimuskutsuuni vastasi vain yksi opettaja. Jaoin kutsun kotitalousopettajien Facebook-ryhmässä kolmen kuukauden aikana yhteensä kolme kertaa, sillä jouduin jokaisella kerralla pidentämään vastausaikaa vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Jouduin osittain myös selittelemään tutkimukseni tekoa joillekin tutkimuskutsuani kommentoineille, sillä osa opettajista kyseenalaisti tutkimustani melko lailla. Tämä oli tutkimuksenteon ikävimpiä puolia.

Teemakirjoitus

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin teemakirjoituksina. Alkuperäisessä tutkimuskutsussani käytin termiä ”ainekirjoitus”, mutta myöhemmin vaihdoin tämän termiin ”teemakirjoitus” muokattessani kutsua kiinnostavammaksi vähäisen osallistujamäärän (yksi vastaaja) vuoksi. Poistin tutkimuskutsusta kokonaan sen alussa olleen johdannon, sillä esilukijoinani toimineet henkilöt kokivat sen lukemisen kiinnostusta vähentäväksi. Lisäksi siirsin tutkimuspyynnön määräaikaa myöhäisemmäksi kahteen kertaan, jotta saisin tutkimukseeni varmasti tarpeeksi aineistoa. Molemmat tutkimuskutsut löytyvät liitteistä.

Kaikkia verbalisoitavissa olevia aiheita voidaan tutkia teemakirjoittamisen menetelmällä (Helsti 2005, 150). Kirjoitettu aineisto on tiedonlähteenä rikas (Patton 2015, 14). Teemakirjoittamisessa tutkittavat henkilöt osallistuvat tutkimukseen tuottamalla kirjoitettua tietoa tutkittavasta ilmiöstä tutkijan lähettämän tutkimuskutsun pohjalta. Tutkimuskutsussa tutkija esittelee tutkittavan ilmiön ja esittää joukon tarkentavia kysymyksiä aihepiiriin liittyen. Teemakirjoittaminen muistuttaa paljon avointa haastattelua, mutta teemakirjoittamiseen liittyy oletus, että tutkittava ilmaisee itseään parhaiten kirjoittamisen avulla (Apo 1995, 174; Tuomi & Sarajärvi 2018, 97).

Teemakirjoittamisessa tärkeää on tutkimuspyynnön selkeys. Kun tutkija itse ei ole aineistonkeruussa fyysisesti paikalla, on vastausohjeen oltava informatiivinen, mutta samalla lyhyt ja napakka. (Valli 2018, 99.) Kysymysten on hyvä olla laajoja, eivätkä ne saa johdatella vastaajaa tiettyyn suuntaan (Helsti 2005, 151). Kirjoittaessaan tutkittava kirjoittaa kokemuksista, jotka ovat hänen mielestään merkittäviä ja täten kertomisen arvoisia. Kerrottu kokemus heijastaa tutkittavan elämää siten kuin tutkittava sen näkee, ymmärtää ja haluaa kertoa. Kerrotut koke-

mukset ovat aina muistoja, ja niihin sisältyy aina kokijan ajatukset, fyysiset tuntemukset, tunteet, vallitsevat olosuhteet, aika, paikka ja elämäntilanne. Sama kokemus voi siis näyttäytyä eri kokijoille eri tavalla, ollen silti kokijalleen tosi. Siksi kokemusten arvottaminen tai määrittäminen oikeaksi, vääräksi tai muunnelluksi ei tule kysymykseen. (Laurén 2010, 426, 436.)

Teemakirjoittamisella on monia etuja tutkijan näkökulmasta. Aineistonkeruumenetelmänä teemakirjoittaminen on halpa menetelmä, joka tuottaa runsaasti informaatiota huomattavasti pienemmillä kustannuksilla kuin videoitu tai nauhoitettu haastattelu. Aineiston esikäsittelyssä teemakirjoittaminen on huomattavasti kevyempi kuin esimerkiksi nauhoitettu haastattelu, sillä se vaatii tutkijalta vähemmän työtä kuin nauhoitteiden käsittely. Metodologisia etuja puolestaan ovat tutkittavien mahdollisuudet tuoda omat kognitiiviset jäsennyksensä tutkimuskohteesta tutkijalle näkyväksi. (Apo 1995, 176.)

Teemakirjoittamisen etuna voidaan lisäksi pitää sitä, että tutkittavalla on usein aikaa keskittyä kirjoittamiseensa ja täten kokemuksesta kertova teksti on harkittu ja jäsennetty. Poiketen esimerkiksi haastattelutilanteesta, tutkittavalla on aikaa miettiä mitä, miten ja missä järjestyksessä hän kertoo kokemastaan. Itsenäinen työskentely voi myös helpottaa esimerkiksi aroista asioista kertomista, kun sitä ei tarvitse kertoa tuntemattomalle tutkijalle kasvokkain, vaan tutkittava saa itsekseen kirjoittaa kokemuksensa ylös. (Laurén 2010, 436.) Tämä ei kuitenkaan ole kiistaton tosiasia, sillä tutkija ei voi tietää kuinka rauhallisessa ympäristössä tai millaisen aika-tilan puitteissa tutkittava on kirjoituksensa kirjoittanut (Laajalahti 2014, 103).

Teemakirjoittaminen on edullinen tapa tehdä tutkimusta, sillä se mahdollistaa aineiston keräämisen laajalta ryhmältä ilman tutkimusaineiston keruusta johtuvaa matkustusta. Lisäksi teemakirjoittaminen on suhteellisen nopea tapa kerätä tutkimusaineistoa, ja tutkija pystyy helposti seuraamaan ketkä ovat vastanneet tutkimuskutsuun sekä tarvittaessa lähettämään uuden tutkimuspyynnön. Tällä tavalla kerätyssä tutkimuksessa vastausprosentti on aina melko suuri, varsinkin jos tutkittavien kanssa on sovittu aineistonkeruusta jo etukäteen. (Valli 2018, 98.)

Teemakirjoittamista on kritisoitu siitä, että vastausten luotettavuutta ei voida taata. Kirjoituksissa tutkittavan ilmiön voi kuvailla joko totuudenmukaisena tai väritettynä versiona, ja täten

vastausten luotettavuudesta ei voida mennä takuuseen. Toisaalta täytyy muistaa, että tämänkaltaisia ongelmia esiintyy myös haastatteluaineistoissa. (Apo 1995, 175.) Lisäksi kirjallisen aineiston ongelmana voidaan pitää sitä, ettei mahdollisuutta tarkentaviin ja syventäviin kysymyksiin ole samalla tavalla kuin haastattelutilanteessa (Metsämuuronen 2006, 171). Toisaalta keräsin aineiston sähköpostiini, jolloin tutkittavien yhteystiedot olivat minulla tallessa, ja osa jopa rohkaisi laittamaan viestiä, mikäli minulle olisi tullut jotakin kysyttävää.

5.3 Aineiston analyysi

Aineistoa saatiin huomattavan vähän ottaen huomioon, että kutsua on jaettu kolmen kuukauden ajan erilaisissa sosiaalisissa medioissa ja kotitalousopettajien ammattilehden sivuilla, sekä moniin opettajiin on oltu jopa suoraan yhteydessä. Yhteensä tutkimuskutsuuni vastasi kahdeksan opettajaa, joilla oli kaikilla erilainen työkokemus. Tutkimukseeni vastasi niin vasta valmistuneita kuin kokeneitakin opettajia, ja osa oli myös ollut henkilökohtaisesti mukana opetussuunnitelmauudistuksessa alusta asti. Aineisto kerättiin suoraan sähköisessä muodossa ja sitä kertyi kaikkiaan 17 A4-liuskaa fontilla arial, fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,5.

Kirjoitustyyliiltään saamani aineisto oli hyvin heterogeenistä. Osa aineistosta oli kirjoitettu puhkielellä kerronnalliseen tyyliin, kun taas osan kirjoitusasuun ja jäsentelyyn oli selkeästi panostettu enemmänkin. Parissa vastauksessa pääasiat oli koottu ranskalaisilla viivoilla yhteen tutkimuskutsussa esittämieni kysymysten pohjalta, eikä täten kerronnalle ja perusteluille juuri jäänyt sijaa. Suurimmassa osassa aineistoja oli kuitenkin yhteistä kirjoitustyyli, jossa pyrittiin selittämään ja perustelemaan omat argumentit.

Aineiston analysoinnissa käytettiin laadullista analyysitapaa, sillä tarkoituksena on ymmärtää kotitalousopettajien kokemuksia ja käsityksiä uudesta opetussuunnitelmasta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 224). Päädyin käyttämään sisällönanalyysia, joka on suhteellisen vapaasti sovellettavissa monenlaisiin teoreettisiin ja epistemologisiin lähtökohtiin. Sisällönanalyysi aloitetaan päättämällä, mikä aineistossa on kiinnostavaa. Seuraavassa vaiheessa aineisto käydään huolellisesti läpi, ja siihen merkitään kiinnostuksen kohteena olevat asiat. Kaikki muu jätetään analysoinnista pois. Merkityt asiat kerätään yhteen ja erilleen muusta aineistosta. Tätä

vaihetta voidaan kutsua aineiston litteroinniksi tai koodaamiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–105.)

Sisällönanalyysin kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Luokittelu on analysoinnin yksinkertaisin muoto, jossa yksinkertaisimmillaan määritetään luokkia ja lasketaan kuinka monesti ne esiintyvät aineistossa. Luokiteltu aineisto voidaan esittää taulukkona. Teemoittelussa aineiston analyysi on luokittelun kaltaista, mutta teemoittelussa painotetaan mitä teemoista sanotaan eikä lukumäärillä ole merkitystä. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään esimerkiksi teemojen sisältä tyypeiksi, joilla on yhteisiä ominaisuuksia. Näistä muodostetaan tietynlainen yleistys, tyyppiesimerkki. Viimeisenä sisällönanalyysissa kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.)

Tutustuin kaikkiin aineistoihin lukemalla ne huolellisesti moneen kertaan läpi ja merkitsemällä samalla tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia asioita korostusväreillä suoraan aineistoihin. Käytin eri värisiä korostusvärejä kuvamaan tutkimuskysymysteni eri teemoja. Kun olin käynyt aineistot niin moneen kertaan läpi, että niistä ei enää noussut esille uusia asioita, keräsin samalla värillä merkityt kommentit erilliseen tiedostoon, josta lähdin työstämään ja teemoittelemaan niitä eteenpäin. Valitsin teemoittelun siksi, että kiinnostuksenkohteenani ei ollut kotitalousopetuksen muutosten yleisyys vaan muutokset itsessään. Taulukossa 5 esittelen esimerkin aineiston analyysistä.

Taulukko 5. Esimerkki aineiston analyysistä.

	Alkuperäinen sitaatti	Pelkistetty ilmaus	Alateema	Yläteema
Opetuksessa ennallaan pysyneet asiat	Kirjat ovat samoja ikivanhoja, varmaan kymmeneen vuoteen emme ole hankkineet uusia kirjoja tai muita materiaaleja.	Kirjat pysyneet samoina	Oppikirja	Opetusmateriaalit
	Meillä on vuoden aikana 2 yhteistyöprojektia. Yksi matikan ja englannin kanssa ja toinen valinnaiskielien kanssa. Nämä pyörivät meillä koulussa vuodesta toiseen samaa materiaalia käyttäen, joten ei tarvitse hirveesti tehdä hommia tämän eteen.	Oppiaineiden välillä on aina tehty yhteistyöprojekteja	Oppiainerajat ylittävä opetus	Monialaisuus ja ilmiökeskeisyys
Opetussuunnitelman tuomat muutokset opetukseen	Uusi opetussuunnitelma näkyy opetuksessa eniten oppilaitten lisääntyneenä itsearvioinnin ohjauksena ja itsearvioinnin suorittamisena.	Itsearviointi on lisääntynyt	Itsearviointi	Oppilaan arviointi
	Esimerkkinä miten olen ottanut uutta opsia mukaan opetukseen on että oppilailla on omat tietokoneet aktiivisesti mukana opetuksessa tavalla tai toisella.	Tietokoneet aktiivisesti mukaan opetukseen	Tietokone	Tieto- ja viestintäteknologia

6 TULOKSET

6.1 Kohderyhmän taustatiedot

Tutkimukseen osallistui yhteensä 8 kotitalousopettajaa ympäri Suomea. Tutkimuskutsussa ei pyydetty taustatietoja, joten niitä oli saatavilla vaihtelevasti. Osa halusi kertoa taustastaan ja työkokemuksestaan enemmän, jotkut eivät maininneet näistä mitään. Suurimmassa osassa vastauksista oli kuitenkin jonkinlainen vihje aiemmasta työurasta.

Yksi vastaajista kertoi olleensa mukana opetussuunnitelmaprosessissa alusta asti. Toinen mainitsi tehneensä töitä useamman vuoden ja eräästä vastauksesta käy ilmi, että vastaaja on työskennellyt kotitalousopettajana ainakin yli 15 vuotta. Yhdestä kirjoituksesta puolestaan selviää, että opettaja on työskennellyt samalla koululla kymmenkunta vuotta, mutta muusta työkokemuksesta ei ole mainintaa. Lisäksi kaksi vastaajista kertoi olevansa vastavalmistuneita. Toinen heistä oli valmistunut keväällä 2017 ja opetti ensimmäistä vuottaan, toinen oli valmistunut maaliskuussa 2016 ja tehnyt töitä elokuusta 2016 alkaen.

6.2 Tulokset

Analyysi tuotti selkeästi kaksi eri teemaa, joihin kotitalousopettajat olivat keskittyneet: kotitalousopetuksessa ennallaan säilyneet asiat sekä opetussuunnitelmauudistuksen tuomat muutokset kotitalousopetukseen. Lisäksi kirjoituksissa oli lukuisia muita huomioita opetussuunnitelmauudistuksesta, jotka olen yhdistänyt omaksi alaluvukseen. Seuraaviin alalukuihin olen eritellyt vastauksia teemoittain.

6.2.1 Kotitalousopetuksessa ennallaan pysyneet asiat

Oppilaan arviointi

Useat opettajat kokivat, että arviointimenetelmät eivät ole juurikaan muuttuneet uuden opetussuunnitelman voimaantulon myötä. Oppilaiden arvioinnissa on käytetty monipuolisesti erilaisia arviointimenetelmiä, kuten jatkuvaa arviointia, itsearviointia, vertaisarviointia, käytännön työskentelyn arviointia sekä suoraa palautetta jo ennen opetussuunnitelmauudistustakin. Opettaja on työskentelyn seuraaja, ja hän arvioi jatkuvasti, miten esimerkiksi keittiötyöskentely sujuu niin yksin, parin kanssa kuin ryhmässäkin.

Koko ajankin opetuksessani on palautetta annettu niin ope-oppilas kuin vertaisarviointia oppilas-oppilas ja itsearviointiakin. (Kotitalousopettaja 1)

Se uusi ops ei oikeastaan muuta kotitalouden opetuksen osalta paljoa mitään. Vertaisarviointia, itsearviointia ja suoraa palautetta annettu aina. (Kotitalousopettaja 6)

Lisäksi uudessa opsissa on jatkuvaa arviointia, eli samaa kuin ennenkin. (Kotitalousopettaja 7)

Oppimisen edistymistä on seurattu ja seurataan uudenkin opetussuunnitelman aikana monin eri tavoin. Kirjalliset kokeet ovat joidenkin opettajien suosiossa, kun taas toiset arvioivat edistymistä muilla keinoilla. Kokeissa suositaan tehtävätyyppejä, jotka testaavat oppilaan kotitaloustietämisen ja ajattelun taitoja. Käytännön työkokeilla selvitetään samoja kotitaloustietämisen ja ajattelemisen taitoja sekä oppilaiden kykyä soveltaa opittuja asioita. Kokeiden sijasta osa opettajista käyttää oppimisen arvioinnissa hyödyksi pistokokeita sekä erilaisia tunnistus- ja yhdistelytehtäviä oppituntien lomassa. Lisäksi oppilaat suunnittelevat itse toisilleen kysymyksiä, joita käytetään kotitalouden arvioinnissa hyödyksi.

Kirjallisilla kokeilla mitataan ymmärtääkö oppilas oppimansa (emme tee pelkästään "valitse seuraavista oikea vaihtoehto", vaan muokkaamme kysymyksiä niin että oppilas joutuu pohtimaan asioita). Käytännön työkokeilla varmistetaan tätä samaa ymmärrystä, sekä osaako oppilas soveltaa. (Kotitalousopettaja 4)

En pidä kokeita tai en ole pitänyt 15 vuoteen kotitaloudessa kokeita. Teemme erilaisia muita tehtäviä yhdessä. "pistareita", jotka tarkastamme heti, oppilaat suunnittelevat itse toisille kysymyksiä ja tarkastamme tehtävät aina heti. Erilaisia tunnistustehtäviä, yhdistelytehtäviä, mutta kaikki yleensä lyhyitä, tunnin alkuun tai loppuun. (Kotitalousopettaja 8)

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö

Kotitalousopetuksessa on jo ennen uuden opetussuunnitelman voimaantuloa käytetty tieto- ja viestintäteknologiaa opetuksen apuna, joskin ei kovinkaan paljon. Oppilaat ovat kotitaloustunneilla kuvanneet opetusvideoita kotitaloustöihin liittyvistä toiminnoista, muokanneet kuvamaansa videot asianmukaiseen kuntoon ja esittäneet niitä toisilleen. Lisäksi opetuksessa on hyödynnetty jo valmiina olevia videomateriaaleja oppimisen tukena ja motivoitikeinona.

WC:n pesun videointi on ollut niin tykätty, että sitä kysellään, samoin matkat ympäri Suomea ja Maailmaa ovat säilyneet ja säilyvät melko varmaan uuden opsin mukaan myös. (Kotitalousopettaja 8)

Sama vanha muna on mukava juttu-video 80-luvulta toimii edelleen ja marttojen pyykkivideokin on aika vanha tosin jo 2000-luvulta. (Kotitalousopettaja 2)

Videoinnin ja videomateriaalien käytön ohella opetuksessa on hyödynnetty tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, kuten tietokoneita, tablet-laitteita sekä oppilaiden omia puhelimia. Internetin avulla ruokaohjeiden etsiminen ja soveltaminen on tehty helpoksi, ja oppilaat pystyvät suunnittelemaan oppitunneilla valmistettavia aterioita vaivattomasti. Lisäksi opetuksessa on käytetty sähköistä oppikirjaa jo edellisen opetussuunnitelman aikana.

Käytämme sähköistä oppikirjaa, mutta kirja ei ole opetussuunnitelma vaan kirja toimii apuna opetuksessa. Käytämme keittokirjoja ja erilaisia hakuteoksia, nettiä. Meillä on käytössä tabletteja ja oppilaat käyttävät omia puhelimiaan paljon, olemme kysyneet siihen luvan vanhemmilta. (Kotitalousopettaja 8)

Opetusmenetelmät

Kotitalousopetuksen opetusmenetelmät ovat olleet monipuolisia ja niitä on käytetty joustavasti tilanteen mukaan. Ryhmässä työskentely, opetuskeskustelut, yksilötyöskentely, toiminnalliset ja kirjalliset tehtävät sekä tiedonhaku ovat pitkään olleet olennainen osa kotitalousopetuksen toteuttamista. Menetelmissä ei opettajien mukaan juurikaan ole tapahtunut muutosta opetussuunnitelmauudistuksesta huolimatta.

Menetelmät itsessään eivät oman työurani aikana ole itselläni juurikaan muuttuneet. Teetän ryhmätöitä, keskustelutan, teetän yksilötöitä niin kirjallisina kuin käytännössä, opetan rakentelemaan tietoa ryhmissä ja ryhmien välillä, ohjaan hakemaan tietoa oikeista lähteistä kriittisesti jne. (Kotitalousopettaja 4)

Kotitalousopetus on pitkään ollut toiminnallista ja tekemiseen perustuvaa. Työskentelyn lomassa oppilaat oppivat itse havaitsemaan toimivia tapoja toteuttaa kotitaloustoimintoja onnistumisen kokemusten kautta. Epäonnistumisen sattuessa pohditaan yhdessä mikä meni vikaan, miksi ja miten seuraavalla kerralla kannattaa toimia. Opettajan rooli luokassa on lähinnä seuraaja, joka ohjaa toimintaa tarvittaessa.

Kotitalousopetus on koko ajan ollutkin aika lailla uuden opsin henkistä --- demokeskeistä ja oppilaan itse tekemällä oivaltamista. Tähän ei ole muutoksia tullut opetuksessani mitenkään. (Kotitalousopettaja 1)

Pyrin olemaan luokassa ohjaaja, tiedon lähteelle saattaja, annan tilaa suunnitella, etsiä tietoa, pohtia ja tehdä päätelmiä ja kokeilla. Toki jos huomaa virheitä keskustelemme asiasta, mitä tapahtui ja miksi, miten voisi korjata tai tehdä toisin. (Kotitalousopettaja 8)

Oppilaiden osallistaminen on ollut jo pitkään kotitalousopetuksen keskiössä. Opetuksen sisällöt käydään yhdessä oppilaiden kanssa läpi, jonka jälkeen opetuksessa annetaan vastuu oppilaille. Oppitunneilla on valmiiksi sovitut aiheet, mutta oppilaat ovat saaneet suunnitella ja rakentaa oppituntinsa ryhmissä itsenäisesti työtavoista ja sisällöistä lähtien. Opetukseen sisällytetään niin ryhmässä työskentelyä, opetusvideoiden kuvaamista, tehtävien tekemistä kuin ruoanvalmistustakin. Opettaja ei jaa oppilaille valmiita jälkityörooleja, vaan oppilaat suorittavat tehtävänjaon itsenäisesti. Raaka-aineet ja kotitalousopetuksen varastot ovat oppilailla vapaasti käytettävissä. Opetuksen sisällä on tehty myös esimerkiksi sieniretkiä, jolloin oppilaat pääsevät tutustumaan sieniin niiden autenttisessa ympäristössä. Opetusmenetelmien lisäksi tuntien rakenne on pysynyt kotitalousopetuksessa ennallaan jo pidemmän aikaa. Eri opettajilla on oma tyylinsä, mutta perusrakenne pysyy jokaisen opetuksessa samana.

Moni asia on meillä pysynyt kotitaloudessa ennallaan. Toiminnalliset menetelmät --- Oppilaiden omatoiminen tehtävänjako --- sieni- ja mustikkaretket. (Kotitalousopettaja 2)

Opetuksessa on säilynyt ennallaan sama tuntien rakenne kuin aiemmin: (edellisen kertaus), uuden tiedon opettelu, käytännön työt, kotitehtävien tekeminen (mahdollisesti jo tunnilla jos aikaa ja mahdollista). (Kotitalousopettaja 4)

En yleensä anna valmista vaihtoehtoa vaan odotan oppilaan oivaltavan, yrittävän etsivän tietoja, keinoja suoriutua tehtävästä mahdollisimman hyvin. En laita, mitään valmiiksi oppilaalle, meillä on sovitut aiheet ja oppilaat rakentavat sen ympärille oman laisensa tunnin. Teemme tehtäviä, kuvaamme, videoimme teemme ruokaa siivoamme jne. Ryhmät suunnittelevat yhdessä, toki annan raamit sille mitä tehdään, mutta en anna ohjeita, mitä ruokaa valmistetaan tai miten siivotaan. Käymme toki lävitse perus menetelmät siivoamisesta, vaatehuollosta leivonnasta ja ruoanvalmistuksesta. Mutta minä en valitse työtapoja vaan oppilaat omassa ryhmässä. Meillä on yleensä raaka-aineita vapaasti käytettävissä --- Varastot ovat avoimesti oppilailla käytössä. (Kotitalousopettaja 8)

Opetussisällöt on valittu oppilaiden osaamisen ja tavoitteiden mukaan jo ennen opetussuunnitelmauudistustakin. Opetus on suunniteltu oppilaiden omien tavoitteiden pohjalta ja opetuksen tarkoituksena on ollut saavuttaa oppilaiden asettamat tavoitteet sekä mielellään vielä vähän enemmän. Opetuksen keskiössä on siis ollut oppilas ja oppilaan oma osaaminen. Eriyttäminen oppilaan oman taitotason mukaan on ollut opetuksessa mukana jo toista vuosikymmentä, ja oppilas on otettu mukaan opetuksesta käytävään keskusteluun.

Opetukseni ei juuri ole muuttunut uuden opsin myötä, Olen opettanut liki 10 vuotta jo uuden opsin mukaan. Olemme tehneet tavoitteita jo pitkään ja suunnitelleet sisällöt siten, että tavoitteet ohjaavat oppilaiden oppimista. Olen myös eriyttänyt opetusta kauan, yli 15 vuotta, siten, että jokainen oppilas pääsisi tavoitteisiinsa ja mielellään tavoitteiden yli. Käymme oppilaiden kanssa keskustelua oppimisesta, keskustelemme ja vertailemme näkemyksiämme ja kokemuksiamme. (Kotitalousopettaja 8)

Opetusmateriaalit

Opetusmateriaalit ovat kotitalousopetuksessa pysyneet samoina jo vuosien ajan. Tarvittaessa opettajat ovat muokanneet ja päivittäneet materiaaliaan opetukseensa sopiviksi. Joissain kouluissa materiaalit ovat olleet itse tehtyjä jo pidemmän aikaa, jolloin sen päivittäminen on ollut luonnollinen osa opetuksessa käytettävien lähteiden valintaa. Toimiviksi koettuja materiaaleja ei ole nähty tarpeelliseksi vaihtaa, vaikka yhteiskunta ympärillä onkin kokenut muutoksia.

Opetusmateriaalit eivät ole radikaalisti muuttuneet. Päivitän opetusmateriaaliani muutenkin koko ajan ja sama jatkuu myös uuden opsin aikana. (Kotitalousopettaja 1)

Kirjat ovat samoja ikivanhoja, varmaan kymmeneen vuoteen emme ole hankkineet uusia kirjoja tai muita materiaaleja. Sama vanha muna on mukava juttu-video 80-luvulta toimii edelleen ja marattojen pyykkivideokin on aika vanha tosin jo 2000-luvulta. (Kotitalousopettaja 2)

Koulussamme on jo kymmenkunta vuotta käytetty lähinnä itsetehtyä materiaalia, oppikirjamäärärahojen puuttien vuoksi. Näin ollen olemme vuosi kerrallaan uudistaneet materiaaliamme, luoneet uusia tehtäväpaketteja, reseptejä. (Kotitalousopettaja 4)

Monialaisuus ja ilmiökeskeisyys

Vaikka opetussuunnitelmauudistuksen myötä monialaisuuden ja ilmiökeskeisen oppimisen tuominen osaksi koulun arkea suurelle osalle opettajia onkin uusi asia, on kotitalousopetuksessa toteutettu näitä näkökulmia jo ennen opetussuunnitelmauudistustakin. Opetuksessa on

käytetty hyväksi eri alojen asiantuntijuutta toteuttamalla eri aineiden välisiä yhteistyöprojekteja, joiden kautta opetettavat sisällöt avautuvat oppilaille toisella tavalla kuin yhden oppiaineen näkökulman kautta tapahtuisi. Eräs opettaja kertoi vastauksessaan oppiaineiden välistä yhteistyötä olevan vuosittain.

Meidän koulussa koetamme myös eri aineiden kanssa tehdä yhteistyötä --- Meillä on vuoden aikana 2 yhteistyöprojektia. Yksi matikan ja englannin kanssa ja toinen valinnaiskielten kanssa. Nämä pyörivät meillä koulussa vuodesta toiseen samaa materiaalia käyttäen. (Kotitalousopettaja 5)

Yhdessä vastauksessa kerrotaan, että lähes kaikki kotitaloustunnit toteutetaan ilmiökeskeisesti, jolloin oppilaat pääsevät ryhmässä tarkastelemaan tunnilla opeteltavaa ilmiötä omien lähtökohtiensa pohjalta. Osa opettajista kokeekin, että kotitalousopetus on ollut koko ajan uuden opetussuunnitelman mukaista ilmiöistä oppimista, jota opetuksessa on toteutettu jo pidemmän aikaa.

Kotitalousopetus on koko ajan ollutkin aika lailla uuden opsin henkistä, ilmiöpohjaista --- Tähän ei ole muutoksia tullut opetuksessani mitenkään. (Kotitalousopettaja 1)

Tehtävät sisältävät yleensä jonkin ilmiön, jota ryhmät yhdessä lähtevät tutkimaan, ryhmissä on yleensä erilaista asiantuntijuutta, jolloin ryhmä joutuu tarkastelemaan asiaa kaikkien yhteisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Oppilaat rakentavat tietoa vuorovaikutuksen kautta. (Kotitalousopettaja 8)

Yhteistyö koulun ulkopuolelle

Yhteistyötä koulun ulkopuolisen yhteiskunnan kanssa on toteutettu kotitalousopetuksessa jo pitkään. Kotitehtävien myötä kodit on otettu opetuksen järjestämiseen mukaan ja sähköisten työkalujen kautta ollaan tarvittaessa oltu suoraan yhteydessä koteihin tai annettu neuvoja arjessa toimimiseen. Oppilaat ovat opetuksen puitteissa lisäksi käyneet tekemässä esimerkiksi kauppastoksia, jos kesken tunnin on huomattu kananmunien loppuneen.

Yhteydet koteihin kotitehtävien myötä olleet aina. (Kotitalousopettaja 6)

Kotitehtäviä esim. ikkunanpesu, pyykinpesu, wc:n puhdistus, ilahduta kotiväkeäsi äitienpäiviäviikonloppuna. --- Meillä kotitalousopettajat opastavat wilmaviestein kotiväkeä: esim. pöytätapojen harjoittelua kotona, energijuomien haitallisuutta, aamupalan tärkeyttä, karkin ja limujen tuonnin välttämistä kouluun yms. koulussa esiin nousevia tavallisia arjen asioita. (Kotitalousopettaja 2)

6.2.2 Opetussuunnitelmauudistuksen tuomat muutokset kotitalousopetukseen

Oppilaan arviointi

Uusi opetussuunnitelma toi mukanaan jatkuvan eli formatiivisen arvioinnin. Oppilasta arvioidaan koko oppimisprosessin ajan ja hän saa arvioinnin aikana myös palautetta toiminnastaan. Formatiiiviseen arviointiin kuuluvat itsearviointi, vertaisarviointi sekä opettaja-arviointi ja täten formatiivista arviointia voi suorittaa oppilas itse, oppilaan luokkatoveri tai opettaja. Opettajien kannalta tämä tarkoittaa sitä, että opettaja arvioi oppilaan osaamista joka tunnilla esimerkiksi sähköisten työkalujen avulla.

Lisäksi uudessa opsissa on formatiivinen arviointi joka mun työpaikassa toteutuu Wilmassa. Siellä on laaja-alaisen osaamisen tavoitteita kotitalouden kannalta ja sitten opettaja piirtää Wilmassa käyrää oppilaan osaamisesta. Laitan myös välillä Wilmaan kurssikohtaisiin muistiinpanoihin ajatuksia ja havaintoja. (Kotitalousopettaja 7)

Yhtenä suurena opetussuunnitelmauudistuksen tuomana muutoksena opettajat mainitsevat oppilaiden itsearvioinnin lisäämisen. Itsearvioinnin määrä on kasvanut paljon, joten myös itsearvioinnin ohjaukseen kuluu opetuksesta enemmän aikaa. Osalla oppilaista ei ole välttämättä ollenkaan kokemuksia itsearvioinnista, joten opettajien tulee ohjata ja neuvoa oppilaita arvioimaan omaa toimintaansa. Määrän lisäksi myös itsearvioinnin laatu on muuttunut, sillä opetussuunnitelmauudistuksen myötä itsearvioinnin tarkoituksena on havahduttaa oppilaita huomaamaan oma kehityksensä ja oppimisprosessinsa sekä opettaa oppilaita asettamaan itselleen tavoitteita, joihin hän toiminnallaan pyrkii. Oppilaan tehtävänä on uuden opetussuunnitelman myötä myös itse arvioida näiden tavoitteiden saavuttamista. Opetuksessa tämä on konkreettisesti tarkoittanut esimerkiksi sitä, että oppilas asettaa kotitaloustuntien alussa itselleen tavoitteet tälle opetuskerralle ja tunnin päätteeksi arvioi, miten nämä tavoitteet on opetuksen aikana saavutettu.

Uusi opetussuunnitelma näkyy opetuksessa eniten oppilaitten lisääntyneenä itsearvioinnin ohjauksena ja itsearvioinnin suorittamisena. Sanon suorittamisena, koska tämä on suurimmalle osalle yläkouluikäisiä vieras ja uusi asia. Nyt ei enää arvioida itseään hymynaamoilla, vaan pyritään pohtimaan mitä nyt osaa, mitkä ovat tavoitteeni tällä jaksolla ja mitä olen oppinut tunnin/ jakson/lukukauden/luokkuvuoden aikana. Suurin muutos onkin ollut itsearvioinnin lisääminen. (Kotitalousopettaja 4)

Kokeilimme sitä, että oppilas olisi kirjoittanut arvion omasta työskentelystään joka tunnin päätteeksi. (Kotitalousopettaja 2)

Itsearviointiin lisäksi myös vertaisarvioinnin määrä kotitalousopetuksessa on lisääntynyt. Myös vertaisarvioinnissa on koettu samankaltaisia ongelmia kuin itsearviointinkin kanssa, sillä oppilaille ei välttämättä ole ollut vertaisarvioinnista sen enempää kokemusta kuin itsearviointitakaan. Rakentavaan ja kannustavaan vertaisarviointiin ohjaaminen on opettajille haaste, jota he ovat yrittäneet selvittää. Yhtenä ratkaisuna opetuksessa on alettu kysymään työryhmiltä, kenen työskentely on sujunut oppitunnilla hyvin.

Vertaisarvioinnissa on osoittautunut hyväksi kollegan keksimä tapa kysyä työryhmiltä, kuka olisi tänään ansainnut Wilmaan hyvin sujuneen oppitunnin merkinnän. (Kotitalousopettaja 3)

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö

Uuden opetussuunnitelman mukana opetukseen on tullut lisääntynyt tieto- ja viestintäteknologisten opetusvälineiden käyttö. Yleisimpänä muutoksena on lisääntynyt internetin käyttö, jota opetuksessa käytetään hyvin paljon tiedonhakuun sekä erilaisten tehtävien suorittamiseen. Etenkin ruokaohjeiden etsimiseen ja tulkitsemiseen internet on tuonut helpotuksen, kun muutamien hakusanan päästä löytyy tuhansia erilaisia ohjeita. Internetin avulla myös kriittisen tiedonhaun opettaminen on vaivatonta, kun opetuksen lomassa voi neuvoa oppilaille, millaisista lähteistä saatuun tietoon kannattaa luottaa ja mitkä vastaavasti voidaan kyseenalaistaa.

Valinnaisryhmät ovat saaneet etsiä halutessaan ohjeen netistä. (Kotitalousopettaja 3)

Uusi OPS kannustaa käyttämään tietotekniikkaa joka se taipuukin moneksi: reseptien luku ja tiedonhaku ovat tällä hetkellä yleisimpiä keinojani ja haluaisin käyttää enemmänkin tv:tä. --- Lisäksi kannustan oppilaita etsimään kriittisesti tietoa netistä. (Kotitalousopettaja 7)

Monissa vastauksissa tieto- ja viestintäteknologian lisääntymisestä opetuksen keinona mainittiin erilaisten sovellusten mukaan tuominen opetukseen. Esimerkkinä tästä mainittiin useamman kerran Kahoot-kisan käyttö, joka on internet-alustalla toimiva tietovisailu, jonne opettajat voivat tehdä oppilailleen omia tietokilpailuja. Visailun avulla oppilaiden oppimisprosessia on helppo tarkkailla ja alustalla on helppo yhdistää kotitaloustietämykseen myös muiden oppiaineiden sisältöjä. Tämän lisäksi tieto- ja viestintäteknologian käytön lisääntyminen näkyy koti-tehtävä- ja esitelmäpohjien sähköistymisenä, kun aiemmin nämä on tehty paperiversioina. Internetin avulla etsitään opetukseen myös opetusvideoita, joiden avulla oppimista tuetaan. Oppilaat saavat kotitaloustunneilla myös itse kuvata ja muokata opetusvideoita tunneilla käsitellyistä sisällöistä.

Oppilaat tekevät esim. ruokakulttuuriesitelmän google driveen kun ennen tehtiin paperiversioita. Pyrimme saamaan myös kotitehtäväpohjan sähköiseksi. Kahootin käyttö ja esim. videopätkät netistä. (Kotitalousopettaja 2)

Välillä tehdään opetusvideoita tai käytetään jotain tilanteeseen sopivaa sovellusta. --- Ruotsia ja englantia käytän välillä esim. Kahoot-kisassa. (Kotitalousopettaja 7)

Internetin ja sovellusten käytön sekä videomateriaalien lisäksi tieto- ja viestintäteknologia on näkynyt opetuksessa konkreettisesti myös tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttämisinä. Uuden opetussuunnitelman koetaan velvoittavan tällaisten laitteiden aktiiviseen käyttöön opetuksessa, mutta opettajat eivät halua ottaa laitteita käyttöön pelkästään niiden käytön vuoksi. Näin ollen opettajat ovat joutuneet kehittämään opetustaan niin, että esimerkiksi tietokoneiden käytöllä on selkeät tavoitteet ja tarkoitus, johon laitteita tarvitaan. Tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden avulla tehdään esitelmiä ja tehtäviä sekä haetaan tietoa. Monilla opettajilla tieto- ja viestintäteknologiset laitteet ovatkin jollain tavalla aktiivinen osa kotitalousopetusta.

Esimerkkinä miten olen ottanut uutta opsia mukaan opetukseen on että oppilailla on omat tietokoneet aktiivisesti mukana opetuksessa tavalla tai toisella, mutta aina niin että tehtävillä on tarkoitus eikä esim. pelkästään käytetä tietokoneita käyttämisen ilosta. (Kotitalousopettaja 5)

Opetusmenetelmät

Opetussuunnitelmauudistuksen myötä oppilaita on osallistettu aiempaa enemmän kotitalousopetuksen suunnitteluun. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että oppilaiden oma valinta näkyy kotitaloustunneilla esimerkiksi ruoanvalmistuksessa. Oppilaat saavat itse päättää tai muokata ruokaohjeet ja ruoanvalmistusmenetelmät, joita oppitunneilla käytetään. Ohjeita voidaan etsiä netistä ja muokata omaan käyttöön sopivaksi, jolloin oppilas oppii samalla myös arjessakin tarvittavaa soveltamisen taitoa.

Oppilaat saavat enemmän itse valita ja päättää, mitä haluavat tehdä. Konkreettinen esimerkki: ennen jauheliharisotto, nyt makkara-, kasvis-, kana-, tai tonnikalorisotto. Oppilaat saavat enemmän muutenkin suunnitella ja varioida esim. ruokaohjeita ja tehdä valitsemansa salaatin. (Kotitalousopettaja 2)

Valinnaisryhmät ovat saaneet etsiä halutessaan ohjeen netistä. Samalla tulee harjoiteltua ohjeen muokkaamista, kun usein netin ohjeet ovat köksäntuntikäyttöön liian suuria ja joskus jotain raaka-ainetta ei ole tarjolla ja mietitään sitten korvaava tuote tilalle. (Kotitalousopettaja 3)

Uusina opetusmenetelminä oppilaille ovat tulleet muun muassa yhteisopettajuuskokeilut, oman tuottamisen kautta oppiminen sekä oppimispäiväkirjat. Omatoiminen oppiminen on opetussuunnitelmauudistuksen mukana lisääntynyt runsaasti, ja oppilaat tutkivat opetettavia ilmiöitä aiempaa enemmän itsenäisesti yhteistoiminnallisen oppimisen, työpistetyöskentelyn sekä itsenäisen työskentelyn avulla. Opettajajohtoista opettamista on pyritty tietoisesti vähentämään ja opetuksessa tavoitellaan etenemistä kohti oppilaan omaa tiedonhankintaa ja -tuottamista. Oppilaat saavat toimia myös toistensa opettajina, jolloin oppitunnin tavoitteena on kriittisen tiedonhaun prosessi.

Kotitalousopetuksen suurimmat muutokset tässä muutaman kuukauden aikana ovat varmaan liittyneet työtapoihin. Koetan aina aktivoida oppilaita omatoimiseen oppimiseen, eli esim. työpisteitä, pakkausten tutkimista, monisteita, käyntiä koulun ulkopuolella, tiedonhakua eri lähteistä. --- Olemme silti välillä tehneet yhteisopettajuuskokeiluja, jotta oppilaat saavat vähän monipuolisempaa. (Kotitalousopettaja 7)

Sen sijaan lisänä tähän on tullut se oppimispäiväkirjan täyttäminen. (Kotitalousopettaja 4)

Koetan aina välillä muuttaa opetusta siten, että minä en ole se joka "luennoi" raaka-aineista tai muusta teoriasta, vaan että esim 4 oppilaan ryhmästä 3 oppilasta tekevät ruokaa ja se neljäs oppilas hakee tietoja koko tunnin ajan ja tunnin lopussa kertoo mitä on saanut selville, on ikään kuin asiantuntija. Eli oppilaat tuottavat itse. (Kotitalousopettaja 5)

Monialaisuus ja ilmiökeskeisyys

Uuden opetussuunnitelman yhtenä keskeisimpänä uudistuksena pidetään monialaisen oppimiskokonaisuuden ja ilmiölähtöisen oppimisen tuomista välttämättömäksi osaksi koulun toimintaa. Kotitalousopetuksen yhdistäminen muihin oppiaineisiin on suhteellisen helppoa kotitalouden laaja-alaisuuden ja monitieteisyyden vuoksi. Oppiaineiden yhdistämisen kautta oppilaille saadaan kokonaisvaltainen kokemus opetettavasta ilmiöstä, ja tämä koetaan oppilaiden kannalta hyväksi asiaksi. Omaan opetukseen on lisäksi yhdistetty muita oppiaineita mahdollisuuksien mukaan.

Utuna juttuna monialaiset oppimiskokonaisuudet sekä ilmiöpohjainen oppiminen. (Kotitalousopettaja 2)

Vuoden 2014 OPS toi mukanaan uutuutena --- monialaisen oppimiskokonaisuuden kerran vuodessa. --- Yhdistän terveystietoa välillä kotitalouteen, koska siihenkin aineeseen on pätevyys, ja toki ruotsia ja englantia käytän välillä esim. Kahoot-kisassa. Meillä on keväällä 2018 monialainen oppimiskokonaisuus, johon

eri aineissa valmistellaan erilaisia juttuja. Jotkin pidot ovat tulossa ja kotitaloudessa tehdään ruoat, historiassa ovat tutkineet menneiden aikojen elämäntyynejä, kirjoittavat ruotsiksi menyykortit, musiikissa on vanhan ajan musiikkia yms. (Kotitalousopettaja 7)

Yhteistyö koulun ulkopuolelle

Uuden opetussuunnitelman voimaantulon myötä kotitalousopetuksessa ruvetaan panostamaan koulun ulkopuolisen yhteiskunnan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tällaista yhteistyötä ei ole aiemmin ollut, vaan yhteistyö on painottunut enemmän kotitehtävien kautta kommunikointiin. Tällainen yhteistyö on selkeästi uuden opetussuunnitelman tuoma muutos kotitalousopetukseen. Yhteistyötä on samalla ajateltu myös laajentaa kotitalousopetuksen ulkopuolelle työelämään tutustumisjaksojen kautta.

Olen ottamassa yhteyttä SSO:n hallintoon. Katsotaan mitä yhteistyötä saamme aikaan. Samoin oon kanssa miettimme, miten tet-jaksoilla yhteistyökumppanit voisivat tehdä yhteistyötä mm. kouluttaessa oppilaita asiakaspalveluun. (Kotitalousopettaja 6)

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet

Itsearviointin lisäksi aineistoissa mainittiin suurimpana opetussuunnitelmauudistuksen tuomana muutoksena laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden sisältöjen tuominen opetussuunnitelmaan. Tavoitteiden ajatellaan sisältyneen kotitalousopetukseen aina, mutta nyt ne on kirjattu opetussuunnitelmaan ylös. Oppilaiden kanssa kirjataan kotitalousopetukseen liittyviä tavoitteita ja yhdessä pohditaan, miten nämä tavoitteet saavutetaan. Oppilas laatii itselleen henkilökohtaiset tavoitteet, joihin hän pyrkii ja joiden saavuttamista hän opettajan lisäksi itse arvioi. Näin tavoitteet tiedostetaan paremmin ja oppilaita pystytään ohjaamaan tavoitteiden suuntaan aikaisempaa enemmän.

Vuoden 2014 OPS toi mukanaan uutuutena laaja-alaisen osaamisen tavoitteet. (Kotitalousopettaja 7)

Muutokset tänä vuonna, kun ensimmäiset uuden opsin oppilaat ovat seiskalla, on suurimpana se, että miettimme huomattavan paljon aikaisempaa enemmän tavoitteita ja niihin pääsemistä. Koko ajankin opetuksessani on ollut tavoitteet keskiössä --- Tänä vuonna tavoitteen määrittelyä on tehty paperillakin, kun se enemmän on ollut ennen suullisena tapahtuvaa. (Kotitalousopettaja 1)

6.2.3 Kotitalousopettajien käsitykset ja kokemukset uudesta opetussuunnitelmasta

Kokemuksia uudistuneesta opetussuunnitelmasta

Aineistossa tuotiin esille myös ennallaan pysyneiden ja muuttuneiden asioiden vertailun lisäksi jonkin verran opettajien muita kokemuksia opetussuunnitelman toteuttamisesta. Muutamassa vastauksessa korostettiin opetussuunnitelman tulkinnan monimuotoisuutta. Opetussuunnitelman toteuttamiselle ei katsottu olevan vain yhtä ainoaa oikeaa tapaa, vaan oikeita toteutustapoja on yhtä monta kuin opettajiakin. Opetussuunnitelman ajatellaan antavan raamit opetukselle, ja opettajat saavat itse päättää mitä asioita lähtevät painottamaan. Opetussuunnitelmasta muokataan opetukselle tavoitteet, joiden perusteella oppilasta arvioidaan. Uusi opetussuunnitelma antaa opettajille vapauksia toteuttaa työtä luovasti, ja mahdollistaa kotitalouden laaja-alaisuuden ja moniulotteisuuden toteuttamisen.

Tapoja toteuttaa opsia on kuitenkin monia. (Kotitalousopettaja 1)

Käytännössä ops antaa suuntaviivat opetukselleni ja päätän itse, mitä painotan opetuksessani. --- Uusi OPS on siitä kiva dokumentti, että se antaa vapauksia ja voi luovasti tehdä tätä työtä. Tavoitteet konkretisoituvat sitten työssä. --- Opettaja muokkaa opsista tavoitteet ja arvioi sitten miten oppilas niitä saavuttaa. (Kotitalousopettaja 7)

Itse koen uuden opsin helpotukseksi ja mahdollisuudeksi toteuttaa kotitalouden laaja-alaisuutta ja moniulotteisuutta. Kotitalouden opetuksessa kaikki kytkeytyy yhteen. (Kotitalousopettaja 8)

Uusi opetussuunnitelma on kiinnostava dokumentti, joka tarjoaa kotitalousopettajille paljon mahdollisuuksia oman opetuksen toteuttamiseen. Opetussuunnitelma mahdollistaa uusien opetustapojen ja -menetelmien käytön, ja tämä koetaan innostavaksi. Opettajat haluaisivat toteuttaa uuden opetussuunnitelman mukaisia asioita, mutta laajojen mahdollisuuksien vuoksi se koetaan myös työlääksi. Vaikka intoa ja kiinnostusta uuden opetussuunnitelman mukaiseen toteuttamiseen olisikin, oma aika ja jaksaminen koetaan olevan kortilla. Uuden opetussuunnitelman käyttöönottoon koetaan tarvittavan aikaa, jotta sen toteuttaminen vähitellen omaksutaisiin osaksi omaa työskentelyä.

Paljon tekisi mieli tehdä uuden opsin mukaan ja kokeilla uusia juttuja eikä tehdä "niin kuin muut ovat aina tehneet" mutta ei kerta kaikkiaan jaksa eikä ehdi. --- Valitettavasti uutta opsia ei hirveästi ole otettu käyttöön opetuksessa, mutta pikku hiljaa ehkä... (Kotitalousopettaja 5)

Uuden opetussuunnitelman koetaan lisänneen kotitalousopettajien työmäärää edelliseen opetussuunnitelmaan verrattuna. Tavoitteiden kirjaaminen ja niiden jatkuva seuraaminen oppilaiden kanssa koetaan raskaaksi ja aikaa muulta opetukselta vieväksi. Lisäksi vastauksissa mainitaan tavoitetyön lisäksi monialaiset oppimiskokonaisuudet sekä ilmiöpohjainen oppiminen opettajan työmäärää lisääviksi opetussuunnitelmallisiksi seikoiksi. Näiden toteuttamista kouluissa vasta harjoitellaan, sillä edellinen opetussuunnitelma ei näitä sisältänyt, ja tämän vuoksi toteuttamisen eteen täytyy tehdä enemmän töitä.

Tämä tavoitetyö vie aikaa. (Kotitalousopettaja 1)

Opettajan työn lisääntyminen: monialaiset oppimiskokonaisuudet sekä ilmiöpohjainen oppiminen. (Kotitalousopettaja 2)

Eli kai se on oppilaille hyvä kokemus nähdä oppiaineiden rajojen ylittyminen, mutta aika paljon se vaatii työtä opettajilta. (Kotitalousopettaja 7)

Opetussuunnitelman toteuttamisen haasteita

Haastavaksi opetussuunnitelmauudistuksen toteuttamisessa koetaan opetussuunnitelman laajat sisällöt. Kaikkia opetussuunnitelmassa mainittuja asioita ei ehditä käydä läpi kaikille pakollisen kotitalousopetuksen aikana, mistä johtuen joitain osa-alueita vain sivutaan toivoen, että oppilas osaisi palata asiaan ja etsiä tietoa oikeista lähteistä. Valinnaisessa kotitaloudessa seitsemännellä luokalla saavutettua tieto- ja taitotasoa voidaan syventää, mutta tämä ei tietenkään kata koko ikäluokkaa. Toisaalta taas huolta kasvattaa ajatus siitä, että varsinkin kokemattomammat kotitalousopettajat yrittävät saada kaikki sisällöt mahtumaan opetukseensa ja tuloksena on valtava määrä tietoa, jota oppilaat eivät pysty sisäistämään. Olennaisen sisällön poimiminen opetukseen opetussuunnitelman laajasta valikoimasta on suuri haaste. Huolissaan ollaan myös siitä, miten saadaan rakennettua valinnaisaineet niin, että taito- ja taidevalinnainen erottuu kaikille yhteisesti tarjottavasta kotitalouden opetuksesta.

Kaikkia opetussuunnitelmassa mainittuja asioita ei ennätä käydä läpi, joten osaa vain sivutaan toivoen, että siitä jäisi edes pieni murunen oppilaan mieleen kytymään niin, että hän osaisi palata asiaan etsien tiedon ja hankkien tarvitsemansa taidon juuri oikeista lähteistä. Valinnaisessa kotitaloudessa 8- ja 9 luokalla voimme syventää 7-luokalla saavutettua tieto- ja taitotasoa. --- Toteuttamisen osalta haastavaa on ollut rakentaa valinnaisaineet niin, että tai-tai valinnainen erottuu kaikille yhteisissä tarjottavasta valinnaisesta kotitaloudesta. Tämän keväen valintojen jälkeen näemme, onko kaikki mennyt pääläelleen ja käynyt niin, että kaikille yhteistä valinnaista ovatkin valinneet ne, jotka luulevat pääsevänsä helpolla, kun siitä annettava arvosana ei vaikuta kaikille yhteisen kotitalouden päättöarviointiin. --- Kotitalouden osalta pitkään työtä tehneet ovat varmastikin jäsentään opetuksensa niin, että kaikki oleellinen tulee huomioitua, mutta entä ne, jotka nuorina opettajina alkavat tekemään suunnitelmia alusta, ilman lähikollegan tukea? Ovatko he tilanteessa, jossa koittavat ympätä opetukseensa kaiken

ja mahdollisen jolloin vaarana se, että oppilas ei opikaan tietotulvan jälkeen yhtään mitään ja into kotitaloudellisiin aiheisiin hukkuu? (Kotitalousopettaja 4)

Opetussuunnitelmasta mainitaan joitakin asioita jotka jäävät vähän vähemmälle ja mietin miten ne oikein saavutetaan. Erityisesti kuluttamisessa on paljon sisältöä, jota valita. (Kotitalousopettaja 7)

Arvioinnin kannalta haastavaksi koetaan oppilaan taitotason arvioiminen opetuksen alkaessa. Opettajia mietityttää, miten oppilasta ohjataan itsearviointiin, jollaista hän ei välttämättä aiemmin ole joutunut tekemään. Itsearviointi voi olla monelle oppilaalle vieras ja uusi asia, eikä itsearvioinnin suorittaminen kotitaloustunneilla ei ole ongelmatonta rajallisen ajankäytön vuoksi. Arvioinnissa haastavaa on opettajien mukaan ollut myös se, että jokaista oppilasta on arvioitava yksilöllisesti, ja tämän vuoksi arviointiin pitäisi kehittää enemmän systemaattisuutta ja dokumentointia. Tämä on yhdessä koulussa ratkaistu oppimispäiväkirjaa täyttämällä, jonka avulla oppilas oppii lisäksi tiedostamaan oppimansa asiat sekä ymmärtämään henkilökohtaisen oppimisprosessin etenemistä.

Haastavaa on ollut pohtia nimenomaan miten oppilasta ohjataan itsearviointiin, miten mittaamme oppilaan taitotason alussa ja miten suuntaamme tämän motivaation niin että hän itse pystyisi kehittymään. Ajatus siitä, että jokaista on arvioita yksilöllisesti omiin tavoitteisiinsa nähden, on tuottanut päänvaivaa. Tämän olemme ratkaisseet juurikin oppimispäiväkirjaa täyttämällä. Näin oppilas oppii näkemään paremmin oppimansa, sekä ymmärtämään miten oma oppiminen tapahtuu. (Kotitalousopettaja 4)

Arvioinnissa itsearviointi, vertaisarviointi ja käytännön työskentelyä opettaja arvioi myös. Tähän pitäisi kehittää enemmän systemaattisuutta ja dokumentointia. Joskus kokeilimme sitä, että oppilas olisi kirjoittanut arvion omasta työskentelystään joka tunnin päätteeksi, mutta se ei onnistunut tunnin lopussa olevan kiireen vuoksi. (Kotitalousopettaja 2)

Lisäksi haasteita opetussuunnitelman toteuttamisessa on ajankäytön ja oman jaksamisen kanssa. Oppiainerajojen ylittäminen vaatii opettajilta yhteistyötä, ja yhteisen ajan löytäminen eri aikatauluilla työskentelevien aineenopettajien kanssa on hankalaa. Uusien asioiden kokeilemiseen ei tunnu riittävän aikaa eikä voimavaroja, aina kaikkea ei jaksa. Kollegan kanssa yhteistyössä toimiminen koetaan myös hankalaksi silloin, mikäli ajatusmaailmat eivät kohtaa.

Koen välillä haastavaksi sen, että hänen kanssaan pitää tehdä yhteistyötä, hän pitää tärkeänä esim. mankelointia jota en juuri opeta, koska ei sellaisia koneita enää moni käytä. Tulee tähdätä tulevaisuuteen. (Kotitalousopettaja 7)

Vaikka oppiainerajojen ylittäminen tuntuukin haastavalta, aineiden välistä yhteistyötä toivottiin enemmän, jotta oppilaille jäisi kokonaisvaltaisempi kuva opetettavasta aiheesta. Haasteeksi koettiin oman ajan, yhteisen ajan ja voimavarojen puutteen lisäksi myös tietotaidon riittämättömyys uuden opetussuunnitelman mukaisten oppimiskokonaisuuksien järjestämiseen. Vaikka uuden opetussuunnitelman mukaan olisikin halua kokeilla uusia asioita ja tehdä uuden opetussuunnitelman mukaisia asioita, ei aikaa ja jaksamista koettu olevan tarpeeksi.

Meidän koulussa koetamme myös eri aineiden kanssa tehdä yhteistyötä, mutta koska meillä on iso koulu ja niin monta opettajaa, se on mielestäni hankalaa koska on niin monta eri ihmistä jotka pitäisi löytää yhteinen aika suunnittelulle. -- Luulin opiskeluaikana, että uuden opsin myötä eri aineet tekisivät enemmän yhteistyötä ja oppilaat saisivat kokonaisvaltaisen kuvan mutta ei näköjään ole niin sitten oikeassa elämässä - ei kerta kaikkiaan aika ja voimat riitä. (Kotitalousopettaja 5)

Edellisten haasteiden ohella vastauksissa mainitaan ohimennen myös muita opetussuunnitelman toteuttamisen haasteita. Oppilaiden motivointi omaan kehittymiseen koetaan hankalaksi, eikä esimerkiksi tarvittavia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ole aina saatavilla. Oppilaiden oman valinnan lisääminen taas on johtanut siihen, että raaka-aineita on oltava tarjolla monipuolisemmin, joka on luonnollisesti kalliimpi vaihtoehto. Myös monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteuttaminen on koettu haastavaksi, ja toteutus on ollut enemmän ja vähemmän teemaviikkotyypistä.

Haastavaa on ollut pohtia nimenomaan miten suuntaamme tämän motivaation niin että hän itse pystyisi kehittymään. (Kotitalousopettaja 4)

Haluaisin käyttää enemmänkin tv:t:tä, mutta ei laitteita ole aina käytössä. (Kotitalousopettaja 7)

Oppilaat saavat enemmän muutenkin suunnitella ja varioida esim. ruokaohjeita ja tehdä valitsemansa salaatin. Huono puoli on se, että raaka-aineita pitää olla varattuna monipuolisemmin ja se tulee kalliimmaksi. --- Monialaiset oppimiskokonaisuudet sekä ilmiöpohjainen oppiminen, näitä vasta harjoitellaan --- toteutus on ollut enemmän tai vähemmän epäonnistunut lähinnä teemaviikkotyypinen. (Kotitalousopettaja 2)

Käsityksiä opetussuunnitelmauudistuksesta

Monissa vastauksissa käy ilmi, että kotitalousopettajat ajattelevat kotitalousopetuksen olleen jo aikaisemminkin pitkälti uuden opetussuunnitelman mukaista. Kotitalousopetus on tähänkin mennessä rakennettu opetussuunnitelman mukaisesti poimien oleellimmat sisällöt lukuvuosisuunnitelmaan. Suurin osa uuden opetussuunnitelman tavoitteista on kotitalousopetuksen käytännönläheisen luonteen vuoksi ollut jo pitkään olennaisena osana kotitalousopetusta.

Koska tavoitteet ovat jo luonnollinen osa tunnin kulkua, ei niitä kirjata erillisenä mihinkään, sillä näitä asioita painotettaisiin ilman opetussuunnitelmauudistustakin.

Suuri osa opetuksen tavoitteista (T1-T13) on luonnollisena osana opetuksen tavoitetta, kotitalouden käytännön läheisestä luonteesta johtuen. Emme siis kirjaa mihinkään näitä erillisenä "oppitunnilla ohjaamme oppilasta työskentelemään ryhmässä ja sopimaan työtehtävistä", vaan se on automaattinen osa tunnin kulkua. Ilman opetussuunnitelmauudistustakin, tekisimme näitä asioita. Nyt vain tiedostamme ne paremmin. (Kotitalousopettaja 4)

Kotitaloudessa ei merkittäviä muutoksia. Näin on toimittu jo monta vuotta. (Kotitalousopettaja 6)

Kokemuksia opetussuunnitelman muutostarpeesta

Vaikka tutkimuskutsussa ei varsinaisesti pyydettykään tuomaan esille kotitalousopettajien toiveita opetussuunnitelmaan tulevista muutoksista, oli niitä huomattavissa useammassa vastauksessa. Toiveita muutoksesta oli sekä valtakunnallisella että kunnallisella tasolla, ja toiveiden tarkoituksena oli pääasiassa helpottaa kotitalousopettajien lisääntyneen työmäärän kokemuksia.

Kunnallisella tasolla muutosta toivottiin tavoitetyöhön. Tavoitteiden tekemistä ja niihin pääsemisen pohtimista on uuden opetussuunnitelman myötä tullut opetukseen huomattavan paljon aikaisempaa enemmän. Tavoitteita määritellään kirjallisesti, kun se on ennen ollut suullista. Tämän koettiin vievän aikaa entuudestaan rajallisesta ajasta, ja kunnalta toivottiin vapauttaminen toteuttamiseen.

Tänä vuonna tavoitteen määrittelyä on tehty paperillakin, kun se enemmän on ollut ennen suullisena tapahtuvaa. Paperilla tavoitemäärittelyt tapahtuvat nyt kunnan määräyksestä. Tämä tavoitetyö vie aikaa ja toivonkin, että kunta antaa vapautta tähän jatkossa enemmän. (Kotitalousopettaja 1)

Vapautta toivottiin myös oppiaineiden välisen yhteistyön toteuttamiseen. Tämä yhteistyö koettiin hankalaksi, sillä aineenopettajasysteemissä ei koettu olevan tarpeeksi tietotaitoa tällaisten oppimiskokonaisuuksien järjestämiseen verrattuna alakoulujen luokanopettajayhteisöihin. Tästä syystä toivottiinkin, että myös yläkouluilla olisi jonkin verran luokanopettajien tietotaitoa käytettävissä. Oppiainerajojen ylittyminen nähtiin oppilaiden kannalta hyvänä kokemuksena, ja ilmiöpohjaisen tarkastelun ajateltiin olevan oppilaille hienoa, vaikka ne opettajaa työllistävätkin.

OPS on siitä hankala, että se pakottaa jonkinlaiseen yhteistyöhön muiden aineenopettajien kanssa. Mitä olen alakoulun juttuja joskus kuullut, siellä aineiden integraatio ja eheyttäminen on varmaan helpompaa kuin aineenopettajasysteemissä. Voisi siinä mielessä olla hyvä, jos tässä koulussa olisi luokanopettajia, niin saisi konkreettista ja käytännöllistä tietoa uudesta opsista ja laaja-alaisten tavoitteitten toteutuksesta. --- Eli kai se on oppilaille hyvä kokemus nähdä oppiaineiden rajojen ylittyminen, mutta aika paljon se vaatii työtä opettajilta. On kyllä hienoa, että oppilaat pääsevät tarkastelemaan ilmiöpohjaisesti asioita. (Kotitalousopettaja 7)

6.3 Yhteenveto ja johtopäätökset

Vastauksissa on selvästi näkyvissä samat teemat sekä ennallaan pysyneiden että opetussuunnitelman tuomien muutosten osalta, joten kovin yleistettäviä tuloksia ei opetussuunnitelmanmuutoksen tuomista muutoksista voida tämän tutkielman pohjalta tehdä. Opettajilla on monia eri tapoja tulkita ja toteuttaa opetussuunnitelmaa ja täten myös opetuksessa tapahtuneet muutokset ovat hyvin erilaisia. Asiat, jotka toisten opettajien opetuksessa ovat säilyneet ennallaan, ovat toisten opettajien työnteossa vastaavasti muuttuneet. Osa opettajista pyrkii opetuksessaan uudistumaan jatkuvasti ja pysymään ajan hengessä mukana, joten myös työtavat ja -materiaalit ovat ajankohtaisempia. Opettajat, jotka ovat olleet opetussuunnitelmauudistuksen toteutuksessa mukana, ovat luonnollisesti muokanneet opetustaan uuden opetussuunnitelman suuntaan jo ennakolta. Toisaalta monen opettajan opetus on jo pitkään ollut uuden opetussuunnitelman mukaista, vaikka opetussuunnitelman uudistamisprosessissa he eivät olekaan olleet osana.

Oppilaan arvioinnissa suurimpana muutoksena pidetään formatiivisen arvioinnin ja erityisesti itsearvioinnin ja vertaisarvioinnin lisääntymistä. Monilla opettajilla onkin nyt opeteltavana itsearviointiin ja vertaisarviointiin ohjaaminen, jota ei aiemmin ole tarvinnut näin laajasti tehdä. Toisten opettajien vastauksista kuitenkin huomataan, että itse- ja vertaisarviointia on suoritettu jo paljon ennen opetussuunnitelmauudistustakin. Arviointimenetelmiä on käytetty monipuolisesti ja oppimisen edistymistä on seurattu monin eri tavoin.

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö kotitalousopetuksessa on lisääntynyt uuden opetussuunnitelman myötä. Internetin käyttö, tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttö opetuksen

apuna, erilaisten sovellusten tuominen mukaan kotitalousopetukseen, opetusvideoiden katsominen ja kuvaaminen sekä tehtäväpohjien sähköistyminen ovat opetussuunnitelmamuutoksen tuomia uudistuksia. Toisaalta opetuksessa on hyödynnetty jo ennen uutta opetussuunnitelmaakin opetusvideoiden kuvaamista ja katsomista, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita sekä sähköisiä oppimateriaaleja.

Oppilaiden osallistaminen kotitalousopetuksen suunnitteluun, yhteisopettajuuskokeilut, oman tuottamisen kautta oppiminen ja oppimispäiväkirjat ovat uuden opetussuunnitelman tuomia uudistuksia kotitalousopetuksen opetusmenetelmiin. Omatoiminen oppiminen, oppilaan oma tiedonhankinta ja -tuottaminen, kriittinen tiedonhaku, yhteistoiminnallinen oppiminen, työpiste-työskentely ja itsenäinen työskentely ovat lisääntyneet, kun vastaavasti opettajajohtoista opetustapaa pyritään tietoisesti vähentämään. Opetusmenetelmät ovat edellisinkin opetussuunnitelman aikana olleet monipuolisia, ja osa opettajista kertoo, ettei menetelmissä ole tapahtunut muutoksia opetussuunnitelmauudistuksesta huolimatta. Kotitalousopetus on ollut toiminnallista ja tekemisen kautta oppimista aiemminkin, ja oppilaiden osallistaminen sekä itsenäinen työskentely on ollut monille opettajille tuttua jo entuudestaan. Opetus on toteutettu oppilaiden omien tavoitteiden pohjalta ja opetuksen keskiössä on jo pitkään ollut oppilas.

Opetusmateriaalit ovat suurimmalla osalla opettajista pysyneet samoina jo vuosien ajan eikä opetussuunnitelmauudistus ole tuonut tähän muutosta. Tämä voi johtua osaltaan siitä, että esimerkiksi ruoanvalmistusmenetelmät tai vaatehuolto eivät ole juuri kokeneet muutoksia, joten opetusmateriaalin uusiminen ei ole ollut tarpeen. Toisaalta taas osa opettajista uudistaa materiaaliaan joko tarpeen mukaan tai jatkuvasti uusien tutkimusten ja ajankohtaisen tiedon perusteella. Hyviksi koetut materiaalit ovat opettajien suosiossa vuodesta toiseen.

Monialaisuus ja ilmiökeskeisyys ovat opetussuunnitelmauudistuksen keskeisimpiä uudistuksia. Vaikka osalle opettajista tämä onkin uusi ja opetettava asia, on osa opettajista toteuttanut opetustaan useita vuosia ilmiökeskeisesti ja he kokevat kotitalousopetuksen olleen aina nimenomaan ilmiöistä oppimista. Monissa kouluissa on tehty monialaisia opetuskokonaisuuksia jo aiemminkin, ja nämä ovat vakiintuneet osaksi koulujen vuosittaista toimintakulttuuria. Monialaisten oppimiskokonaisuuksien lisäksi uutena asiana opetukseen on tullut muiden oppiaineiden yhdistäminen omaan opetukseen mahdollisuuksien mukaan kotitalouden laaja-alaisuuden ja monitieteisyyden nimissä.

Ennen opetussuunnitelmauudistusta koulun ulkopuolista yhteistyötä on toteutettu pääasiassa kotien kanssa muun muassa kotitehtävien ja arkisista asioista tiedottamisen kautta. Lisäksi oppilaat ovat tehneet esimerkiksi kauppastoksia kotitaloustuntien puitteissa. Opetussuunnitelmauudistuksen mukana yhteistyöhön otetaan mukaan myös esimerkiksi yrityksiä ja oppilaiden työelämään tutustumista.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat aineistossa nousseista asioista ainoa, joka on selkeästi ollut pelkästään opetussuunnitelmauudistuksen tuoma muutos eikä ole sisältynyt opetukseen sellaisenaan aiemmin. Toisaalta näiden tavoitteiden nähdään sisältyneen kotitalousopetukseen jo ennenkin, mutta vasta nykyisessä opetussuunnitelmassa ne on kirjattu ylös. Oppilaat laativat omalle oppimiselleen kirjalliset tavoitteet näiden laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden pohjalta, joita kohti opetuksessa pyritään.

Opettajien kokemukset opetussuunnitelmauudistuksesta ovat hyvin vaihtelevia. Osa kokee opetussuunnitelman helpotuksena, joka vapauttaa toteuttamaan kotitalouden laaja-alaisuutta ja moniulotteisuutta monipuolisemmin. Toiset kokevat opetussuunnitelman monitulkintaiseksi, joka antaa opettajille vapautta tulkita sitä omien näkemystensä pohjalta. Laajojen tulkintamahdollisuuksiensa ja uusien toimintatapojensa, kuten monialaisen oppimiskokonaisuuden ja lisääntyneen itsearviointin vuoksi opetussuunnitelman koetaan vaativan enemmän työskentelyä kuin aiemmin.

Yhdeksi uuden opetussuunnitelman haasteeksi koetaan kotitalousopetuksen laajat sisällöt. Opettajat kokevat haastavaksi kaikkien opetussuunnitelmassa mainittujen sisältöjen opettamisen oppilaille ilman tietotulvan ja motivaation heikkenemisen vaaraa. Lisäksi haasteena ovat itsearviointiin ohjaaminen, oppilaiden yksilöllinen arviointi sekä taitotason kartoittaminen opiskelun alkaessa. Yhteisen ajan löytäminen, tietotaidon puute tai ajatusmaailmojen kohtaamattomuus yhteisopettajuutta tai monialaisia oppimiskokonaisuuksia suunniteltaessa on myös yksi uuden opetussuunnitelman tuomista haasteista, ja oman ajan sekä voimavarojen löytäminen lisääntyneen työmäärän vuoksi koetaan hankalaksi. Myös oppilaiden osallistaminen ruokavalintoihin on lisännyt raaka-ainehankintojen haasteellisuutta ja oppilaiden motivointi omaan kehittymiseen koetaan hankalaksi.

Monien opettajien käsitysten mukaan kotitalousopetus on ollut jo pitkään uuden opetussuunnitelman mukaista. Kotitalousopetuksen käytännönläheisen luonteen vuoksi monet uuden opetussuunnitelman mukaiset tavoitteet ovat sisältyneet kotitalousopetukseen olennaisena osana jo aiemminkin. Muutosta opettajat toivovat uuden opetussuunnitelman mukaiseen tavoitetyöhön. Tämä tavoitetyö koetaan työlääksi ja aikaa vieväksi, ja kunnilta halutaan vapauttaa sen suorittamiseen. Oppiaineiden välisen yhteistyön toteuttamiseen toivotaan niin ikään vapautta ja lisää tietotaitoa, sillä aineiden integraation ja eheyttämisen koetaan olevan aineenopettajayhteisöissä hankalaa.

Opetussuunnitelmamuutosta kotitalousopetuksessa tutkivia tutkimuksia en löytänyt juuri ollenkaan, joten tulosten vertaileminen aiempiin tutkimuksiin jää vähäiseksi. Syrjäläisen (1995, 70) tutkimuksen mukaan opettajien kokema kiire ja väsymys vaikuttavat opetussuunnitelman mukaisen muutoksen toteuttamishaluttomuuteen. Samansuuntaisia tuloksia sain myös tässä tutkielmassa, sillä monet opettajat kertoivat kokevansa väsymystä työn ja uusien asioiden toteuttamisesta. ”Ei kerta kaikkiaan aika ja voimat riitä” toteaa muun muassa kotitalousopettaja 5 vastauksessaan.

Suuri osa opetussuunnitelmauudistuksen tuomista muutoksista liittyy opetukseen liitettävien asioiden, kuten tieto- ja viestintäteknologian käytön tai itsearvioinnin, lisääntyneeseen käyttöön. Täysin uutena asiana opetussuunnitelmamuutos toi ainoastaan laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, jotka toisaalta nekin ovat aikaisemmin olleet kotitalousopetuksen piilosisältöinä. Opetussuunnitelmauudistus ei siis sinällään ole muuttanut kotitalousopetusta, vaan kyse on enemmänkin opetuksen painotusalueiden muokkaamisesta. Tarsan (2014, 39) mukaan kotitalousopetus, opetuksen sisällöt sekä oppituntien rakenteet ovat pysyneet lähes muuttumattomina, vaikka opetussuunnitelmat ja ympäröivä yhteiskunta ovatkin kokeneet muutoksia, ja kotitaloustieteessä on tehty uusia tutkimuksia. Tutkielmani tulokset tukevat tätä tulkintaa.

7 POHDINTA

Sain tutkielmaani varten huomattavan vähän aineistoa, vaikka tein parhaani aineiston saamisen eteen useamman kuukauden ajan. Aineiston pienestä koosta johtuen olen monta kertaa kirjoitusprosessini aikana joutunut pohtimaan, onko aineistoni ja täten työni koko riittävä pro gradu- tutkielman tasolle. Kirjallisuudesta löysin kuitenkin ikään kuin vakuuden sille, että aineistoni koosta huolimatta tutkielmani on riittävän laaja. Ihmistieteissä väitöskirjaa alemmista opinnäytteistä alle prosentti on tieteellisesti merkittäviä. Opinnäytteet ovat tekijöidensä harjoitustöitä, joiden tarkoituksena on osoittaa oppineisuutta omalta alalta. Tästä syystä opinnäytteiden aineiston koon ei tule olla merkittävimpiä arvostelukriteereitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97–98.)

Aineistoni koosta johtuen myös tutkielmani tulosten osuus jäi melko lyhyeksi. Seitsemäntoista A4-liuskan kokoisesta aineistosta ei tutkijantaidoillani kovin laajaa analyysia saada aikaiseksi. Lisäksi monissa vastauksissa oli paljon tutkimuskohteeni ohi meneviä aiheita, kuten analyysia siitä, mikä oppimisessa on tärkeää tai mikä opettajan rooli opetuksessa on. Nämä ovat tärkeitä aiheita, mutta eivät tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia. Näin ollen analysoitavaa aineistoa oli todellisuudessa vielä vähemmän. Laajempi analyysi ja tulkinta olisi ollut mahdollinen, mikäli olisin saanut enemmän aineistoa käsiteltäväkseni.

Tutkimuskutsua jaettiin useamman kuukauden aikana moneen kertaan sosiaalisessa mediassa sekä moniin opettajiin oltiin suoraan yhteydessä joko itseni tai tutkielmaani jo osallistuneiden opettajien kautta. Tästä huolimatta vastaajia tutkimuskutsuun saatiin vain kahdeksan. Ensimmäiseen tutkimuskutsun versioon (liite 1) sain ainoastaan yhden vastauksen, vaikka kutsu oli jaettuna yli kuukauden ajan sekä kotitalousopettajien suljetussa Facebook-ryhmässä, avoimena omalla Facebook-sivullani sekä Kotitalousopettaja-lehdessä. Vähäisen osallistujamäärän vuoksi luetutin tutkimuskutsuni ystäväilläni, jotka suosittelivat johdattelevan aloituksen poistoa tutkimuskutsusta. Lisäksi he sanoivat, että ”ainekirjoitus” sanana kuulostaa essee-tyyppiseltä, raskaalta kirjoitusprosessilta, ja myös sen vaihtamista suositeltiin.

Tutkimuskutsuni toisessa versiossa (liite 2) johdattelleva aloitus on poistettu sekä sana "ainekirjoitus" vaihdettu termiin "teemakirjoitus". Tämä toinen versio keräsi seitsemän vastaajaa, joka ei sekään ole kovin suuri osallistujamäärä, mutta seitsenkertainen ensimmäiseen yritykseen verrattuna. Osallistujamäärän kasvaminen herättikin pohtimaan, oliko ensimmäinen tutkimuskutsu liian pitkä? Veikö johdantomainen aloitus mahdollisilta osallistujilta mielenkiinnon, kuten esilukijani uskoivat? Kuulostiko ainekirjoitus liian työläältä prosessilta, ja siksi osallistujia ei juuri löytynyt? Toisaalta tutkimuskutsun uudistaminen ei välttämättä ollut osallistujamäärän lisääntymisen syy. Yleisesti jakelussa olleeseen kutsuu vastasi ensimmäisen version aikana yksi opettaja, muokattuun versioon sain kaksi vastausta. Opettajille, joihin olin suoraan yhteydessä, lähetettiin muokattu versio tutkimuskutsusta, ja näin toimimalla sain suurimman osan aineistostani. Täten ei voida saada varmuutta siitä, oliko kutsun muokkaaminen avainasemassa tutkittavien saamiseen.

Tutkimuskutsustani puuttui kokonaan opettajien taustatietojen pyytäminen. Osa opettajista oli vastaukseensa tästä huolimatta koonnut joitain asioita työkokemuksestaan tai -urastaan, mutta joistain vastauksista tiedot jäivät puuttumaan. Pohdittavaksi jääkin olisiko taustatietojen kysyminen ollut tarpeellista? Olisivatko ne muuttaneet tutkimustuloksia? Ja toisaalta, jos tietoja esimerkiksi aikaisemmasta työkokemuksesta olisi ollut, olisinko tutkijana suhtautunut saamiini vastauksiin eri tavalla riippuen opettajien työkokemuksesta, iästä ja koulutuksesta? Tutkielmani aihe vaatii kuitenkin jonkin verran työkokemusta, jotta opetussuunnitelman tuomia muutoksia voi tarkastella. Ovathan vastavalmistuneetkin opetusharjoitteluihinsa toimineet opetussuunnitelman mukaan, mutta onko heillä riittävästi kokemusta edellisestä opetussuunnitelmasta, jotta he pystyvät analysoimaan uuden ja vanhan opetussuunnitelman eroja?

Toteutin tutkielmani hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen parhaalla mahdollisella osaamisellani. Tutkimusraportti on pyritty kirjoittamaan auki mahdollisimman tarkasti, jotta tutkielman toteuttaminen uudestaan olisi mahdollista. Kirjallisuuskatsaukseen on käytetty runsaasti aikaa, ja sitä on täydennetty tutkielman teon lomassa aina tarvittaessa. Vaikka tutkimusaineisto kerättiin sähköpostilla, on tutkimushenkilöiden anonymiteetti säilynyt koko tutkimuksen ajan, sillä kokosin vastaukset erilliseen tiedostoon, jossa koodasin opettajat numeroilla. Näin ollen vastaajia ei pysty tutkielmastani tunnistamaan.

7.1 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan yleensä reliabiliteetin ja validiteetin kautta. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja pysyvyyttä. Yksinkertaisesti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että toistamalla tutkimus uudestaan saadaan samat tutkimustulokset. Tutkimus ei siis anna sattumanvaraisia tutkimustuloksia. Validiteetilla tarkoitetaan puolestaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu tutkimusongelman tai -ongelmien mukaisia, oikeita asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 231; Kananen 2017, 175; Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen kulmakiviä ovat Janesickin (2000, 393) mukaan kuvaukset henkilöistä, paikoista ja tapahtumista, sillä nämä kuvaukset ovat kvalitatiivisen tutkimuksen olemassaolon syy. Kvalitatiivisen tutkimuksen validiteettia voidaan mitata tarkastelemalla, miten tutkimustulokset sopivat näihin kuvauksiin. (Janesick 200, 393.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun ei ole kuitenkaan olemassa yksiselitteistä ohjetta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163). Reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet voidaan kytkeä kvantitatiiviseen tutkimukseen, joten kvalitatiivisissa tutkimuksissa niiden käyttöä voidaan pyrkiä välttämään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 232). Tutkimuksissa, joissa on käytetty sisällönanalyysia, käytetään luotettavuuden arviointiin usein termejä uskottavuus, vastaavuus, siirrettävyys, luotettavuus, varmuus, riippuvuus, vakiintuneisuus ja tutkimustilanteen arviointi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 162–163.)

Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikkien vaiheiden toteuttamisesta kasvattaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Aineiston tuottamisen olosuhteet tulee kuvata tarkoin ja totuudenmukaisesti. Luokittelun lähtökohdat sekä luokittelujen ja tulkintojen perusteet tulee kuvata lukijalle yksityiskohtaisesti. Tästä syystä olen pyrkinyt tutkimusraportissani yksityiskohtaiseen kuvaukseen, jonka perusteella tutkimuksen suorittaminen uudelleen olisi mahdollista. Olen jäsentänyt tutkimusprosessini mahdollisimman yksinkertaiseksi, jotta tutkimusraportin tulkitseminen ei jäisi pelkästään lukijan varaan. Olen pyrkinyt analysoimaan ja tulkitsemaan opettajien vastauksia mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti. Tutkielmani luotettavuutta lisäävät myös suorat haastattelulainaukset, joita tässä raportissa on pyritty käyttämään runsaasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 232–233.)

7.2 Jatkotutkimusaiheet

Opetussuunnitelmauudistuksia ja varsinkin sen vaikutuksia opetukseen on tutkittu melko vähän. Opetussuunnitelman kehittämistyön kannalta tällaisille tutkimuksille olisi kuitenkin varmasti käyttöä. Opetuksen kentältä nousee huoli opetuksen yhtenäistämisestä ja opetussisältöjen yhdenmukaisuudesta, ja kentältä nousevat tutkimusaiheet ovat mielekkäitä ja tärkeitä tutkimuskohteita. Eräässä tutkielmaani varten saamassani vastauksessa pohdittiin, että seuraavaksi pitäisi tutkia miten opetussuunnitelmauudistus on toteutunut eri maakunnissa. Seutukunnallisissa työryhmissä on varmasti pyritty yhtenäistämään sisällöt, mutta sitä ei tiedetä, miten paljon eri seutukuntien sisällöt poikkeavat toisistaan. Tämän pohdinnan innoittamana ehdotan jatkotutkimusaiheiksi maakunnallisten opetussuunnitelmien opetussisältöjen vertailua ja tutkimista. Olisi mielenkiintoista tietää miten opetussisällöt on onnistuttu yhtenäistämään ja millä tavalla ne taas eroavat toisistaan. Näiden tutkimuskysymysten rinnalla voitaisiin myös pohtia, millaisia asioita paikallisissa opetussuunnitelmissa painotetaan eri alueilla.

Yllä mainitun lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia miten kotitalousopettajat valitsevat opetussuunnitelman opetussisällöistä opetukseensa tarkoituksenmukaisimmat ja tärkeimmät sisällöt. Uudessa opetussuunnitelmassa koetaan olevan paljon opetussisältöjä, joista opettajan tulisi osata valita opetukseensa keskeisimmät. Kaikkien opetussisältöjen läpikäyntiin ei riitä aikaa eikä nopeasta sisältöjen läpikäynnistä koeta saavan hyötyä oppilaille. Tästä tiedon suuresta määrästä ollaan oppilaiden oppimisen kannalta huolestuneita. Opettajat pohtivat, miten oppilaat saadaan kiinnostumaan kotitaloudesta niin, että heillä olisi mielenkiintoa palata tutkimaan näitä aiheita myös koulun ulkopuolella. Tutkimuksessa voisi edellä mainittujen kysymysten lisäksi ottaa huomioon myös opettajakokemuksen vaikutukset: kuinka paljon kokeneiden ja vastavalmistuneiden opettajien tiedot ja taidot eroavat tässä suhteessa?

Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää, mistä opettajien erilaiset opetustavat johtuvat. Tässä tutkielmassa ei selvitetty syitä opettajien eriäville tavoille opettaa kotitaloutta, joten aineiston pohjalta ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, miksi toisten opettajien opetus on ollut opetussuunnitelmauudistuksen mukaista jo pitkään, ja toiset opettajat joutuvat opettelemaan kokonaan uusia tapoja toteuttaa kotitalousopetusta. Olisi kiinnostavaa tietää, johtuvatko erilaiset opetustavat opettajien koulutuksesta, omasta mielenkiinnosta, lähikollegan tuesta vai jostain aivan muusta.

LÄHTEET

- Aho, K. 1994. Kotitalousopetuksen toteuttamismahdollisuuksia. Teoksessa K. Aho (toim.) Elämyksiä ja elämisen taitoja. Kotitalouden opetussuunnitelma-ajattelun uudistuminen. Helsinki: Opetushallitus.
- Anttalainen, H. & Manninen, M. (toim.) 2014. Kotitalouden opetustilat ja työturvallisuus. Helsinki: Opetushallitus.
- Apo, S. 1995. Naisen väki. Tutkimuksia Suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Belt, A. 2013. Kun työrauha horjuu. Kotitalousopettajien käsityksiä työrauhahäiriöistä ja niiden taustatekijöistä. Tampere: Juvenes Print.
- Creswell, J. W. 2014. Research Design: Qualitative, Quantitative & Mixed Methods Approaches. Fourth Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Elorinne, A-L., Arai, N. & Autio, M. 2017. Pedagogics in Home Economics Meet Everyday Life. Crossing Boundaries and Developing Insight in Finland and Japan. Teoksessa E. Kimonen & R. Nevalainen (Eds.) Reforming Teaching and Teacher Education. Bright Prospects for Active School. Rotterdam: Sense Publishers.
- Hallman, H. 1990. Kotitalouden toiminnan analyyttisetn kuvausjärjestelmät. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Haverinen, L. 1996. Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena. Kotitalouden toiminnan filosofista ja teoreettista tarkastelua. Tutkimuksia 164. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Helsti, H. 2005. Hedelmällisen tiedon jäljillä – teemakirjoitukset tutkimuksen lähteinä. Teoksessa P. Korhokangas, P. Olsson & H. Ruotsala (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Holappa, A-S. 2007. Perusopetuksen opetussuunnitelma 2000-luvulla – uudistus paikallisina prosesseina kahdessa kaupungissa. Oulu: Oulu university press.

- Janesick, V. J. 2000. The choreography of qualitative research design. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks, California: Sage Publications Inc.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Kanervio, E. 1925. Tietoja Suomen kotitalousopetuksesta v. 1925. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.
- Kartovaara, E. (toim.) 2007. Perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistus. Kehittämisyhteistyön ja kokeiluun osallistuneiden kuntien ja koulujen näkemyksiä ja ratkaisuja. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kettunen, J. & Tynjälä, P. 2018. Applying phenomenography in guidance and counselling research. British Journal of Guidance and Counselling, 46 (1), 1-11.
- Korvela, P. 2003. Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kouluhallitus. 1985. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kouluhallitus. 1987. Peruskoulun opetuksen opas: kotitalous. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kuusisaari, H. 2014. Kotitalousoppiaine yhteiskunnallisena suunnannäyttäjänä. Teoksessa H. Kuusisaari & L. Käyhkö (toim.) Tutki, kehitä, kehity: Kotitalous yhteiskunnallisena oppiaineena. Helsinki: BoD – Books on Demand.
- Laajalahti, A. 2014. Vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen tutkijoiden työssä. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Lahdes, E. 1992. Peruskoulun didaktiikka. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Lahdes, E. 1997. Peruskoulun uusi didaktiikka. Keuruu: Otavan kirjapaino.

- Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: Bookwell Oy.
- Larsson, J. & Holmström, I. 2007 Phenomenographic or phenomenological analysis: does it matter? Examples from a study on anaesthesiologists' work, *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2:1, 55-64
- Laurén, K. 2010. Kirjoitetun kokemuksen kiehtovuus. Teoksessa J. Pöysä, H. Järviluoma & S. Vakimo. *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Löytty-Rissanen, M. & Näveri, L. 1998. Kotitalouden teoria – se toimii sittenkin. Teoksessa L. Haverinen, S. Kivilehto, M. Löytty-Rissanen, M. Martikainen, M. Myllykangas, L. Näveri, P. Palojoki & T. Seppänen. *Kotitalousopetus uuden vuosituhannen kynnyksellä*. Porvoo: WSOY.
- Malin, A. 2011. Kotitalouden opetustilat osana kehittyvää oppimisympäristöä. Asumistoiminnot ja opetussuunnitelma muutoksen määrittäjinä. *Kotitalous- ja käsityötieteiden julkaisuja 26*. Helsinki: Unigrafia 2011.
- Metsämuuronen, J. 2006. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Metsämuuronen, J. 2008. *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Metsämuuronen, J. 2009. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nevalainen, R., Kimonen, E. & Alsbury, T. L. 2017. *Educational Change and School Culture: Curriculum Change in the Finnish School System*. Teoksessa E. Kimonen & R. Nevalainen (Eds.) *Rforming Teaching and Teacher Education. Bright Prospects for Active School*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Niemi, R. 2014. Kotitalousopettaja oman opetuksen kehittäjänä ja tutkijana. Teoksessa H. Kuusisaari & L. Käyhkö (toim.) *Tutki, kehitä, kehity: Kotitalous yhteiskunnallisena oppiaineena*. Helsinki: BoD – Books on Demand.

- Opetushallitus. 2000. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. 4. korjattu painos. Helsinki: Edita Oy.
- Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala: Opetushallitus.
- Opetushallitus. 2012. Tiedote. Esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjille, järjestämisestä vastaaville lautakunnille sekä harjoittelukouluille. https://www.oph.fi/download/142894_tiedote_62_2012.pdf [Luettu 8.1.2018]
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Next Print Oy.
- Opetushallitus. 2017. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus [Luettu 31.1.2018]
- Opetushallitus. 2018. Opetussuunnitelman ydinasiat. https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako/perusopetus_nyt [Luettu 30.5.2018]
- OPS2016. 2013. Opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen tavoitteet. <http://www.oph.fi/ops2016/tavoitteet> [Luettu 8.1.2018]
- OPS2016. 2014 Peruste uudistuksen aikataulu. <https://www.oph.fi/ops2016/aikataulu> [Luettu 9.1.2018]
- OPS2016. 2016. Opetussuunnitelman perusteet. <http://www.oph.fi/ops2016/perusteet> [Luettu 8.1.2018]
- Palojoki, P. 2009. Kehitä ja kehity. Kymmenen ajatusta kotitalousopettajalle. WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Patton, M. Q. 2002. Qualitative research & evaluation methods. Third edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Patton, M. Q. 2015. Qualitative research & evaluation methods. Fourth edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. 1971. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II. 1971. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Rauma, A-L. 2004. Kotitaloustiede on nuori ihmistiede. Teoksessa J. Enkenberg, E. Savolainen & P. Väisänen (toim.) Tutkiva opettajankoulutus – Taitava opettaja. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Rajakaltio, H. 2011. Moninaisuus yhtenäisyydessä. Peruskoulu muutosten ristipaineissa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Sulonen, K. 2004. Opetussuunnitelman uudistamistyö opettajan ammatillisen kasvun väli-
neenä - kohteena peruskoulun kotitalouden opetus. Edita Prima Oy.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.

Syrjäläinen, E. 1994. Koulukohtainen opetussuunnitelmatyö ja koulukulttuurin muutos. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 134.

Syrjäläinen, E. 1995. Koulukohtaisen opetussuunnitelman toteutuminen - opettajan ansa vai mahdollisuus? Tampere: Tampereen yliopisto.

Syrjäläinen, E. 2002. Eikö opettaja saisi jo opettaa? Koulun kehittämisen paradoksi ja opettajan työuupumus. Tampere: Juvenes-Print - Tampereen yliopistopaino Oy.

Sysiharju, A-L. 1995. Naisasian tytär - muuttuvien kotien tuki 1891–1990: Vuosisata koti-talousopettajien koulutusta Helsingissä. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 148. Helsinki: Forssan Kirjapaino Oy.

Tarsa, R. 2014. Kyseenalaistamattomista käytännöistä kohti perusteltua kotitalousopetusta. Teoksessa H. Kuusisaari & L. Käyhkö (toim.) Tutki, kehitä, kehity: Kotitalous yhteiskunnallisena oppiaineena. Helsinki: BoD – Books on Demand.

Thomas, G. 2011. How to do Your Case Study. A guide for students & researchers. Thousand Oaks, California: SAGE Publications Inc.

- Travers, M. 2001. *Qualitative Research Through Case Studies*. London: SAGE Publications Ltd.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.
- Turkki, K. 1990. *Kotitalous oppiaineena ja tieteenalana. Näkemyksiä ja taustoja oppiaineen edelleen kehittämiseksi*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 85. Helsinki: Yliopistopaino.
- Turkki, K. 1991. *Kotitalousopettajaksi opiskelevien käsitykset oppiaineestaan kotitaloudesta*. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Turkki, K. 1994. *Kotitalous-oppiaineen teoreettiset perusteet*. Teoksessa K. Aho (toim.) *Elämyksiä ja elämisen taitoja. Kotitalouden opetussuunnitelma-ajattelun uudistuminen*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Turkki, K. 1999. *Kotitalousopetus tienhaarassa. Teknisistä taidoista kohti arjen hallintaa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Turkki, K. 2001. *Kotitaloustiede kasvatusalan kentässä*. *Kasvatus* 5/2001, 506–515.
- Valli, R. 2018. *Aineistonkeruu kyselylomakkeella*. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Valli, R. & Perkkilä, P. 2018. *Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa*. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Valtioneuvoston asetus 422/2012. *Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422> [Luettu 9.1.2018]
- Von Wehrt, S. 1995. *Opetussuunnitelmatyön seuranta. Syksyn 1994 väliraportti*. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Wennonen, S. & Palojoki, P. 2015. Vastuullisuus ja vastuullisuuskasvatus kotitalousopetuksessa. Teoksessa H. Janhonen-Abuquah & P. Palojoki (toim.) Luova ja vastuullinen kotitalousopetus. Creative and responsible home economics education. Helsinki: Unigrafia 2015.

LIITE 1. Kirjoitelmakutsu, ensimmäinen versio.

KIRJOITELMAKUTSU

Miten POPS 2014 on vaikuttanut kotitalouden opettamiseen? Millaisia kokemuksia sinulla on siitä? Haluatko kertoa mielipiteesi muutoksista, joita uusi opetussuunnitelma on tehnyt kotitalousopetukseen?

Mikäli kiinnostuit, alta löytyy lisätietoa:

Olen Iida Levänen ja opiskelen Itä-Suomen yliopistossa kotitalousopettajaksi. Teen tällä hetkellä pro gradu -tutkielmaani, jossa tutkin kotitalousopettajien käsityksiä ja kokemuksia siitä, miten opetussuunnitelmauudistus on vaikuttanut kotitalouden opetukseen. Tutkielmaani varten etsin kotitalousopettajia, jotka olisivat kiinnostuneita jakamaan kokemuksiaan opetussuunnitelmauudistuksesta kanssani.

Kerään aineistoni ainekirjoituksina otsikolla

”Miten olen muuttanut kotitalousopetustani opetussuunnitelmauudistuksen myötä?”

Kirjoituksessa voi kertoa, miten opetussuunnitelma näkyy opetuksessa, mikä opetussuunnitelman toteuttamisessa on ollut haastavaa ja mikä taas on sujunut helposti. Lisäksi kirjoituksessa voi pohtia, mikä opetuksessa on säilynyt ennallaan ja mikä muuttunut, sekä miten käytetyt menetelmät, tavoitteet ja oppimateriaalit ovat muuttuneet.

Toivon saavani kirjoituksesi 18.2.2018 mennessä osoitteeseen iidalev@student.uef.fi. Merkitsethän aiheeksi "Pro gradu-aineisto". Aineisto tullaan käsittelemään nimettömänä eikä kirjoitelman tekijän henkilöllisyys paljastu tutkimuksen missään vaiheessa. Aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkielman valmistuttua. Pro gradu -tutkielma on julkinen ja se tullaan säilyttämään Itä-Suomen yliopiston kirjastossa.

Mikäli haluat lukea ja kommentoida tutkielmaani ennen kuin esittelen valmiin työn seminaarissa, laitathan siitä tiedon sähköpostin mukaan. Minuun voi tarvittaessa myös olla yhteydessä, mikäli Sinulle tulee jotain kysyttävää tutkimuksestani.

Lämmin kiitos etukäteen avustasi, jään innolla odottamaan kirjoituksia!

Iida Levänen

iidalev@student.uef.fi

LIITE 2. Kirjoitelmakutsu, toinen versio.

KIRJOITELMAKUTSU

Olen Iida Levänen ja opiskelen Itä-Suomen yliopistossa kotitalousopettajaksi. Teen tällä hetkellä pro gradu -tutkielmaani, jossa tutkin kotitalousopettajien käsityksiä ja kokemuksia siitä, miten opetussuunnitelmauudistus on vaikuttanut kotitalouden opetukseen. Tutkielmaani varten etsin kotitalousopettajia, jotka olisivat kiinnostuneita jakamaan kokemuksiaan opetussuunnitelmauudistuksesta kanssani.

Kerään aineistoni teemakirjoituksina otsikolla

”Miten olen muuttanut kotitalousopetustani opetussuunnitelmauudistuksen myötä?”

Kirjoituksessa voi kertoa, miten opetussuunnitelma näkyy opetuksessa, mikä opetussuunnitelman toteuttamisessa on ollut haastavaa ja mikä taas on sujunut helposti. Lisäksi kirjoituksessa voi pohtia, mikä opetuksessa on säilynyt ennallaan ja mikä muuttunut, sekä miten käytetyt menetelmät, tavoitteet ja oppimateriaalit ovat muuttuneet.

Toivon saavani kirjoituksesi 18.3.2018 mennessä osoitteeseen iidalev@student.uef.fi. Merkitsethän aiheeksi "Pro gradu-aineisto". Aineisto tullaan käsittelemään nimettömänä eikä kirjoitelman tekijän henkilöllisyys paljastu tutkimuksen missään vaiheessa. Aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkielman valmistuttua. Pro gradu -tutkielma on julkinen ja se tullaan säilyttämään Itä-Suomen yliopiston kirjastossa.

Mikäli haluat lukea ja kommentoida tutkielmaani ennen kuin esittelen valmiin työn seminaarissa, laitathan siitä tiedon sähköpostin mukaan. Minuun voi tarvittaessa myös olla yhteydessä, mikäli Sinulle tulee jotain kysyttävää tutkimuksestani.

Lämmin kiitos etukäteen avustasi, jään innolla odottamaan kirjoituksia!

Iida Levänen

iidalev@student.uef.fi